

Ἐταιρεία Φυκικῶν Μελετῶν

ΣΕΛΙΔΕΣ
ΠΤΗ ΦΥΚΙΔΑ

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἀμφίσσα

1999

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ.....: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ
 'Εκδίβεται κάθε τρίμηνο
 Τεύχος: 89 Ιανουάριος-Μάρτιος 1999

ΙΔΡΥΤΗΣ.....: Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ.....: Πανουργᾶ 1, Άμφισσα, Τ.Τ. 331 00
ΕΚΔΟΤΗΣ.....: Τηλέφωνο: (0265) 28102

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ.....: Νικόλαος Δ. Καστανᾶς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ.....: Οδός 5/42 Σ.Ε., αρ. 1, Άμφισσα
 Τ.Τ. 331 00, Τηλ. (0265) 28139 - 28991

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Βαγγέλης Ν. Μυταρᾶς
 Καραϊσκάκη 6, Άμφισσα
 Τ.Τ. 331 00, Τηλ. (0265) 28006

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΠΡΟΠΗ..: { Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρεδρος Ε.Φ.Μ.
 αιδ. Ταξ. Γκιούλος, Αντιπρόεδρος..... " "
 'Ηλίας Δημητρέλος, Γραμματέας..... " "
 Γεώργιος Καραΐνδρος, Ταμίας..... " "
 Φανή Φουσέκη, Έφορος..... " "
 Μαρία Τριάντη, Μέλος Δ.Σ. .... " "
 'Αθαν. Δημόπουλος " " "

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ή συμβολή τοῦ μύθου καὶ τοῦ θρύλου στὴν ἔθνικὴ μας ἀνεξαρτησία	"	1/3653
τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη.....	"	
Δημαρχεία καὶ Νομαρχεία τοῦ Γ. 'Ηλιόπουλου.....	"	7/3659
ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ Ο Δραγάτης τοῦ Γ. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ	"	17/3669
Ξωκκλήσια τῆς Τοπόλιας Δώδεκα μικρά ΑΝΩΗ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ,		
Σ' ἔνα χωρίο τῆς Φωκίδας τοῦ Γ. Μαγγίνη.....	"	23/3675
Πάσχα Κυρίου Πάστα τοῦ π. Ν. Καραγιάννη.....	"	49/3701
Βουνικώρα (10 Απριλίου 1943) τοῦ π. Ταξιάρχη Γκιούλου.....	"	53/3705
Πῶς μᾶς βλέπουν οἱ ἄλλοι.....	"	58/3710
Νέα τῆς Έταιρείας.....	"	59/3711

Ἡ συμβολὴ τοῦ μύθου καὶ τοῦ θρύλου στήν ἔθνική μας ἀνεξαρτησίᾳ

τοῦ Ζάχου Ξηροτύρη

Ἡ πτώση τῆς πόλης εἶναι ἡ ὥρα τῶν θρήνων Ἀνατολῆς καὶ Δύσης. Θρηνεῖ ὁ Δούκας τό θέαμα τῶν σφαγῶν καὶ τοῦ ἔξανδραποδισμοῦ καὶ ἀκούγεται τό "ἔάλω ἡ πόλις, φρίξον ἥλιε καὶ στέναξον γῆ". Καὶ τότε ἡ τόσο ἀδιαφορήσασα Δύση, ἀρχισε νά θλέπει τόν κίνδυνο νά πλησιάζει καὶ σ' αυτή.

Θρηνεῖ καὶ ουγκλονίζεται ὁ λαός γιά τό "πέρα πάσης τραγωδίας θέαμα", δίπως λέει ὁ Κριτόθουλος. Σιερεύουν τά δάκρυά του καὶ καλεῖ "τά βουνά νά θρηνήσουν καὶ οἱ πέτρες νά ραγισθοῦν γιατί χάθηκε τό κλειδί ὅλης τῆς Οἰκουμένης, τό μάτι τῆς Ἀνατολῆς".

"Ολα πλέον γιά τό Ραγιά χάθηκαν, τίποτε δέν τοῦ ἀπόμεινε, τοῦ ἀπέμεινε μόνο τό "ὄνειρο", ἡ ὄνειροπόληση καὶ μόνο αὐτή τοῦ ἐπέτρεπε νά όραματισθεῖ τή λύτρωσή του καὶ νά ἀτενίσει μέσα στό σκοτάδι μιά κάποια ἀχτίδα ἐλπίδας, πού καὶ τόν πόνο του γλύκαινε καὶ τή λαχτάρα τῆς λευτεριᾶς ἔτρεφε.

Σέ μιά τέτοια κατάσταση ἀπελπισίας οἱ σκλάβοι Ἑλληνες, ποτισμένοι ἀπό τήν παράδοση, τούς θρύλους καὶ τό μεγαλείο τῆς φυλῆς, πλάθουν μύθους ζυμωμένους μέ ἐλπίδες καὶ μῆθοι καὶ ἐλπίδες μεταδίνονται καὶ παραδίνονται ἀπό τή μιά γενιά στήν ἄλλη.

Βλέποντας ἀπό πρίν ἀκόμα ὅτι ἡ πόλι ἦταν ζωσμένη ἀπό τόν ἔχθρό καὶ κινδύνευε ἀπό ὥρα σέ ὥρα νά πέσει, γιατί θοήθεια ἀπό πουθενά δέν περίμενε, ὁ λαός ἔπλασε τό μύθο καὶ τόν ἔκαμε προφητεία ὅτι ἦταν "Θέλημα Θεοῦ ἡ πόλι νά τουρκέψῃ". Ο μύθος καὶ προφητεία αὐτή ἔρχεται σάν ούρανιο μῆνυμα πού στό ἄκουσμα καὶ αὐτή ἡ ὑπέρρραχος στρατηγός μέ τό ἀπροσμάχητο κράτος τῆς "δακρύζει".

"Ο λαός μας δύως καὶ μέσα σέ τέτοια συμφορά, ἔχει τή δύναμη ὅχι μόνο νά αὐτοπαρηγορήται, ἀλλά νά παρηγορεῖ καὶ αὐτή τήν Παναγιά. Καὶ ἔρχεται τότε τό ἐπίγειο μῆνυμα

"οώπασε κυρά Δέσποινα καί μήν κλαῖς, πάλι μέ χρόνους μέ καιρούς πάλι δικά μας εἶναι".

Οι προφητικοί αὐτοί στῖχοι δέν παρηγόρησαν μόνο τήν Παναγιά στή λύπη της, ἀλλά νανούρισαν καί γαλούχησαν γενεές Έλλήνων καί ἐξέθρεψαν πίστη καί ἐλπίδες γιά ἐλευθερία ἀπροσδόκητες.

Καὶ ἄλλοι μῆθοι καί τραγούδια προαγγέλλουν ὅτι ἡ Πόλι θά τουρκέψει. Ἐκεὶ πού σήμαιναν οἱ καμπάνες τῆς Ἀγιά Σοφιᾶς καί ἔψελναν παπάδες καί κανονάρχες καί "Ζερβά ὁ Βασιλιάς δεξιά ὁ Πατριάρχης", ἀκούεται φωνή τοῦ Ἀρχάγγελου "πάψετε τό χερουβικό κι ἂς χαμηλώσουν τ' ἄγια. Παπάδες πάρτε τά ιερά καί σεῖς κεριά σθυστήτε, γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ πόλι νά τουρκέψει".

Αὕτη ὅμως ἡ προσταγή νά πάρουν τά ιερά καί τ' ἄγια, γιά νά μήν πέσουν στά χέρια τοῦ ἀποστου, εἶναι μά ἐνδειξη καί ἐλπίδα ὅτι καί πάλι θά χρειασθοῦν, θά ἔρθει καί πάλι ὁ καιρός νά μποῦν στή θέση τους.

Τίς ἵδιες ἐλπίδες δίνει στό λαό καί ὁ μύθος τοῦ μαρμαρωμένου Βασιλιά, πού στέκει ἀκόμα ἐκεῖ στή Χρυσόπορτα σά σύμβολο τῆς ἀθανασίας καί ἐγγύηση τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως. Καί τό μῆθο αὐτόν τόν πῆρε ὁ Βιζυηνός καί τόν ἔκαμε τραγούδι "ἀπέθανε γιαγιά (ρωτάει τό ἐγγονάκι). Ποτέ παιδάκι μου κοιμᾶται".

Καί δέν κοιμοῦνταν ὁ βασιλιάς τοῦ γένους μόνο, κοιμοῦνταν καί τά ἴδανικά πού τρέφουν καί διαιωνίζουν τούς λαούς. Μά τά ἴδανικά αὐτά δέν πεθαίνουν, ξυπνοῦν καί ξύπνησαν καί ἔγιναν σύμβολα καί δύναμη καί διατήρησαν ἀσθεστή τή φλόγα τῆς ἐλπίδας γιά ἐλευθερία.

Μέσα σέ μιά τόσο ζοφερή κατάσταση οἱ σκλάβοι ποτισμένοι μέ τήν παράδοση καί τό μεγαλεῖο τῆς φυλῆς, πλάθουν μύθους καί θρύλους τέτοιους, πού κρατοῦν ἀσθεστή τήν ἐλπίδα τῆς λευτεριᾶς καί φωτίζουν τήν πίστη.

Σέ μιά τέτοια ἐποχή, μέσα ἀπό ἓνα τέτοιο ζόφο, ξεπηδάει ἀπό τό ἀνώνυμο πλῆθος ἔνας φωτισμένος νοῦς, προικισμένος μέ τό χάρισμα τῆς μεταδόσεως καί γίνεται διδάχος καί προφήτης καί πρόδρομος καί μεταδίδει μέ τόν ἐνθουσιασμό του τούς χρησμούς καί προφητείες του, σάν ἀπό ἀνωθεν ἐρχόμενος. Καί

αύτός, είναι ό Θρακιώτης ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Πολυείδης, πού πήρε τό δνομα Ἀγαθάγγελος καί ἔγινε ἕνας ψεύτης ἄγιος καί προφήτης γιά τήν ἀνάσταση τοῦ γένους.

Μέ τίς προφητείες καί χρησιμούς του, μέ τούς μύθους αύτούς κρατεῖ τό γένος σέ ἐγρήγορση καί μυστικό ἐνθουσιασμό. Καί δέν ἔγινε προφήτης καί ψεύτης ἀπό τήν πρώτη στιγμή καί οὔτε στό νοῦ του ξεκίνησε μέ τέτοιες ἰδέες καί πλαστορροσωπεῖες. Μιά ἄλλη ἰδέα τοῦ ἔκαψε τά φυλλοκάρδια καί φώτιζε τό νοῦ του. Πῶς θά ἐνθαρρύνει καί θά ξεσηκώσει τούς ὑπόδουλους καί πῶς θά γίνει μά σταυροφορία τῆς Εὐρώπης κατά τῆς Τουρκίας. Καί ἀφοῦ περιπλανήθηκε στήν Εὐρώπη καί εἶδε τήν ἀδιαφορία της καί τήν ἐχθρότητα τῆς ιερᾶς συμμαχίας, τόν Μέτερνιχ νά διακηρύσσει ὅτι ἡ Ἑλληνική ἐπανάσταση ἀπειλεῖ τό πολιτικόν οἰκοδόμημα τῆς Εὐρώπης. Καί τούς Ρώσους στό Συνέδριον τῆς Βερόνας νά ἀποκαλοῦν τούς Ἑλληνες ἐμπρηστάς τῆς ὁθωμανικῆς αύτοκρατορίας, ἀποφασιμένους νά κρατήσουν τήν ὑφιστάμενη κατάσταση τῆς ἀσθενοῦς Τουρκίας, ώς πού νά δοθεῖ στόν καθένα ἀπ' αύτούς εύνοϊκότερη περίσταση γιά ίκανοποίηση τῶν ἴδικῶν τους συμφέροντων. Τότε συνέλαβε τήν καταπληκτική ἰδέα νά συντάξει χρησιμούς καί μύθους καί προφητείες καί νά γίνη ὁ ψεύτης ἄγιος μέ τό βιβλίο του "ὅπτασία Ἀγαθαγγέλου".

Τό ἄγιο αύτό ψέμα του, γιατί Ἀγαθάγγελος δέν ὑπάρχει, ἀναφέρεται σέ γεγονότα πού τά ἔγγραψε κάποιος Ιερώνυμος Ἀγαθάγγελος ἀπό τό 1279 ἀκόμα, σάν μέλλοντα νά συνθοῦν. Τό ἄγιο του ψέμα γιά ἀνάσταση τοῦ γένους, ἔγινε πυρσός ἐλπίδας καί φῶς στό οκοτάδι τῆς σκλαβιᾶς.

Διετύπωσε τούς μύθους του, τούς χρησιμούς καί προφητείες του, κατά τόσο πειστικό τρόπο πού συνήρπαζε τίς λαϊκές μάζες καί κρατοῦσε σέ ἐγρήγορση καί προσμονή ὅλο τό γένος, ὅτι ἡ ἐλευθερία θά ἐρχόταν καί νά πῶς θά ἐρχόταν. Σκέφθηκε καλά καί ψυχολογικά νά ἐκμεταλλευθεῖ τό δύμοθρησκο τῆς Ρωσίας, μιᾶς μεγάλης δύναμης, μέ τό μύθο καί τήν ψεύτικη προφητεία του, πού ἔγινε γιά κάποιο ιερό σκοπό καί προφήτευε ὅτι "μέ τή βοήθεια τοῦ ξανθοῦ γένους... ἡ Κωνσταντινούπολι θά γίνει καί πάλι πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνισμοῦ... οἱ Τούρκοι θά εύρουν ἀσύλο μόνο στή Μέκκα".

‘Οἱ ἱεροφάντης αὐτός, ὁ φλογερός λάτρης καὶ πρόδρομος τῆς ἑθνικῆς μας ἰδέας, μὲ τὸ κατασκεύασμα τῆς προφῆτείας του, ἐνίσχυε τίς ἐλπίδες τοῦ γένους καὶ δέν εἶναι εὔκαταφρόνητη ἡ προσφορά του, ὅπως ξέρουμε καὶ ὅπως ὁ Ν. Πολίτης ἐκτιμῶντας τὴν προσφορά του γράφει. ”Ἡ οὐχί ἀναξία λόγου ροπή ἦν ἔσχεν ὁ Ἀγαθάγγελος πρός ἀναρρίπτον τοῦ φρονήματος κατά τοὺς τελευταίους τῆς δουλείας χρόνους ἀναγκάζει ἡμᾶς νά μήν καταφρονήσωμε τὸ κατασκεύασμα τοῦ Πολυείδους. “Οτι ἐνίσχυσε τάς ἐλπίδας τοῦ ἔθνους περί ἀπελευθερώσεως καὶ ἀνακτήσεως τῆς πατρίου χώρας εἶναι ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως”.

Ἐτοι ἡ ὄπτασία αὐτῇ τῆς ἐλπίδας πού διοχέτευσε μέ θαυματουργό τρόπο ὁ Ἀγαθάγγελος στίς μάζες τοῦ λαοῦ, ὁ μύθος, τὸ ψέμα του, ἔγινε τρισάγιο φῶς καὶ πόθος τῆς ἐλευθερίας, μόνο πού ἡ ἐλευθερία δέν ἥρθε ἀπό τὸ ”ξανθό γένος” ὅπως προφήτευε. Καί ἤξερε καλά ὁ ἐνθουσιώδης ἐκεῖνος ἐπαναστάτης Ἀρχιμανδρίτης, ὅτι μόνο στίς ἴδικές μας δυνάμεις μποροῦμε νά στηριχθοῦμε καὶ αὐτές ἥθελεν νά ξεσηκώσει, ἔστω καὶ μέ ψεύτικους χρησμούς.

Ἡξερε καλά καὶ τίς ἀντιδράσεις τῆς Εὐρώπης καὶ τή Ρωσική ἀντίθεση καὶ ἔχθρότητα, ὅπως τό είδαμε στό συνέδριο τῆς Βερονας τό 1822, πού ὑποστήριξε ὅτι ”ἡ Ἑλλάς εἶναι ἐμπρηστής τῆς Οθωμανικῆς αὐτοκρατορίας”, γιατί ἐπεδίωκε ἴδικά της συμφέροντα, νά γίνη αὐτή κληρονόμος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, αὐτό ὑπαγόρευαν τά συμφέροντά της.

Δυστυχῶς δέν ἦταν μόνο ἡ Ρωσία ἀντίθετη, ἦταν ὅλη ἡ διπλωματία τῆς Εὐρώπης ἀντίθετη. Μόνο φιλέλληνες ὑπῆρξαν πολλοί, ἄλλα, ἄλλα τά αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ἄλλα τά συμφέροντα τῶν κρατῶν.

Δέν ἦταν ἀσκοπος ὁ συνδυασμός τῶν μύθων καὶ τῶν θρύλων καὶ ὁ χρησμός τῆς ἰδέας τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπό τό ξανθό γένος, πού ἔκαμε ὁ εὑφυέστατος Ἀρχιμανδρίτης. Ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μ. Πέτρου πού ἄρχισαν οἱ πόλεμοι Ρωσίας καὶ Τουρκίας οἱ Ἑλληνες στήριξαν τίς ἐλπίδες τους στήν ὄμόθρησκη Ρωσία καὶ καρτεροῦσαν ἐλπίζοντες ἀπό χρόνο σέ χρόνο. Καί τήν ἐλπίδα τους τήν ἔκαμαν τραγούδι (ώς πού να ’ρθῃ ὁ

Μόσκοβος νά φέρη τό Σεφέρι). Καί οι χρόνοι διάθαιναν καί τό Σεφέρι δέν ἐρχόταν, ώς πού ἀποφάσισε μόνη της ἡ Ἑλλάς καί ξεσηκώθηκε τό '21.

Τόσο είχε ριζωθεῖ ἡ ἀντίκη δτι ἡ ὄμοθρηκη Ρωσία θά γίνη μιά μέρα ὁ προστάτης μας γιά τή λευτεριά καί γιά ὅσα ἀκόμα διαμερίσματα τῆς χώρας μας Θεσσαλία, Μακεδονία, Ἡπειρος κ.λ.π. ἦταν ὑπόδουλα, ὅστε καί στόν Κριμαϊκό πόλεμο ξεσηκωθήκαμε μέ αὐτή τήν ἐλπίδα, γιά νά μείνωμε καί πάλι ἀπροστάτευτοι.

Χαρακτηριστική είναι ἡ προκήρυξη τοῦ Παν. Σούτσου τῆς 1ης Ἱανουαρίου 1854, ἀπευθυνόμενη πρός τό Πανελλήνιο, σάν ἀλλη προφητεία καί μύθος:

”Ιδού ἔξηφθη ἐπί τέλους ἡ πυρκαϊά τοῦ Εύρωπαικοῦ πολέμου ἐντός τοῦ Εὔξείνου Πόντου καί τήν πυρκαϊάν ταύτην οὐδέ σύμπαντα τά ̄νδατα τοῦ Εὔξείνου Πόντου ἀποσθέσουσιν. Κατ' αὐτήν τήν ὥραν τριακοντασχίλιοι λέοντες θαλάσσοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ρωσίας, συνενοῦσι τάς λευκάς αὐτῶν χαίτας μετά τοῦ μελανοῦ ἀφροῦ τῆς θαλάσσης αὐτῆς... Ο Αύτοκράτωρ τῶν Ρώσων λαμβάνων εἰς χεῖρας του καί πάλιν τήν σάλπιγγα τοῦ Ἀρχαγγέλου, καλέσει τούς δρθιδόξους λαούς εἰς τήν νεκρανάστασιν αὐτῶν. Καί μετά τῶν λαῶν καί μετά τριακονταμυρίων Ρώσων καταλάθη τήν ἐπτάλοφον καί τούς ἐπί τοῦ Βοσπόρου προμαχῶνας. Προλέγω σήμερον δτι... τό μέν δθωμανικόν κράτος μετ' ὀλίγου διασχίζεται, νέα δέ χριστιανική αὐτοκρατορία ἰδρύεται ἐν Κων/πόλει τῶν Ρώσων καταβαινόντων καί τῶν Ἑλλήνων ἀναβαινόντων συγχρόνως πρός αὐτήν. Λάβετε λοιπόν τά ὅπλα ὅσοι εἰς Χριστόν ἐθαπτίσθητε καί Χριστόν ἐνεδύσατε”.

Δυστυχῶς, οὔτε καί τή φορά αὐτή ἡ Ρωσία μᾶς ἐθοίηθησε, οὔτε οἱ λευκές χαίτες τῶν λεόντων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καί Ρωσίας συνηνώθησαν, ὥπως δραματίζετο ὁ Σούτσος καί μαζύ του ἐπίστευε ὅλος ὁ ἔλληνικός λαός.

Καί ὅμως ἡ Ἑλλάς παρά τήν ἀδράνεια τῆς Εύρωπης καί τήν ἐχθρότητα πολλῶν Εύρωπαίων, ξεσηκώθηκε μόνη της τό 1821, σέ ἐπανάσταση πού κυνοφοροῦσε ἐπί αἰῶνες καί τήν ἔτρεφαν οι διδαχές τοῦ ἔλληνικοῦ πνεύματος, ἡ παράδοση καί τό προγονικό μεγαλεῖον, οἱ μῦθοι, οἱ θρῦλοι, οἱ χρησμοί καί πρ-

φητεῖες, πού τόσο ἐπέδρασαν στόν ὑπόδουλο λαό μας καὶ σφυρηλάτησαν τό "ὅμογνωμέων Ἑλληνικόν..." τῶν προγόνων μας. Καί ἡ Ἑλλάς ἐπλήρωσε μέν βαρύ τό τίμημα τοῦ θανάτου, ἔγινε δῆμος ἐλεύθερη.

Καί τότε εἴδαν οἱ λαοί, ἐθνική ἰδέα, ἐλευθερία καὶ πνεῦμα, μῦθοι καὶ θρύλοι νά συζεύγγυνται καὶ νά μάχωνται στό ἴδιο χαράκωμα γιά ἔνα σκοπό "ἐλευθερία ἡ θάνατος" καὶ εἴδαν τή θυσία νά στήνει τό βωμό τῆς ἀθανασίας.

Καί τότε ἡ ἐλευθερία συνεζεύχθη τό θάνατο, σφυρηλατήθη-κε δῆμος μέ τό αἷμα τῆς καὶ τό βαρύ τίμημα τοῦ θανάτου ἡ ἐλευθερία, ἡ δόξα καὶ ἡ ἀθανασία τῆς φυλῆς μας, πού θά μένουν συζευγμένες σέ δλους τούς αἰῶνες.

Αὐτοί οἱ μύθοι, αὐτοί οἱ θρύλοι καὶ προφητεῖες τοῦ πατριδολάτρη ἐκείνου Ἀρχιμανδρίτη Πολυείδη, ἐξέθρεψαν τό πνεῦμα καὶ τήν ἐλπίδα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἔγινε πραγματικότητα. "Ἄς μή λησμονοῦν οἱ ἴδιοι αὐτοί ἀσπονδοί ἔχθροί πού καὶ σήμερα μᾶς ἐπιβουλεύονται, ὅτι "τῆς δέ τῆς χώρας καὶ φυλῆς οὐ γεγήραται τό σθένος".

Ἄγιος Γεώργιος
1989

Δημαρχεία καί Νομαρχεία

Εύθυμογράφημα

(Έκλογικές εἰκόνες τῆς 11ης Οκτωβρίου 1998)

τοῦ Γ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

- Τ' ἀηκοῦς, Θανάσου;
- Τ' ἀηκού! Τί ν' ἀηκούσου;
- Θάχουμι, λέει, τ' Κυριακή ἐκλουές, γιά τ' Δημαρχία κι τ' Νομαρχία...
- Ποιός τούφιρι τού νέου;
- Ού Κώτσιους!
- Αμ' τότις, θάχουμι δλειές μί φουντις...
- 'Ο διάλογος γινόταν στό ξέλακκο, στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, στά γειτονικά μαντριά τοῦ Κώτσιου, τοῦ Ξενέρωτου κι τ' Χαραλάμ', τ' Φλωράκ', ὅπως ἦταν οἱ τσοπαναραϊοὶ αὐτοί γνωστοί στό χωριό, ἀνάμεσα στίς τσοπάνισσες, πού σάρωναν, σκουπίζαν καί πάστρευαν τά μαντριά τους, τήν ὥρα, πού τά πράματα ἦταν στίς βοσκιές τους φευγάτα...
- Κι δέ μ' λές, Παράσχου, ρώτησε τώρα ἡ Θανάσω, τί θά ψηφίσουμι, Δημαρχία, γιά Νομαρχία;...
- Κι ἀπ' τά δυό, λέν...
- Μπά, ἡ καψερή! Κι πῶς θά γέν' αὔτείνου;
- Τού βράδ', λέει ού Κώτσιους, θά μᾶς κάμ' θιουρία μί τά ψηφουδέλτια, μαθές...
- 'Ηρθε καί τό βράδυ κι ὅλοι τους μαζεύτηκαν στό εἰσόγειο τοῦ Κώστα, τοῦ Ξενέρωτου. Ἔβγαλε ἐκείνος ἀπ' τά θυλάκια τοῦ σακακιοῦ του ἔνα μάτσο ψηφοδέλτια, διπλωμένα σέ παχύτατο πάκο, ὅπως τά δισεκατομμύρια, κατά τήν περίοδο τῆς Κατοχῆς...
- Νά τά ψηφοδέλτια! Εἶπε στήν διμήγυρη μέ πολλή ὑπερηφάνεια ὁ Κώτσιος.
- Μαννούλα μ'! Ἐσκουξε ἡ Θυμιούλα τ' Δρόσο'. Τί θά τά κάμουμι οὕλ' αὔτείνα;

-Μή βγιάζεσαι, θειά! Τήν ἀποπῆρε αὐστηρά ὁ Κώτσιος. Θά σᾶς διατάξου, τί θά γέν' τ' Κυριακή στού χουριό...

-Σάν τί θά γέν'; ρώτησαν πολλοί, μ' ἀπορία ἄλλοι κι ἄλλοι μέ φανερή τή δόση τῆς εἰρωνείας.

-Νά! Θά πάρτι, οὐ καθένας, τρία ψηφουδέλτια, σάν ἐτοῦτα, τ' Ζαμπάρα, τ' Κουντοῦ κι τ' Βλάχ'. Θά τά διαλέξτι κι θά βάλτι ἔνα μέσ' τοῦ φάκιλλου!

"Θά πάρτι, δεύτερα, δυό ἄλλα ψηφουδέλτια, ἔνα τ' 'Αντρίτο' κι ἔνα τ' 'Καραχάλ', θά τά διαλέξτι κι θά τά βάλτι στού φάκιλλου. 'Υστηρα, θά τά ρίξτι τες κάλπις κι θά φύθητι γιά τού σπίτ' σας... Καταλάβατι;

-Οὔμ - Οὐ - "Οχ!"

-Νά σᾶς τά κάμου λιανά, νά τά καταλάβιτι: Θά βάλτι τά ψηφουδέλτια στά φάκιλλα κι θά τά ρίξτι τες κάλπις κι θά φύθητι...

-Κι οι ποιά κάλπ' θά ρίξουμι τού ἔνα κι οι ποιά τ' ἄλλου, μαθέσ, κι μι τού σμάθιου ρουτάου, ἡ καψερή, τόλμησε καί πάλι ἡ θειά Θυμιούλα.

-Θά μί σκάστι ίσεῖς οἱ γριγιές! Φώναξε ἀναψοκοκκινιομένος κι ἀγανακτησμένος ὁ Κώτσιος. Νά, ἐξήγησε καί πάλι: Θά πάρτι ἀπ' τοῦ Μήτρου, τούν πρατάρ',

τά ψηφουδέλτια κι θά τά ρίξτι σ' ἔνα κτί. Θά βγάλτι, δεύτερα, ἀπ' τούν κόρφου σας, ἐτοῦτα τά ψηφοδέλτια, θά τά βάλτι στά φάκιλλα κι θά τά πετάξτι τες κάλπις... Καταλάβατι τώρα;

Καί τό εἰσόγειο τοῦ Κώτσιου μ' ἔνα στόρα: Οὔμ - Οὐ, οὐ, οὐ... "Οχ!"

'Ο Κώτσιος ξάναψε, ἔθγαλε τό σακκάκι του, ἀφησε τίς θεωρίες καί μπήκε στήν πρακτική:

-Πάρτε, οὖλες, ἐτοῦτο τό ψηφοδέλτιο καί βάλτε το στήν ἀριστερή τσέπη, κάτ' τού σκόρδου. Πάρτε καί τοῦτο, τούς μοίρασε καί πάλι ψηφοδέλτια, καί βάλτε το στ' δεξιά τσέπ' κάτ' τού κριμμύδ'! Γιά τού Δήμαρχου, θά βάλτι στού φάκιλλου πόχουμι βάλ' κάτ' τού σκόρδου κι γιά τού Νουμάρχ' ἐκείνου, κάτ' τού κριμμύδ'

-Καταλάβατι τώρα; ρώτησε ὁ Κώτσιος καταϊδρωμένος κι ἀποκαμωμένος...

-Καταλάβαμι, καταλάβαμι, τοῦπαν ὅλοι κι ὅλες: 'Ενα σκόρ-

δο, θά βάλουμι στού Δήμαρχου κι ἔνα κριμμύδι, θά δόκουμι τ' Νουμάρχη...

‘Η θεωρία “Περί ἐκλογῶν” τῆς αὐτοιανής Κυριακῆς συνεχίστηκε ως ἀργά. “Ολοι ἐφοδιάστηκαν μέ τά ψηφοδέλτια τοῦ τοπικοῦ, τῆς γειτονιᾶς, κουμανταδόρου, τοῦ ἐπίσημα γνωστοῦ ”μικροκομματάρχη” καί πήγαν γιά ὑπνο.

Εημερώματα τῆς Κυριακῆς τῆς 11ης Ὁκτωβρίου, ξεκλειδώθηκε τό ἄλλοτε ποτέ “Δημοτικό Σχολεῖο” τοῦ χωριοῦ και εἰσόρμησαν ἀγουροξυπνημένοι ἐπίτροποι τῶν ἐκλογῶν, κομματικοί ἐκπρόσωποι καί πλῆθος ψηφοφόρων. Κάποτε φάνηκε στήν εἰσοδο τοῦ ἐκλογικοῦ κέντρου καί ὁ δικαστικός ἀντιπρόσωπος, μέ τό ἐκλογικό ὑλικό παραμάσχαλα. Ἀναζητήθηκαν οἱ ξύλινες κάλπες τοῦ 1960, ἐλέγχθηκαν, κλειδώθηκαν μέ γυψτοκλειδαριές, φερμένες ἐν σπουδῇ ἀπ' τή διπλανή αἴθουσα, πού χρησίμευε, λέει, σάν λαογραφικό τοῦ χωριοῦ μουσεῖο.

Στό μεταξύ στήθηκαν τά παραβάν’, ἀναζητήθηκαν, αὐτοκόλλητες, λέει, ἐπιγραφές καί στήν ἔλλειψή τους γράφτηκαν σέ χαρτί χασαποταβέρνας οἱ καθοδηγητικές τῶν ψηφοφόρων ἐνεπίγραφες ἐντολές: ‘Ἐδῶ, Δημαρχεία! Ἐδῶ, Νομαρχία!

Δόθηκαν οἱ τελευταῖς ὁδηγίες καί ἡ ψηφοφορία ἀρχισε μπονώρα - μπονώρα μέ πολλή μυστικότητα!

‘Ηρθε καί ἡ Θανάσω. Πῆρε ἀπ’ τό Μήτρο ἔνα μάτσο ψηφοδέλτια κι ἔνα φάκελλο. ‘Οδηγήθηκε στά “Δημαρχεῖα”. Πέταξε τά ψηφοδέλτια τοῦ Μήτρου, μαζί μέ τό φάκελλο, στό δάπεδο, ἔβγαλε ἐκεῖνο τό ψηφοδέλτιο, πού εἶχε, κάτ’ τό σκόρδο καί τόφερε στό δικαστικό ἀντιπρόσωπο.

-Πού εἶναι ὁ φάκελλος; ρώτησε τή Θανάσω ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Μ’δόκηταν; Τί νά τούν ἔκαμα, ἡ ἔρμη, ἀναρωτιώταν φωναχτά ἡ Θανάσω, ἡ Κώσταινα, ψάχνοντας στίς τοέπες της καί θγάζοντας ἀπό κεῖ μέσα καί τ’ ἄλλο, τ’ ἀπόκρυφο ψηφοδέλτιο... ‘Επακολούθησε “χαμός” στό 65ο ἐκλογικό κέντρο.

-Θά σούπεσε ἔξω ἀπ’ τό “ρίγκ”, παρατήρησε ἔνας ἀπό τά μέλη τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, πού γονατίζοντας καί ἐρευνῶντας ἀνάμεσα στό πλῆθος τῶν σκόρπων ψηφοδελτίων,

τό θρήκε καί τόφερε στό δικαστικό ἀντιπρόσωπο θριαμβευτικά...

-Πηγαίνετε στό "Παραβάν" καί βάλτε στό φάκελλο τό ψηφοδέλτιο, συμβούλευσε ὁ δικαστικός.

'Η Θανάσω ύπάκουσε καί τώρα ὁ φάκελλος μέ τό ψηφοδέλτιο ἥρθε κοντά στό τραπέζι, πού ύποβαστοῦσε τήν κάλπη, ἀλλ' ἀνοιχτός. 'Επενέθει ἀμέσως ὁ ἀρμόδιος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς "ἐπί τοῦ καλοῦ κλεισίματος τῶν φακέλλων": - Θανάσου, νά τούν σαλιώεις, τοῦ φάκιλλου, κι δεύτερα, νά τούν κλείεις καλά..

'Η Θανάσω ἔνοιωσε νά προσθάλεται ἀπ' τόν ἐπίτροπο:

-Ισένα, Μήτρου, τί σ' ἔχουμι ἵδω, δραγουμάνου ἡ σημαιουφόρου; 'Αντέδρασε στήν παρατήρηση τοῦ Μήτρου ἡ Θανάσου.

-Βάλι κι ἄλλου σάλιου, σ' κρένου! Παρατήρησε αὐστηρά στή Θανάσω, ὁ ἔκτιμητής "τῆς ἐπί τοῦ φακέλλου ποσότητος καί μερίδος σιέλου", κατά τα συμφωνηθέντα, κατά τήν προψηφοφοριακή σύσκεψη τῶν μελών τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, ὅταν τό κάθε τῆς μέλος ἀνέλαβε εἰδική ἀποστολή.

'Η Θανάσω ἔφερε στό στόμα τῆς τό δείχτη τοῦ δεξιοῦ τῆς χεριοῦ δυό καί τρεῖς φορές. Τόφτυσε, ἔβρεξε μέ τό σάλιο τῆς τήν κόλλα τοῦ φακέλλου, τόν σφράγισε μέ τήν ἀπαλάμη τῆς, χτυπώντας τον πάνω στήν κάλπη καί τόν ἔρριξε μέσα, ἀπ' τήν ὑπάρχουσα σχισμή, ὅπως τῆς ὑπέδειξαν.

Πήρε ὕστερα ἄλλο μάτοο ψηφοδελτίων, κρύφτηκε πίσω ἀπ' τό παραβάν τῆς "Νομαρχίας", πέταξε στό μωσαϊκό τοῦ πατώματος τά ψηφοδέλτια, πού τῆς είχε δώσει ἡ ἐπιτροπή, ἔθγαλε τό δικό τῆς ψηφοδέλτιο, ἀπ' τήν τοέπη τοῦ "κρεμμυδιοῦ", τόβαλε στό φάκελλο, σάλιωσε τήν κόλλα του, τόν ἔκλεισε χτυπώντας τον πολλές φορές μέ τό χέρι τῆς πάνω στό ἔδρανο καί τόφερε θριαμβευτικά λέγοντας:

-Νά! Πᾶρτι κι τού Νομάρχ! Κανουποιήθηκις τώρα, Μήτρου;...

'Ακολούθησε λευκοφορεμένος ψηφοφόρος, μέ χρυσά δαχτυλίδια στά δάχτυλα καί τῶν δυό του χεριῶν, μπρασελέ ρωλόι καί μερικά ἄλλα τινά κρεμαντζαλίδια στ' ἀριστερό του χέρι, καδένες χρυσές μέ πλατύ χρυσοσταυρό περασμένο στό λαιμό καί κρεμάμενο στό τριχωτό του στήθος ἐπιδεικτικά μέ

χονδρή ἀπαστράπτουσα ἀλυσίδα, μακρυμάλλης, κατά τήν κόμμωση τύπου "Κουτβίνας", μέ μαύρη, δερμάτινη, πολυδιαμέρισμη τοάντα - πορτοφόλι τοῦ χεριοῦ, συγκρατούμενη ἀπό πλατειά πέτσινη λουρίδα, πρό ὅλιγου μόλις "ἐπανακάμψας ἀπό τήν ξένην"...

Ζήτησε πληροφορίες ἀπ' τήν ἐφορευτική ἐπιτροπή: Τί κάνω, ποῦ πάω, τί παίρνω... Γιά μισή ὥρα τό 65ο ἐκλογικό τμῆμα ἔταν δικό του καὶ τοῦ πουλιοῦ, τοῦ Κορπογιάννου, πού ἀπ' τό πουρνάρι τοῦ Κοτσιμάκη, ἔστελνε στήν αἴθουσα, μέσ' ἀπ' τό σπασμένο τζάμι τοῦ παραθύρου, λιγυρά, μελωδικά τραγουδάκια, σέ ποικιλία συνθέσεων καὶ ἐκτελέσεων, ἐπιθεβαιώνοντας τόν τίτλο του, ὅτι είναι τό φτωχικό ἀηδόνι τοῦ Φθινοπώρου: Τσι, τρίπλ! Τρ, τρ, τιτρίπλ!...

Τότε ἔταν, πού οἱ σαρανταματσουκάδες, οἱ δρῶντες κομματάρχες στό προαύλιο τοῦ κτιρίου καὶ στά γύρω του μικροδρομάκια, ποιός θά δώσει τά δικά του ψηφοδέλτια, τά σημαδεμένα μέ πολλή προσοχή καὶ τέχνη μυστική, ἀλλά καὶ θά ὑπεξαιρέσει τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀντιφρονούντων τά ψηφοδέλτια, ἀπ' τίς σκορδοκρεμμυδοσημαδεμένες καὶ προσδιορισμένες τοέπες τῶν ἀφελῶν ψηφοφόρων, ἐκνευρίστηκαν, συγχύστηκαν, ἀλληλοθρίστηκαν, ἀλληλοαπειλήθηκαν, καυγάδισαν, προπλακίστηκαν ἀγριοκοκκινισμένοι καὶ γουρλωμάτηδες καὶ γρονθοκοπήθηκαν ἀμοιβαῖα, διαταράζοντας ἔτοι τήν μέχρι τότε ἥρεμη ἀτμόσφαιρα τοῦ ἐκλογικοῦ κέντρου, τοῦ 65ου τῆς Φωκίδας...

'Η ἐκλογή ἀργοκυλοῦσε μέ περισσή ἀνία γιά τούς παρατηρητές... Κανένας δέν μιλοῦσε καὶ μόνον ὁ δικαστικός κάπνιζε συνέχεια, φούσκωνε καὶ ξεφούσκωνε κάθε τόσο καὶ ρουφοῦσε καφέ μέ γάλα καὶ ὀλίγη, ὅταν κάποια ψηφοφόρος παρατήρησε μεγαλόφωνα:

-"Η "Δημαρχία", γράφεται μέ Ι καὶ ὅχι μέ ΕΙ. Δέ νομίζετε, ὅτι ἡ πινακίδα πρέπει νά διορθωθεῖ;

Συζήτηση στήν αἴθουσα, σχόλια καὶ σάλος στήν εἶσοδο ψηφοφορίας.

Κάποιος τῆς ἐπιτροπῆς ρωτάει τήν ψηφοφόρο:

-Τί ἔπρεπε νά λέει;

-"Δημαρχία"...

-Τώρα, τί λέει;

-”Δημαρχεῖα”...

-Τό ίδιο λέει! Τί μᾶς παιδεύεις;...

Κι ό ἀντιπρόσωπος τῆς ἀρχῆς: -Αφῆστε τή ”Δημαρχεῖα” καὶ τή ”Νομαρχία”, δπως εἶναι καὶ ψηφίστε, παρακαλῶ! Δημιουργεῖτε ἀνεπίτρεπτο θόρυβο...

Καὶ ἡ ψηφοφόρος, πού παρατήρησε τήν ἀνορθογραφία τοῦ ”στράτου”, δημοδιδασκάλισσα, λέει, τό λειτούργημα, ἀπεχώρησε ἀπ’ τήν αἴθουσα ψηφοφορίας ἀπογοητευμένη, ἀγανακτιμένη, ἐκνευρισμένη καὶ φανερά συγχυσμένη...

Στήν ὕρα τῆς καὶ ἡ Παράσχω, παρ’ ἐλπίδα...

-Πῶς κι ἥρθε ἡ θειά; χαμηλόφωνα ἀναρωτήθηκε ἔνας τῆς ἐπιτροπῆς.

-Πῆρε ντορό κι ἥρθε! τοῦ ψιθύρισε ὁ διπλανός του συνάδελφος, κυνηγός ὃντας δεινός τῶν ἀγριοχοίρων...

Κοντά στίς πρῶτες ἀπογευματινές ὕρες καὶ μετά τόν τέταρτο ἡ πέμπτο καφέ, ἡ δικαστική ἀρχή τοῦ τμήματος διέταξε:

-Ν’ ἀνοίξουν, παρακαλῶ, τά παράθυρα. Δέν ύποφέρεται ἡ ζέστη!

Μέ τό ἀνοιγμα τῶν παραθυρόφυσλλων, πού ἔβλεπαν πρός τά νοτιοδυτικά, εἰσόρμησαν μαϊστρέλλια ἐλαφρῶς ἴσχυρά καὶ σμήνη μυγῶν καὶ κουνουπιῶν, προερχόμενα προφανῶς ἀπό κάποιο κοντινό σταῦλο, ἄφθονα, πολύ πέρα ἀπ’ τό ἀνεκτό δριο, πού ἀμέσως ἐπιασαν δουλειά:

Ο ἀνεμος πῆρε, σήκωσε, ταξίδεψε, μέχρι τό ὑψος τοῦ ταβανιοῦ καὶ ἀπέθεσε μέ πολλούς στροβιλισμούς ἐδῶ κι ἐκεῖ στό δάπεδο τῆς αἴθουσας, ὅ,τι χαρτικό ἦταν πάνω στά τραπέζια τῆς ἐπιτροπῆς καὶ μποροῦσε νά μετακινηθεῖ καὶ νά περιῆπται, καθώς καὶ μεγάλο πλῆθος ψηφοδελτίων...

Οι μῆγες ἐπικάθησαν παντοῦ καὶ κυρίως στό τραπέζι - γραφεῖο μέ τά ποτήρια τῶν χυμῶν καὶ τῶν ἀναψυκτικῶν καὶ στίς κοῦπες τῶν ”Νεσκαφέδων”, ἀπ’ ὅπου ἄρχισαν ν’ ἀντλοῦντε τό γλυκόγευστο περιεχόμενό τους...

Τά ἐνοχλητικά κουνούπια, πειναλέα, ἐπέπεσαν, ώσάν τά ἄλλοτε ποτέ γερμανικά ”Στούκας” τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, πάνω στήν εὐτραφή καὶ λευκόλενη Γραμματέα...

Πανδαιμόνιο στό 65ο ἐκλογικό, πού διέκοψε τήν ψηφοφο-

ρία και κυνηγοῦσε στόν άέρα τά ταξιδεύοντα μέ ακανόνιστες κινήσεις ψηφοδέλτια τής "Δημαρχίας" και "Νομαρχίας" και τελικά τά περιμάζεψε άπ' τίς τέσσερες γωνίες τής αἴθουσας,

χτυποῦσε τίς μῆγες κι ἄναβε ἐπειγόντως ἀποτρεπτικά τῶν κουνουπιῶν καπνογόνα συστήματα...

"Υστερα ἀπό μισή ὥρα τά πράγματα ἡρέμησαν, ἀλλά παρέμειναν τά ὑπεριπτάμενα ὅντα, πού ὅσο τό φῶς τοῦ Ἡλίου μέσα στήν αἴθουσα λιγόστευε, γίνονταν ὅλο και πιό ἐνοχλητικά...

Κατά τίς τέσσερες τό ἀπόγευμα εἰσέβαλε μέσα στό ἐκλογικό τμῆμα μυστακοτρόφος ψηφοφόρος - καφετζής τό ἐπάγγελμα - και ἔδωσε πρός ὅλους ἐντολή, ἰσιάζοντας συγχρόνως τό πελώριο μουστάκι του μέ τίν ἀνάποδη τοῦ χεριοῦ του:

-"Ἄμα κλεῖσνε οἱ κάλπες, νά βάλετε τά ψηφοδέλτια, νά καταλάβτι, τσ' μαῦρις σακκοῦλες, νά εἰποῦμι, κι νά μ' το' δώκιτι! Τς θέλου γιά τού μαγαζί, νά καταλάβς κυρ Δικαστικέ... Ζητοῦσε ὁ ἀνθρωπος χαρτί, γιά νά καταγράφεται ἡ Δηλωτή, ὁ Θανάσης και ἡ πρέφα, γιά νά καταλάθουμε κι ἐμεῖς..."

Βασίλεψε ὁ Ἡλιος, ἔκλεισαν οἱ πόρτες, ἀνοιξαν οἱ κάλπες, ἀρχισε ἡ διαλογή τῶν ψηφοδελτίων. Ἀγωνιοῦν οἱ κύριοι ἀντιπρόσωποι τῶν κορματικῶν συνδυασμῶν, οἱ παριστάμενοι ὑποψήφιοι, τό πλήθος τῶν ψηφισάντων, πού σκαρφαλωμένο σέ δένδρα και παράθυρα, προσπαθοῦσε, νά δει, τί γινόταν στό ἔσωτερικό τοῦ ἐκλογικοῦ κέντρου, πού φώτιζε μεγάλος προβολέας κέντρου διασκέδασης, νυκτερινοῦ, πού μεταφέρθηκε γρήγορα και πάραυτα στήν ἡμιφωτιζόμενη αἴθουσα, στέλνοντας τήν ισχυρή δέσμη τοῦ φωτός του στό γιαλιστερό ταβάνι και διαχέοντάς το ἀπό κεī ψηλά.

"Ἀλλά, παρά τίς πρό ψηφοφορικές συστάσεις τής ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, πρός τούς ψηφοφόρους και τίς μυστικές τῶν τελευταίων πρόβες ψηφοφορίας, φαίνεται, ὅτι μερικοί ψηφοφόροι ἔρριξαν τελικά τά ψηφοδέλτια τής Δημαρχίας στήν κάλπη τής Νομαρχίας κι ἐκεῖνα τής Νομαρχίας στήν κάλπη τής Δημαρχίας. Ἔτσι, μετά ἀπό πέντε - ἔξη τέτοιες περιπτώσεις, ὁ Μῆτρος, ὁ ἐπίτροπος τῶν ἐκλογῶν, σιγοψιθύρισε στήν κτηνοτροφική διάλεκτο:

- "Αἰντι, οὐρέ! Ξένα γίδια στ' στρούγγα! Γέλασε καί ο πᾶσα ἀπογοητευμένος τοῦ καταμετρήματος τῶν ψήφων. Ἀκόρα καί ο ἀγανακτισμένος ἐκπρόσωπος τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, πού, παρά τίς ἐντολές του, πρός τά μέλη τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, νά διώξουν τίς ἐνοχλητικές μῆγες, αὐτές ἐννοοῦσαν, νά ἐπικάθονται στό στυλογράφο του καί νά στροβιλίζονται περιπτάμενες γύρω ἀπ' τό πρόσωπό του..."

Κατά τίς δυό καί τριάντα, μετά τά μεσάνυχτα κι ἐνῷ ὅλοι ἀγωνίζονταν, νά κρατᾶνε τά βλέφαρά τους ἀνοιχτά καί ἡ δικαστική ἀρχῇ εἶχε κάψει τρία ἥ τέσσερα πακέττα τσιγάρα, εἶχε κατεβάσει τέσσερες ἥ πέντε "Νεοκαφέδες" μέ γάλα καί ὀλίγη, εἶχε διατάξει γιά πολλοστή φορά "τήν ἐκδίωξη καί ἀποβολή τῆς αἰθούσης τῶν ἐνοχλητικῶν μυγῶν", πού ἐντούτοις ἐννοοῦσαν, νά στριφογυρίζουν ἀνάμεσα στά ψηφοδέλτια, τά φλυντζάνια καί τούς στυλογράφους, δυνατός τριγμός καί θόρυβος στήν ἔξωπορτα τῆς αἴθουσας, ἀφύπνησε ὅλους πού ἔστρεψαν, ἀπό ἐνστικτο, τά κεφάλια τους, πρός τήν εῖσοδο.

Καί ὡς θέαμα εὗγεστον! Εὔσωμος κύριος, μέ τά ὑποκάμισά του μισοελεύθερα ἀπό τή ζωτήρα του καί κυματίζοντα σάν παντιέρες, φάνηκε, νά προβάλει τό κεφάλι του κάτω ἀπό μεγάλο ταφί, καί ἀγωνιζόταν, νά τό κρατάει ψηλά μέ τό 'να χέρι - στ' ἄλλο εἶχε ἀναμμένο τσιγάρο - καί νά λέει μέ γλώσσα οἰνοπνευματοκίνητη:

-Μέ τό μπαλδόν! Δηλαδή δέν τελειώσατε ἀκόμα;

-Τί εἶναι αὐτό, κύριε; ρώτησε κατάπληκτος ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἀρχῆς καί ὁ νεοεισχωρήσας ταψιφόρος θεριακλής ἀποκρίθηκε ἀπολογούμενος μέ ὑφος μελιστάλαχτο ἥ μᾶλλον ... σαλτσοστάλαχτο:

-Τό χωλγιό, σᾶς προσφέρει κάτι, νά τοιμήσετε! Νομίσαμε, ὅτι τελειώσατε. Μέ τό μπαλδόν, δηλαδή, νά τό φέρω ἀργότερα;

-Μετά μισή ὥρα, ὥρισε ὁ ἐκπρόσωπος δλων.

Τό ταφί ἔκανε μεταβολή κι ἔφυγε, ἀποσυρμένο στό διπλανό κοινοτικό κατάστημα, πρός ἀναμονή τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς χθεσινῆς πλέον ψηφοφορίας, φύλαξη καί διατήρηση, ἀλλά καί ... ἔλεγχο τοῦ περιεχομένου του, ἀπό ὅσους περίμεναν τ' ἀποτελέσματα μέ τήν ἀγωνία ζωγραφιομένη στά πρόσωπά τους καί μέχρι τῆς 4ης πρωϊνῆς, τῆς ἐπομένης 9ης

τοῦ 'Οκτωβρίου, στό "Καράβι" τοῦ ἄλλοτε υπάρχαντος πουλιοῦ, τοῦ καλοψημένου καὶ ώραια γαρνιρισμένου μέ πατάτες καὶ ἄλλα ἔδεσματα, διέκρινε πλέον ὁ εἰδικός πλατοσκόπος καὶ μάντης, τό νέο Δήμαρχο τῆς περιοχῆς, ἀν ὅχι καὶ τό Νομάρχη τό νέο, τῆς Φωκίδας...

Στίς πέντε παρά τέταρτο, τό ταψί ἔκανε καὶ πάλι τήν ἐμφάνισή του στήν εῖσοδο - προθάλαμο τοῦ ἐκλογικοῦ κέντρου, μέ τό σκελετό τοῦ πουλιοῦ καλά προφυλαγμένο μέ ἀλουμινόχαρτο:

-Τελειώσατε;

-Όχι!...

-Χίλια συγγνώμη! Μέ τό μπαλδόν, δηλαδή... Ποῦ ν' ἀφήσω τό ταψί;

-Στό ἔδρανο...

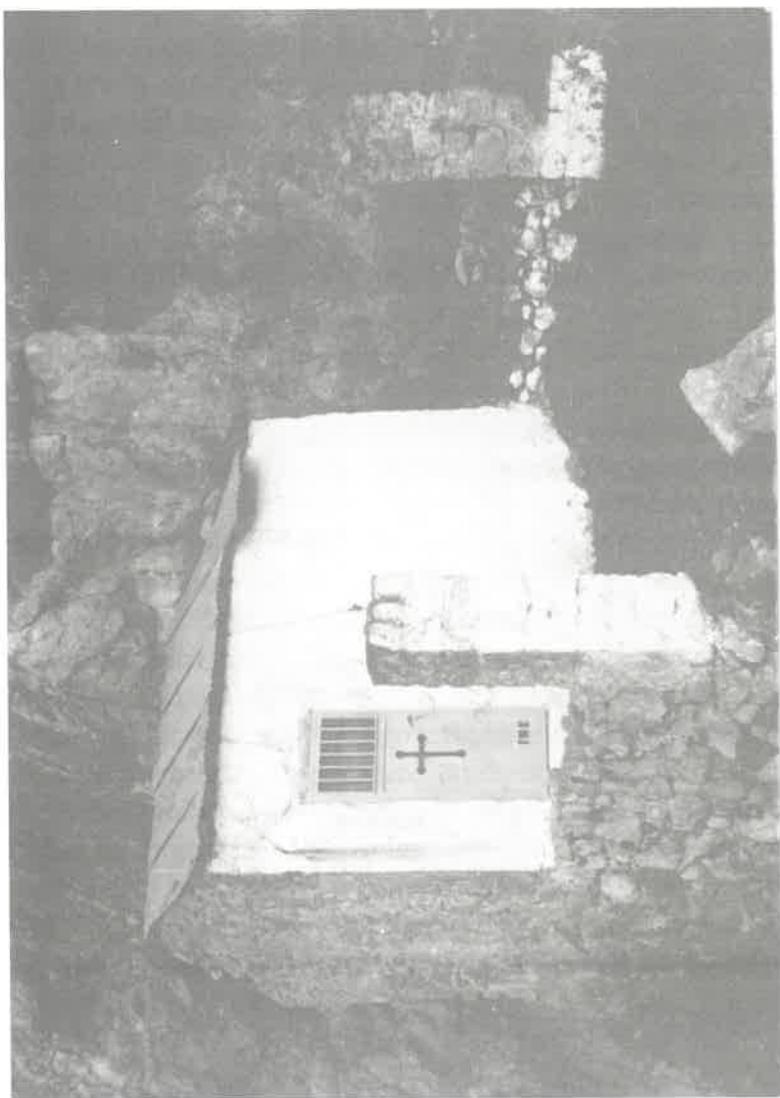
Κάποτε καὶ ἡ διαλογή πῆρε τέλος. Τό ταψί τοποθετήθηκε "πρό τῶν ἐκλογικῶν ἀρχῶν" καὶ ὅλοι, οἱ πάντες, ἀρχές, ἔξουσίες, ἀντιπροσωπεῖες, παρατηρητές, περίεργοι τέως ψηφοφόροι, ἀνασκουμπώθηκαν.

"Άλλος πῆρε πατάτα φούρνου, ἄλλος συνέλαβε τή φτερούγα, δίχως κρέας καὶ φυσικά φτερό, ἄλλος κομμάτι ψωμιοῦ βουτηγμένο στό βουτυρόλαδο..."

"Ανάφτηκαν τά τελευταῖα τσιγάρα, συντάχηκαν τά τηλεγραφήματα, ύπογράφηκαν τά πρακτικά, δέθηκε τό ἐκλογικό υλικό, τοποθετήθηκε στούς σάκκους, γιά τά "περαιτέρω"..."

Μικρός ὅμιλος ψηφισάντων, στήν εῖσοδο τοῦ σχολικοῦ κτιρίου ζητοῦσε φορτικά τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν, ἀπ' τό μέλος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπ' τόν ἔξερχόμενο Μῆτρο. Κι ἐκεῖνος ἤταν σαφέστατος:

-Οὐ Ζαμπάρας πῆρι κιφάλ'. Οὐ Κουντός, μπῆκι στού γάϊδαρου καθάλα κι οὐ Βλάχους, νά καταλάβτι, κρατάει τ' ν ούρά...

Άγιος Νικόλαος (Αρλιώδος)
1989

ΦΩΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ**‘Ο Δραγάτης
(‘Αγροφύλακας)**

τοῦ Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

“Οση ἀνάγκη ὑπάρχει ἀπ’ τὴν παρουσία κάθε ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἄλλη τόση ὑπάρχει γιά τὸ ὅργανο πού εἶναι ἐπιφορτισμένο μὲ τὴν Ἀγροτική Ἀσφάλεια.

Τό ὅργανο πού ἀνελάμβανε αὐτό τὸ βαρύ ἔργο, τό ἀρκετά δύσκολο ἦταν ὁ “Δραγάτης”, αὐτός πού σήμερα τὸν λένε ‘Αγροφύλακα.

‘Ο θεσμός αὐτός, τοῦ Δραγάτη δηλαδή, εἶναι πανάρχαιος. Τά παλιὰ χρόνια τὸν Δραγάτη τὸν διόριζε, τὸν προσελάμβανε, ὁ Δήμαρχος ἢ ὁ Κοινοτάρχης καὶ ἐπρεπε νά εἶναι αὐτός τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης του, γιατί ἐκτός ἀπ’ τὰ καθαρά του καθήκοντα, πού ἦταν ἡ ἀσφάλεια ἀπό κάθε ζημιά καὶ κλοπῆς ἡ τῆς ἀγροτικῆς περιουσίας ἦταν καί ὁ “ἀνθρωπος” τοῦ Δημάρχου ἢ τοῦ Κοινοτάρχη. Αὐτός ἔθλεπε καὶ ἀκουγεῖ ὅ,τι γινόταν ἢ λεγόταν, τὰ δόποια μετέφερε στόν ... ἀρχοντα τοῦ τόπου καὶ κείνος ἐνεργοῦσε ἀνάλογα. Ἀκόμα ὁ δραγάτης, ὁ δόποιος εἶχε τό δικαίωμα νά ὅπλοφορεί ἦταν καὶ ἡ ... “γροθιά” τοῦ Προέδρου. Πληρωνόταν δέ μέ τό ἀγροφυλιάτικο.*

Σχεδόν δλες τίς ὁρες ὁ δραγάτης ἔφερνε στὸν ὁμο του τὸν Γκρᾶ ἢ τὴν Ματσακάσα, στίς πιό ἥσυχες περιστάσεις. “...Κάπου βροντάει μιά τουφεκιά ἢ κυνηγοῦ ἢ δραγάτη”.

‘Εκεῖνα τά χρόνια δλος ὁ τόπος ἦταν γεράτος ἀμπέλια. Οἱ μεγαλύτερες καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις κάθε κοινότητας ἦταν ἀμπέλια. Σχεδόν κάθε χωριό ἔχει καὶ μιά τοποθεσία πού τῇ λέει “παλλάμπελα”.

‘Ηταν ἀδιανόητο νά ὑπάρχει νοικοκυριό μικρό ἢ μεγάλο χωρίς ἀμπέλι, ἔστω καὶ μικρό. Τό κρασί δέν ἦταν γιά τούς ἀνθρώπους ἐκείνους τό βασικό μέσο ψυχαγωγίας, ἀφοῦ “οἶνος εὐφραίνει καρδίας ἀνθρώπων” ἀλλά καὶ βασική τροφή.

Θάλασσα ἀπό ἀμπέλια λοιπόν κι ἀπό κοντά ἢ μεγάλη

ἀνάγκη γιά τή φύλαξή τους.

“Οταν ἄρχιζε τό ”μάντεμα”, ἡ ωρίμανσις τῶν σταφυλιῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ κλεψιά - λόγῳ ἀνάγκης ἀλλά καὶ ... μόδας, κουλτούρας τῆς ἐποχῆς θά ἔλεγα - ἔπαιρνε μεγάλες διαστάσεις, γινόταν πρόσληψις καὶ ἐπικουρικῶν ἀγροφυλάκων, ἀνάλογα μέ τίν εἴκταση καὶ τή μορφολογία τοῦ ἐδάφους κάθε Κοινότητας.

Ἐπειδὴ ὁ ἀγροφύλακας ἔπρεπε νά μένει καὶ τή νύχτα κοντά στά κτήματα καὶ ἴδιαίτερα τόν χειμῶνα πού ὑπῆρχε ὁ ἐλαιόκαρπος, οἱ Κοινότητες εἶχαν κτίσει διάφορα φυλάκια, καλύθες, σέ δρισμένα σημεῖα τοῦ λόγγου, στίς δοποίες μποροῦσαν οἱ ἀγροφύλακες νά διανυκτερεύουν. Τό κάθε φυλάκιο εἶχε τόν ἀπαραίτητο ἔξοπλισμό, ὅπως ἔνα ξυλοκρέβθατο, ἔνα τζάκι, τήν ἀπαραίτητη καπότα κ.ἄ.

Σήμερα βλέπουμε ἀλλα δρθια καὶ ἀλλα μισογκρεμισμένα, οκόρπια, τά φυλάκια αὐτά μέσα στόν ἐλαιώνα, τραγικοί μάρτυρες μιᾶς ἀλλης ἐποχῆς.

Τό καλοκαίρι δμως οἱ δραγάτες ἔφτιαχναν σέ ἐπίκαιρα σημεῖα τίς ”Δραγατοίς” τους, δηλαδή πρόχειρες καλύθες μέ κλαριά κυρίως καναπίσσας, στίς δοποίες ἔμεναν ὅλο τό χρονικό διάστημα ἀπ’ τοῦ ‘Αϊληά μέχρι νά τρυγηθεῖ καὶ τό τελευταῖο ἀμπέλι, πέρα τόν ’Οκτώβριο.

Ἡ δραγατοία ἔπρεπε νά είναι σέ μέρος ἀγναντερό γιά νά μπορεῖ ὁ δραγάτης νά ἐπιτηρεῖ ὅλα τά ἀμπέλια πού βρισκόντουσαν κάτω στόν κάμπο ἥ καὶ στίς γύρω πλαγιές. Πολλές φορές ἀν τό ἔδαφος δέν βοηθοῦσε γιά τή δουλειά αύτή, ὁ δραγάτης ἔφτιαχνε καὶ δεύτερη δραγατοία σέ ἀλλο σημεῖο γιά νά ἐπιβλέπει τόν ἀλλο τομέα πού δέν μποροῦσε νά ἐπιβλέπει ἀπ’ τήν πρώτη. Προσπαθοῦσε δμως νά κρύθεται καὶ κανείς νά μήν

‘Ο δραγάτης

ξέρει σέ ποιά ἀπ' τίς δυό θρίσκεται, ἀφοῦ δ "δραγάτης δέν εἶναι ἥλιος" γιά νά βλέπει τά πάντα καί ἀφοῦ ... "δ φόβος φυλάει τά ἔρμα". Αύτή ή τακτική τοῦ δραγάτη ἐμπόδιζε τόν κακό νά κάνει τό κακό, νά κάνει τή ζημιά!

Ἡ δραγατοιά εἶχε ἕνα ἄνοιγμα μπροστά καί παράθυρα στίς ἄλλες πλευρές γιά νά εἶναι δυνατή ἡ παρατήρηση πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις.

Ο ἐπισκέπτης θά εὗρισκε ἐκεῖ πάντα στό κρεμασμένο κοφίνι σῦκα "Βασιλικά" ὠραιότατα, γλυκύτατα, νοστιμώτατα καί στό ἄλλο λαχταριστές κοκκινάρες, ἀγριπώτικα σταφύλια κ.ἄ. Ἀκόρα ἕνα σκόπλο μέ δροσερό νερό καί ὁπωσδήποτε μά τοίτσα μέ κρασί ... διαμάντι. Αύτά ἔβλεπε δ μεγάλος μας ποιητής Κρυστάλλης δταν ἔλεγε: "Νάμουν τόν Μάῃ πιστικός, τόν Αὔγουστο Δραγάτης καί στήν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νάμουνα κρασοπούλος..." .

Ο Δραγάτης, πάντα ὅπως εἴπαμε, κρατῶντας τό δίκανό του κι ἀκολουθούμενος ἀπ' τό ζαγάρι του, φοροῦσε, τίς περισσότερες φορές, καί καπέλο γιά νά ξεχωρίζει ἀπ' τούς ἄλλους.

Ἡ γνώσις τῶν χαρακτήρων τῶν συγχωριανῶν του καί τῶν κακοποιῶν τῶν διπλανῶν χωριῶν, ἡ ίκανότητα δημιουργίας καλοῦ δικτύου πληροφοριῶν, ἡ ίκανότητα νά ἐκτιμᾶ τό ὑψος τῆς ζημιᾶς, νά ἴχνηλατεῖ, νά ἐπαγρυπνεῖ ἔπρεπε νά εἶναι ἀπ' τά προσόντα τοῦ ἀγροφύλακα.

Όμως τό 1927 μέ τόν N. 4492, ἡ Ἀγροφυλακή ἔγινε κρατική στήν Κρήτη. Μέ τόν ἴδιο νόμο μποροῦσε τό Ὅπ. Ἐσωτερικῶν, μέ ἀπόφασή του, νά ἐπεκτείνει τό μέτρο αὐτό καί σέ ἄλλες περιοχές τῆς χώρας. Δυό-τρεῖς Νομοί υιοθέτησαν τό μέτρο αυτό, ἀλλά γιά λίγο χρονικό διάστημα, ἀφοῦ τά συμφέροντα τῶν Κομματαρχῶν - Κοινοταρχῶν ἐπικράτησαν καί ἔτσι παρέμεινε μόνο στήν Κρήτη.

Ο Α. Ν. 1010/1937, τοῦ Μεταξᾶ, ἐπεξέτεινε τήν Ἀγροφυλακή σ' ὄλοκληρη τήν Ἑλλάδα. Μέ τόν νόμο αὐτό ἰδρύθηκαν τά Περιφερειακά Ταμεῖα Ἀγροφυλακῆς (Π.Τ.Α.), γιά νά πληρώνονται οἱ Ἀρχιφύλακες καί οἱ Ἀγροφύλακες, μέ ἐρανική εἰσφορά, μέ μέριμνα τῶν Ἀγρονομείων κατά Κοινότητα.

Ἡ ὅλη διάρθρωσις τοῦ Σώματος τῆς Ἀγροφυλακῆς ἦταν:

Σέ κάθε ἔδρα Εἰρηνοδικείου ίδρυετο καί ἔνα Ἀγρονομεῖο καί στήν ἔδρα τοῦ Νομοῦ Ἐποπτεία (Διοίκησις) Ἀγροφυλακῆς.

Ἐξαίρεση ἀπετέλεσαν οἱ ἐπαρχίες Παρνασσίδος καί Δωρίδος πού χωρίς νά είναι Νομοί είχαν ἐποπτεῖες. Ἡ ἐπάνδρωση αὐτῶν τῶν ὑπηρεσιῶν προέβλεπε:

-Ἐναν Ἐπόπτην-Διοικητήν γιά τήν Ἐποπτεία.

-Ἐνα Ἀγρονόμο γιά κάθε Ἀγρονομεῖο.

Οἱ παραπάνω ὑπάλληλοι πληρωνόντουσαν ἀπ' τό Δημόσιο καί δχι ἀπ' τό Π.Τ.Α.

-Σέ κάθε Ἀγρονομεῖο ὑπηρετοῦσαν Ἀρχιφύλακες. Ἀρχιφύλακες πού ἔκαναν τήν ἐσωτερική ὑπηρεσία, οἱ Γραφιάδες δηλαδή καί οἱ ἄλλοι πού ἐπόπτευαν τούς Ἀγροφύλακες.

-Ἀνάλογα μέ τό εἶδος τῆς καλλιέργειας καί τήν ἔκταση τῶν δρίων κάθε Ἀγρονομείου ὑπηρετοῦσε ἀριθμός Ἀγροφυλάκων.

Τό 1954 μέ τό Ν.Δ. 3030 τοῦ Παπάγου, ἔγινε πλήρης κρατικοποίησις τῆς Ἀγροφυλακῆς καί ἡ μισθοδοσία ὅλων τῶν ὑπαλλήλων τῆς, πλήν τῶν ἀγροφυλάκων, γινόταν ἀπ' τό Δημόσιο. Τό 1976, ἐπί Καραμανλῆ καί οἱ ἀγροφύλακες λογίστηκαν δημόσιοι ὑπάλληλοι καί ἔπαιρναν μισθό ἀπ' τό Δημόσιο.

Τά παλιά χρόνια ἡ πληρωμή τοῦ ἀγροφύλακα γινόταν ἀπ' τούς ἀγρότες μέ τό λεγόμενο "ἀγροφυλακιάτικο". Δηλαδή κάθε παραγωγός ἔπρεπε νά δώσει, σέ εἶδος πού παρήγαγε, στόν ἀγροφύλακα αὐτό πού ἀπό πρίν είχε συμφωνηθεῖ. Ὡς μονάδα μετρήσεως τοῦ ἀγροφυλακιάτικου, ἦταν, ὅπως καί τοῦ παπᾶ κ.λ.π., τό κιλό. Καί λέγοντας ἔδω κιλό ἐννοοῦμε αὐτό τό λεγόμενο Τούρκικο πού ἰσοδυναμοῦσε μέ 25 ὁκάδες καρποῦ.

Ἀργότερα ἡ πληρωμή γινόταν ἀπ' τήν Κοινότητα, ἡ ὁποία καταρτοῦσε εἰδικό προϋπολογισμό, παράλληλο μέ αὐτόν τῆς Κοινότητας γιά τήν πληρωμή τῶν ἀγροφυλάκων, φορολογῶντας τούς κατοίκους των.

Ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Μεταξᾶ οἱ Ἀγροφύλακες ἔπαιρναν νά είναι ὅπως ὁ καθένας ἥθελε νά είναι. Είχαν διμορφες στολές, ἤταν αὐστηροί, ἀφοῦ σέ κάθε στιγμή είχαν τόν αὐστηρό

“Ο δραγάτης

ἔλεγχο τοῦ ... ”ό πανταχοῦ παρών” ’Αρχιφύλακα, ἀλλά καὶ αὐτοῦ τοῦ ’Αγρονόμου. Έγιναν δικαιώτεροι, σοθαρότεροι καὶ σεβαστότεροι στούς πάντες. Τά ”ποδοκόπια” τά ἔπαιρναν μόνο σέ πραγματικές παραβάσεις καὶ ὅχι σέ ... φτιαγμένες ἀπ’ τούς ἴδιους.

Καί δέν ἦταν μόνο ἡ φτιαγμένη ἀπ’ τὸν ἴδιο ζημιά γιά τό δικαίωμα τῶν ποδοκοπῶν ἡ μόνη ... ζαθολιά τοῦ ’Αγροφύλακα. Έχει ἐπισημανθεῖ ὅτι κάποιος ἀγροφύλακας, χωρίς νά ἔχει ἐλαιόδενδρα, κάθε χρόνο πουλοῦσε μιά κάδη ἑληές σέ ἔξτρα μέγεθος καὶ χωρίς νά πουλᾶ ἀπ’ τίς ἀλλές κατηγορίες. Οἱ χωριανοί γελοῦσαν βέβαια μέ τό πῶς τά κάπου 10-20 ἐλαιόδενδρα τοῦ ἀγροφύλακα κάνανε μόνο EXTRA καρπό κάθε χρόνο καὶ τόσο ὅσο νά γερίζει ἡ συγκεκριμένη κάδη.

Ο φτωχός αὐτός ἀγροφύλακας γυρίζοντας μέσα στόν λόγγο γέμιζε τίς διαμορφωμένες σέ τσουθαλάκια τσέπες τῆς χλαίνης του, μέ δοες καλύτερες ἑληές ἔβρισκε στό δρόμο του. Μόλις γέμιζαν οἱ ... τσέπες αὐτές τίς ἄδειαζε κάπου καὶ μόλις νύχτωνε καὶ ὁ λόγγος ἄδειαζε, τίς φόρτωνε στή γαϊδούρα του καὶ ἔτοι σιγά - σιγά ἡ κάδη γέμιζε.

Πολλές περιπτώσεις ἔχουμε δωροδοκίας τοῦ ’Αγροφύλακα ἀπ’ τούς τσοπάνηδες ἴδιαίτερα.

Παρ’ ὅλα ὅμως αὐτά ἡ παρουσία του ’Αγροφύλακα ἦταν ἀπαραίτητη. Εκτός ἀπ’ τό ὅτι προλάβαινε διάφορα ἐγκλήματα, μικρά ἡ μεγάλα, βοηθοῦσε κατά πολύ στήν ’Εθνική οἰκονομία.

Στίς ύποχρεώσεις τοῦ ἀγροφύλακα ἦταν καὶ ἡ διαχείρησις τοῦ νερού^τ κάποιας πηγῆς ἡ καὶ τοῦ ποταμοῦ ὅταν δέν ὑπῆρχε ὁ ὑδρονομέας.

Σήμερα - τέλη τοῦ 1997 - ἀνακοινώθηκε ἀπ’ τήν κυβέρνηση ὅτι καταργεῖται καὶ ἐπισήμως αὐτό τό ἐπάγγελμα.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1. Ἀγροφυλιάτικο, τό: ἡ ἀπό τούς κτηματίας παρεχομένη πρός τόν ίδιωτικό ἀγροφύλακα ἀντιμισθία.
2. Γκρᾶς, ό: ἀπ' τά πρώτα πολεμικά ὅπλα.
3. Δραγάτης, ό: ὁ ἀγροφύλαξ καί ίδιαίτερα ὁ ἀμπελοφύλακας.
4. Δραγατσιά, ḥ: ἡ ἀπό κλαριά φτιαγμένη πρόχειρη καλύθα τοῦ Δραγάτη.
5. Ζαγάρι, τό: τό κυνηγόσκυλο.
6. Κρασοπούλος, ό: ὁ ταβερνιάρης.
7. Μάντεμα, τό: τό πρώτο μαύριστρα ἡ ρόδιστρα τῆς ρόγας τοῦ σταφυλιοῦ. Ἡ ἀρχή τῆς ωρίμανσις.
8. Ματσακάσια, ḥ: κυνηγητικό, ἐμπροσθογεμές ὅπλο, τό όποιο, κατά κανόνα, προερχόταν ἀπό μετατροπή καρυοφίλιοῦ, πάντα μονόκανου.
9. Πιστικός, ό: ὁ τσοπάνης.
10. Ποδοκόπι, τό: τά σύλληπτρα. Τό δικαίωμα τοῦ ἀγροφύλακα νά ἀποζημιώνεται ὅταν συνελάμβανε τά ζῶα τοῦ ἑνός στά κτήματα τοῦ ἄλλου ὅταν ἀπαγορευόταν ἡ βοσκή. Ἡ λέξη προέρχεται ἀπ' τό "κόπος ποδιῶν" τοῦ ἀγροφύλακα.
11. Σκόπλο, τό: τό μικρό ἀσκί (ἀσκός - ἀσκόπουλο - σκόπλο) φτιαγμένο ἀπό κατοικίσιο δέρμα γιά τή μεταφορά καί ἐναποθήκευση νεροῦ.

Ξωκκλήσια τῆς Τοπόλιας Δώδεκα μικρά "ΑΝΩΗ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ" σ' ἓνα χωριό τῆς Φωκίδας

τοῦ Γιώργη Ε. Μαγγίνη

Στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν θά ἔξεταστοῦν δώδεκα ξωκκλήσια γύρω ἀπό ἓνα χωριό τῆς Παρνασσίδας, θά ἀναλυθεῖ ἡ μορφολογία καὶ ἡ σχέση τους μὲ τὸν περιθάλλοντα χῶρο καὶ θά γίνει προσπάθεια ἀπό τὰ πενιχρά στοιχεῖα πού παρέχουν νά συναχθοῦν κάποια συμπεράσματα γιά τὴν ζωὴν καὶ τὸ πρόσφατο παρελθόν τοῦ τόπου. Στόχος δέν εἶναι μόνο νά παρουσιαστεῖ τὸ ὑλικό· ἀλλά νά κατατεθοῦν κάποιες σκέψεις σχετικά μὲ τὸ Θρησκευτικό καὶ κοινωνικό ρόλο τῶν ὑπό ἔξεταση κτισμάτων. Πρῶτα δέν εἶναι μία ἀπό τίς διαφόρες σελίδες πού ἀφοροῦν τό δόνομα, τὴν θέσην καὶ τὴν ιστορία τῆς Τοπόλιας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις 27 (8) Δεκεμβρίου 1850 ὁ Γουσταῦος Φλωμπέρ ξαποσταίνει στὴν Τοπόλια πηγαίνοντας ἀπό τοὺς Δελφούς πρός τὴν Γραβιά καὶ τῆς ἀφιερώνει μία ἀπό τίς διαφόρες σελίδες τῶν ταξιδιωτικῶν του τετραδίων:

"Σέ λίγο ἀντικρίζουμε τό χωριό Τοπόλια στά μισά τῆς πλαγιᾶς μπροστά του ἔνας πράσινος θράχος, μέ μικρές μακρόστενες ἐκτάσεις, σάν μεγάλο μωσαϊκό ἀπό ἔνθετα ξύλα· ἔνας ἐλαιώνας καὶ ἀπό πάνω του οἱ ψηλές πλαγιές τῶν βουνῶν. "Όλα αὐτά σοῦ δίνουν τὴν αἰσθησην πώς τά ἔχεις ξαναδεῖ, τά ξαναθρίσκεις, ἔχεις τὴν ἐντύπωσην πώς θυμᾶσαι παλιές ἀναμνήσεις. Μήπως εἶναι ἀναμνήσεις ἀπό πίνακες πού ξεχάσαμε τά δύναματά τους καὶ πού θά τούς εἴδαμε στά παιδικά μας χρόνια, ὅταν εἶχαμε μόλις ἀνοίξει τά μάτια; Μήπως ἔχουμε ζήσει ἐδῶ ἄλλοτε; 'Αδιάφορο! Πόσο δύμως ζωηρά φαντάζεσαι (καὶ πόσο περιμένεις νά τούς δεῖς) τόν ιερέα μέ τά ἀοπρά

άμφια, τό κορίτσι μέ τίς κορδέλες, πού περνάει ἐκεῖ, πίσω ἀπό τόν τοῖχο τῆς ξερολιθιᾶς! Εἶναι σάν ἔνα κομμάτι ὄνειρου πού ξανάρχεται στό μυαλό... γιά φαντάσου... γιά φαντάσου, εἶναι ἀλήθεια! Ποῦ βρισκόμουν λοιπόν; Πῶς γίνεται αὐτό;... "Υστερα, μπρρρ!

Πρόγευμα μπροστά σ' ἔνα μπακάλικο, στήν κοινή θέα μιᾶς μεγάλης παρέας παιδιῶν τοῦ δρόμου πού μᾶς χαζεύει κι ἐνός μικροῦ σκύλου στόν ὅποιο δίνουμε νά ροκανίσει τά κόκκαλα ἀπό τό κατοικάκι μας".¹

Δέκα χρόνια νωρίτερα ὁ Ἰωάννης-Αλέξανδρος Μπυσσόν φεύγοντας ἀπό τό Σάλωνα εἰχε ἀκολουθήσει τήν ἴδια διαδρομή:

"Ο οὐρανός ἦταν βαρύς φεύγοντας ἀπ' τό Σάλωνα καί τά σύννεφα μαρτυροῦσαν τή βροχή πού θά ρχόταν. Μέ κόπο ἀνέβηκα ὡς τό χωριό Τοπόλια, μιά λεύγα ἀπ' τό Σάλωνα, ὅταν ἄρχισε μιά ραγδαία καί τρομερή βροχή, σάν αὐτές τῶν μεσημέρινῶν χωριῶν".²

Τό χωριό πού ἀντικρύζουν οι δύο Γάλλοι περιηγητές στά μέσα τοῦ προηγούμενου αἰώνα εἶναι στήν ἴδια θέση μέ τό σημερινό οἰκισμό, στήν εἰσοδο τοῦ περάσματος ἀπό τόν κάμπο

¹ Γουσταύος Φλωριπέρ, *Τό ταξίδι στήν Έλλάδα*, μτφρ. ΙΙ. Ζάννας, Ἀθήνα 1989, 51. Στή γαλλική ἔκδοση: Flaubert, (*Oeuvres Complètes*, pr.es. et notes de Bernard Masson, tome II, Seuil 1964, 658: "Nous apercevons bientôt le village de Topolia, à mi-côte; devant lui, un rocher vert, à petits carrés longitudinaux, comme de grandes marqueteries; un bois d' oliviers dominé par les hautes pentes des montagnes. Tout cela a quelque chose de déjà vu, on le retrouve, il vous semble qu' on se rappelle de très vieux souvenirs. Sont-ce de tableaux dont on a oublié les noms et que l' on aurait vus dans son enfance, ayant à peine les yeux ouverts? A-t-on vécu là autrefois? N' importe! Mais comme on se figure bien (et comme on s' attend à l' y voir) le prêtre en robe blanche, la jeune fille en bandelettes, qui passe là, derrière le mur de pierres sèches! C' est comme un lambeau de songe qui vous repasse dans l' esprit...: "Tiens... tiens, c'est vrai! Où était-je donc? Comment se fait-il?..." Après, brrr!" Τό τρῆμα αὐτό τοῦ ταξιδιοῦ ἀναφέρεται καί στά *Γράμματα τοῦ Φλωριπέρ ἀπ' τήν Έλλάδα*, μτφρ. Νίκος Ἀλιφέρης, Ἀθήνα 19874, 55, 90-91.

² Τό βιβλίο τοῦ Μπυσσόν χρησίμευσε ως ἔνας ἀπό τούς ὄδηγούς τοῦ Φλωριπέρ. Δρόσου Κραβαρτόγιαννου - Δέσποις Παπαστάθη, "Περιηγήσεις στή Φωκίδα. Οι Ἐντυπώσεις τοῦ Μπυσσόν", Σελίδες ἀπό τή Φωκίδα 24 ("Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1982), 9/729.

τῆς Ἀμφισσας πρός τήν πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ πάνω στήν πλαγιά τοῦ βουνοῦ Στόλος, ἔξι περίπου χιλιόμετρα ΒΑ τῆς φωκικῆς πρωτεύουσας.

Ἡ ντόπια παράδοση ὅμως μιλᾶ γιά ἔνα παλιό χωριό ψηλότερα μέσα στὸν ὄρεινό μυχό, ἵσως αὐτό πού ἔκαψε ὁ Κιοσσέ Μεχμέτ στά 1822.³ Παραταῦτα, στὸ σημερινό χῶρο πρέπει νά δρισκόταν ἥδη ὁ οἰκισμός στίς 17 Ἰουλίου 1825,⁴ καὶ εἶναι πολύ δύσκολο νά δημιουργήθηκε σέ τρία μόλις χρόνια στούς δύσκολους καιρούς τῆς Ἐπανάστασης.⁵ Ο πίνακας πού φιλοτέχνησε ὁ Παναγιώτης Ζωγράφος ἀκολουθῶντας τίς ὀδηγίες τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἀπαθανατίζει τή μάχη στὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς (7 Μαΐου 1821), ἀν καὶ εἰκονίζει τό χωριό δέν μπορεῖ νά χρησιμεύσει ως ἀξιόποτη πηγή γιά τήν τοποθεσία του.⁶

Ἡ θέση ὅμως δέν εἶναι τό μόνο πού (πιθανόν) ἄλλαξε, καθώς τό ἐπίσημο ὄνομα τῆς μικρῆς κοινότητας εἶναι πλέον ”Ἐλαιών”, μολονότι τό ”Τοπόλια” ἐπιβιώνει στήν καθομιλουμένη. Καί ἐνῷ γιά τό πρῶτο τά σχόλια μᾶλλον περιττεύουν, τό ”Τοπόλια” ἐτυμολογεῖται γενικά ἀπό τό ολαβικό ”topol”

³ Διονυσίου Κόκκινου, Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάστασις, τ. Ε', Ἀθήνα 1956, 297. Τό χωριό κάηκε ἀκόμη μία φορά τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1943 ἀπό τίς ιταλικές δυνάμεις κατοχῆς, καταστροφή πού εὐθύνεται γιά τήν ἀπουσία ἀξιόλογων δειγμάτων οἰκιστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ 19ου αἰ.

⁴ Ἀπόστολος Βακαλόπουλος, Ἡ Ἐπανάσταση κατά τό 1825, Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Έθνους ΙΒ', Ἀθήνα 1975, 398.

⁵ Σύμφωνα μέ τίς ἀρχειακές πηγές περίπου 266 Τοπολιάτες πολέμησαν στόν ἀγώνα, 15 ἐπεσαν στή μάχη (τέσσερεις στήν Ἀθήνα, τρεῖς στό Μεσολόγγι, δύο στά Πεντεόρια, ἀπό ἔνας στήν Ἀμπλιανή, στόν Πειραιά, στή Φουντάνα, στό Χάνι τῆς Γραβιᾶς καὶ τήν Ὑπάτη), 29 παρασημοφορήθηκαν. Πρθλ. Σταθόπουλος Ε.Ν., Ἡ Φωκίδα τῆς Ἐπανάστασης, Ἡ γενιά τοῦ Εἴκοσιένα καὶ ἡ τύχη δλων τῶν ἀγωνιστῶν (Μέ βάση τίς ἀρχειακές πηγές). Ἡμίτομος Πρῶτος: Κατάλογοι Προσώπων, Ἀθήνα 1994. Ἐνας τέτοιος ἀριθμός μάχημων ἀνδρῶν δικαιολογεῖ τουλάχιστον 800 κατοίκους στό χωριό, πληθυσμό διόλου εὐκαταφρόνητο. Στά 1928 ἡ Τοπόλια ἀριθμοῦσε 805 ψυχές (Δρανδάκη Π., Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμος Θ', 885, λῆμμα ”Ἐλαιών”), σχεδόν δύσες καὶ σήμερα.

⁶ Ἐκτίθεται στό Εθνικό Ιστορικό Μουσεῖο Ἀθηνῶν, 6λ. Οἱ Ἑλληνες Ζωγράφοι, τόμος Α', Ἀπό τό 19ο στό 20ο αι., Ἀθήνα 1974, 32, πίνακας 5, ἀριθμός 13 καὶ Ἰστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Έθνους ΙΒ', δ.π., εἰκόνα σελ. 114.

(=λεύκα) καὶ ἀπαντᾶ τόσο στήν ‘Ελλάδα ὅσο καὶ στή Βουλγαρία.⁷ Τό ἀξιοσημείωτο εἶναι πώς στό σημερινό χωριό δέν ύπάρχουν λεῦκες, ἐνῶ ἀντίθετα ἐπιχωριάζουν στήν ύποτιθέμενη θέση τοῦ παλαιοῦ οἰκισμοῦ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Σχετικά μέ τό “ΠΑΛΗΟ ΧΩΡΙΟ”: Δέν ύπῆρξε ποτέ οἰκισμός στή θέση Παληό Χωριό. Ισως νά χρησιμοποιήθηκε σάν καταφύγιο σέ δύσκολες καὶ κακές ὥρες τῆς Τουρκοκρατίας καὶ κατά τή διάρκεια τῶν ἑργασιῶν, τῶν σχετικῶν μέ τά πάρα πολλά ἀμπέλια πού ύπηρχαν στήν περιοχή. Παρά τίς ἐπίμονες ἔρευνές μου δέν βρῆκα κανένα κτίσμα-έρειπο, στήν περιοχή ἐκείνη. Ἡ λογική ἀκόμα ἀποκλείει ἐκεῖ υπαρξη χωριοῦ, ἀφοῦ στή σημερινή θέση ύπηρχε καὶ ύπάρχει τόσο νερό - τό νερό τό λέγανε παραθεό -.

‘Η σκέψη ὅτι τό χωριό ἦταν κρυμμένο γιά νά ἀποφεύγει κατακτητάς ἡ πειρατάς ἐνισχύει τή σημερινή θέση, γιατί ἀπ’ τά ἀρχαῖα χρόνια ἡ κυρία ὁδός ἐπικοινωνίας ‘Αμφίσσης-Θερμοπυλῶν καὶ πέρα ἀπ’ αὐτές, ἦταν αὐτός τῆς “Κακιᾶς Σκάλας”, δηλαδή αὐτός πού περνᾶ ἀπ’ τή Βίνιανη καὶ περνᾶ κοντά, δίπλα ἀπ’ τό Παληό Χωριό. ‘Αρα καὶ αὐτή ἡ σκέψη

⁷ Άνδρεας Καλαντζάκος, *Τοπονυμίες Φωκίδας*, Αθήνα 1992, 32 καὶ σημείωση 2. ‘Η ἀποψη ὅτι τό δνομα ὀφείλεται σέ λεῦκες πού βρίσκονταν κοντά στήν πηγή ‘Αϊλιώσα μᾶλλον δέν εύσταθει ἐφόσον πρέπει νά δόθηκε στόν παλαιό οἰκισμό, ἀρκετά μακρυά ἀπό τήν πηγή (ἄν ἡ παράδοση εἶναι ἀληθινή). ‘Οσον ἀφορᾶ τά σλαβικά τοπωνύμια τῆς Φωκίδας, τό παραπάνω βιβλίο εἶναι τό πλέον ἔξειδικευμένο (σ. 31-32, 22 καταγραφές), ἐνῶ τό ἔγχειριδίο M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin 1941 παραμένει κλασικό (45 καταγραφές γιά τή Φωκίδα), παρά τίς δικαιολογημένες ἐπιφυλάξεις, 8λ. Διονυσίου Ζακυθηγοῦ, *Oἱ Σλάθοι ἐν Ἑλλάδι, Συμβολαί εἰς τήν Ἰστορίαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*, Αθήνα 1945, 67-68. Γιά τό ζήτημα γενικά 8λ. Μαρία Νυσταζούλου-Πελεκίδου, *Σλαβικές ἐγκαταστάσεις στή μεσαιωνική Ἑλλάδα*, Αθήνα 1993, 67-71 καὶ Θεώνη Μπαζαίου-Barabas καὶ Κατερίνα Νικολάου, *Ἐλληνικός Χῶρος καὶ Πρώτοι Σλάθοι, Βούλγαροι, Σέρβοι (6ος-15ος αἰ.)*: ‘Αναλυτική Βιβλιογραφία (1945-1991), Αθήνα 1992, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Στήν περιοχή ἀπαντᾶ ἐπίσης τό σλαβικό τοπωνύμιο “Μελιγκός” (χείμαρρος στά δυτικά τοῦ χωριοῦ). ‘Η ἐτυρολογία ἀπό τό “τόπος ἐλιᾶς” (>Τοπόλια) πού κάποτε ἀκούγεται ἀπό τούς ντόπιους εἶναι φευδῆς.

πρέπει ν' ἀπορριφθεῖ.

Στή "Χάρτα" τοῦ Ρήγα Φεραίου τό χωριό βρίσκεται στή θέση πού είναι σήμερα.

'Ακόρα καί τό διτί ἡταν "τόπος λεύκας", Τοπόλια δηλαδή, κατά τό σλαβικό ἐνισχύει τήν ἀποψή μου διτί ἡ Τοπόλια ἡταν ἐκεῖ πού καί σήμερα είναι.

ΤΑ ΞΩΚΚΛΗΣΙΑ

Μετά ἀπό τά λίγα ιστορικά στοιχεῖα πού εἰσαγωγικά παρατέθηκαν ἀκολουθεῖ ἡ διεξοδική διαπραγμάτευση τῶν μονόχωρων ναῶν πού ζώνουν τόν οἰκιομό, πρώτα περιγραφική (γιά κάθε ἔναν χωριστά καί γιά ὅλους συνολικά) καί ἀργότερα συστηματική, λειτουργική, αἰσθητική καί κοινωνική.

'Η κατάταξη τῶν ναῶν ἔχει γίνει βάσει τῆς τοπογραφικῆς τους κατανομῆς ἀπό τόν "Άγιο Νικόλαο τό Νέο στή δεσπόζουσα παρειά τοῦ Στόλου ὡς τόν "Άγιο Ιωάννη πού βρίσκεται ἐκτός ὄπικῆς ἐπαφῆς μέ τό χωριό στό δρόμο πρός τό Σάλωνα.

Οι κατόψεις ἀποτυπώθηκαν στά 1991 ἀπό τό γράφοντα καί τή δίδα Φρόσω Τσακαλάκη, ἐκτός ἐκείνης τῆς Αγίας Τριάδας πού ἔγινε στά 1992 μέ τή συμμετοχή τοῦ κ. Γιώργου Βαθουρανάκη. Οι φωτογραφίες τραβήχτηκαν στά 1995. Έκτοτε πολλές ἀλλαγές ἔγιναν σέ κάποια ἀπό τά ξωκκλήσια, καρποί τῶν εύσεβῶν προσπαθειῶν τῶν πιστῶν τοῦ χωριοῦ. Στό παρόν κείμενο ἔγινε προσπάθεια νά ἐπισημανθοῦν οἱ ἀνανεώσεις αὐτές (ὡς τό 1997 σέ μερικές περιπτώσεις) πού δύναται νά γίνεται σήμερα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

'Επειδή ἀπό τήν ἐποχή πού γράφτηκε τούτη ἡ μελέτη μέχρι σήμερα ἀλλαξαν πάρα πολλά, ἐπειτα ἀπό κάθε περιγραφή τοῦ διξωκκλησίου θά ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τῆς νέας καταστάσεως στήν ὁποία βρίσκεται σήμερα.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ο ΝΕΟΣ

Τύπος Β4-Ι1δ-12β-ΙΙ1-ΙΙΙ1-ΙV1:⁸ Τό μικροσκοπικό αὐτό

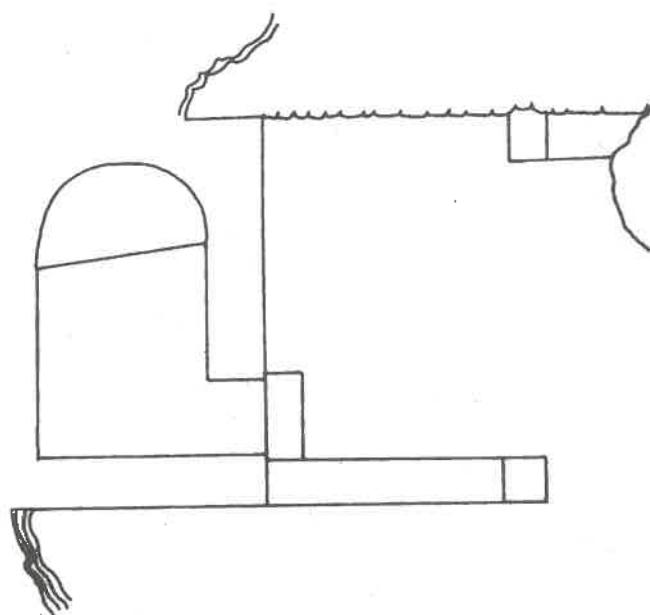
⁸ Γιά τούς τύπους ναῶν βλ. *Κριτήρια κατηγοριοποίησης*. Όμαδοποίηση τῶν ναῶν.

ύπόσκαφο ξωκκλήσι θρίσκεται ἀγκιστρωμένο στίς ἀπόκρημνες πλαγιές τοῦ Στόλου καὶ εἶναι βατό μέσῳ ἐνός στενοῦ μονοπάτιοῦ πού στὸ ἀνώτατο τμῆμα του καταλήγει σὲ λαξευμένα στὸ θράχο σκαλοπάτια. Μπροστά του (στὰ N) ἀνοίγεται στενὴ αὐλή μὲ θέα πού φθάνει ἀπό τὴν κατάφυτη μὲ ἑλαιόδεντρα κοιλάδα, τὸν κάμπο τῆς Ἀρφισσας καὶ τὸν κόλπο τῆς Ἰτέας ὡς τὰ βουνά τῆς ἀντικρινῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς.

Τὸ κτίσμα

ἔχει θεμελιώθει σὲ ἀνάλημμα πού συγκρατεῖ στὰ Δ ὑψηλός τοῖχος, συνέχεια τοῦ ὅποιου ἀποτελεῖ τὸ χαμηλό στηθαῖο πού κλείνει τὴν αὐλή στὰ Δ ἀπολήγοντας στὰ N σὲ ἐλεύθερο κτιστό πεσσό 1,7 μ. Ἀπέναντί του (στὰ A)

ὑψών εταὶ διμοίος πεσσός

Ἄγιος Νικόλαος ὁ Νέος (Σχέδιο 1)

ὑψους 1,9 μ., ἐνσωματωμένος σὲ χαμηλό τοιχάριο τὸ ὅποιο δρίζει τὴν αὐλή στὰ A καὶ τὴν προφυλάσσει ἀπό τίς συχνές κατολισθήσεις. Ἡ εἰσόδος γίνεται ἀπό τὸ νοτιοδυτικό τμῆμα τῆς αὐλῆς, ἐνῷ ἡ νότια πλευρά τοῦ πλατώματος κλείνεται ἀπό τὸ θράχο.

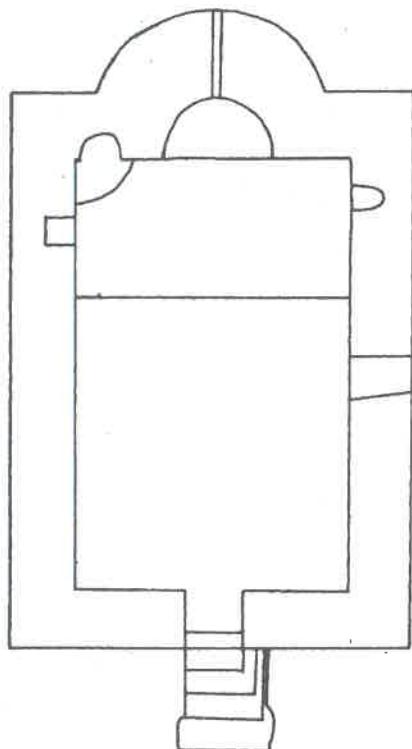
Ο χῶρος τοῦ κυρίως ναοῦ πού ἔχει κατά τὸ ἥμισυ (στὴ βόρεια καὶ τὸ βόρειο μισό τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς του) σκαφθεῖ στὸ βουνό εἶναι στενός καὶ ὑποτυπωδῶς διαμορφωμένος μὲ μία χονδρικά τεταρτοσφαιρική κοιλότητα στὰ ἀνατολικά πού χρησιμεύει ὡς ἄγια τράπεζα. Ἡ εἰσόδος ἀνοίγεται στὸ δυτικό ἄκρο τοῦ νότιου τοίχου, θρίσκεται δύο βαθμίδες πάνω

ἀπό τό ἐπίπεδο τῆς αὐλῆς καὶ ἀποτελεῖ τή μόνη πηγή φωτός τοῦ χώρου πού καλύπτεται μέ ξύλινη μονόρρυτη (ἀπό Β πρός Ν) στέγη. Ἡ ἐπίσης ξύλινη ὁροφή εἶναι μεταγενέστερη τῆς ὑπόλοιπης - γενικά ταπεινῆς - κατασκευῆς. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἐσωτερικά καὶ ἐξωτερικά ἐπιχρισμένοι μέ κονίαρα καὶ ἀσθέτη.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τό καλοκαίρι τοῦ 1995 ἔγινε ἐξ ἀρχῆς ἡ ξύλινη ὁροφή, ὁ ἐξοπλισμός τοῦ ναΐδριου μέ καινούργια ἐπιπλα, ὅπως κανδήλια κ.λ.π., θαφή ὅλων ὁσων εἶχαν ἀνάγκη καὶ ἐξωραϊσμός τοῦ προαυλίου.

ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

“Άγιος Αθανάσιος (Σχέδιο 2)

Τύπος Β2-Ι1βii-12β-ΙΙ1-ΙΙΙ2α-ΙV2: Λίγα μέτρα ἀπό τήν ἀρχή τοῦ μονοπατιοῦ πού ὁδηγεῖ στόν προηγούμενο ναό, κοντά στήν πηγή ‘Αἰλιώσα καὶ πάνω στόν παλαιότατο δρόμο πρός τή Γραβιά (θλ. Εἰσαγωγή), θρίσκεται τό μονόχωρο αύτό ξωκλήσι. Κτισμένο στήν ἐπικλινή (ἀπό Α πρός Δ) πλαγιά, ἔχει ἡμικυκλική ἀψίδα καὶ θύρα στά Δ, βατή μέσω λίθινης πεντάθαθμης κλίμακας (στά 1992 ἀντικαταστάθηκε ἀπό τοιμεντένια) καὶ στεφόμενη μέ μηνοειδές τυφλό τόξο.

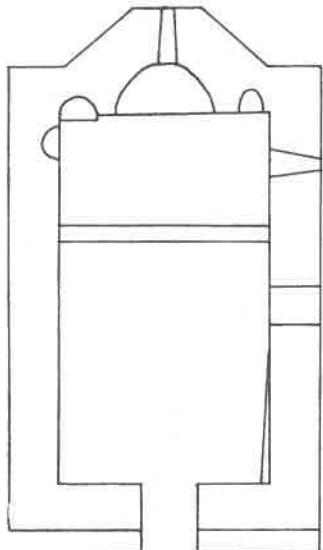
Τό ἐσωτερικό εἶναι ἀπλό: Μιά θαθμίδα καὶ ἔνα ἀπλό ξύλινο τέμπλο διαχωρίζουν τό ιερό ἀπό τόν κυρίως ναό. Τέσσερεις κόγχες σχηματίζονται στόν χῶρο τοῦ ιεροῦ, δύο

τεταρτοσφαιρικές στόν ἀνατολικό τοῖχο (πρόθεοι στά Β καὶ ἄγια τράπεζα στό κέντρο φωτιζόμενη ἀπό στενή θυρίδα) καὶ ἀπό μία στό βόρειο (τετράγωνης κάτοψης) καὶ νότιο τοῖχο (ἡμιελλειψειδοῦς κάτοψης). Ἐνα μικρό παράθυρο ἀνοίγεται στό νότιο τοῖχο ἐνῷ ἡ κάλυψη γίνεται μέ δικλινή ξύλινη κεραμωτή στέγη μέ ἀπότμηση τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος καὶ ξύλινη ὁροφή. Ὁ ναός εἶναι ἔξωτερικά ἀσθεστόχριστος ἐνῶ στό ἔσωτερικό ἔχει πρόσφατα τελειώσει ἡ τοιχογράφηση τῶν ἀκόσμητων ἐπιφανειῶν.

Ἐνδιαφέρουσες εἶναι οἱ δεσποτικές εἰκόνες στό τέμπλο, ὁ "Σωτήρ τοῦ Κόσμου" καὶ ὁ ""Ἄγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος" πού φέρουν χρονολογία 1884 καὶ χρησιμεύουν ώς πιθανό terminus ante quem γιά τῇ χρονολόγηση τοῦ ξωκκλησιοῦ (δέν ἀποκλείεται ὅμως νά μεταφέρθηκαν ἐκεῖ ἀπό κάποιον ἄλλο ναό).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Μεταξύ τοῦ 1994-95 ἀνεκανίσθη ἐκ βάθρων. Ἐγινε νέον ξυλόγλυπτον τέμπλον. Προστέθηκαν νέες εἰκόνες βυζαντινές. Ἄγιογραφήθηκε ὀλόκληρος ὁ ναός καὶ δίπλα του προστέθηκε μικρό παρεκκλήσιο τοῦ Ἀγίου Χριστοφόρου.

Ἄγιοι Ἀπόστολοι (Σχέδιο 3)

ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Τύπος A-IIaII-I2β-II1-III2α-IV2:
Μέσα στά λιόδεντρα πού ζώνουν τίς ύπωρεις τοῦ βουνοῦ στά Δ τοῦ χωριοῦ ἀναβλύζει ἡ πηγή Καραπουρνάρι. Κοντά τῆς βρίσκεται ξωκκλήσι ἀφιερωμένο στούς ἄγίους Ἀποστόλους πού ἀνήκει στήν πλέον ἐπιμελημένη κατασκευαστικά ὅμάδα κτισμάτων (μαζί μέ τόν Ἀγιο Γεώργιο, τούς Ἀγίους Θεοδώρους καὶ Ἱωάννην Ἀγία Μαρίνα). Τό μονόχωρο αὐτό ναϊδριο ἔχει θεμελιώθει σέ πλαγιά μέ κλίση ἀπό Β

πρός Ν καὶ φέρει ἔξωτερικά ἡμιεξα-

“Αγιοι Ἀπόστολοι, ἀνατολική ὄψη ἀπό ΒΑ (1995)
(Γιώργης Μαγγίνης)

γωγική καὶ ἐσωτερικά ἡμικυκλική ἀψίδα στήν ἀνατολική του πλευρά καὶ δύο στενά κτιστά θρανία κατά μῆκος τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ ἑκατέρωθεν τῆς θύρας πού ἀνοίγεται σ' αὐτόν.

Τό ιερό, πού χωρίζεται ἀπό τόν κυρίως ναό μέ δύο βαθμίδες καὶ σύγχρονο ξύλινο τέμπλο, ἔχει τρεῖς κόγχες στόν ἀνατολικό του τοίχο καὶ μία στό ἀνατολικό ἄκρο τοῦ βόρειου τοίχου, δλες ἡμικυκλικῆς κάτοψης. Ὁ χῶρος φωτίζεται ἀπό δύο παράθυρα στό ιερό (ένα στήν ἐσοχή τῆς ἀγίας τράπεζας καὶ

ἔνα στό νότιο τοῖχο) καὶ ἔνα στόν κυρίως ναό (πάλι στό νότιο τοῖχο).

Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι τρικλινής ξύλινη. Ἀπό ξύλο εἶναι καὶ ἡ ὄροφή, πού εἶναι σύγχρονη ἐνῶ ὅς τό 1997 μόνο ἡ δυτική ὅψη εἶχε καλυφθεῖ μέ κονίαμα, κάτι πού ἐπέτρεψε νά φανεῖ ἡ ἐπιμελημένη πελεκητή τοιχοδομία στήν ἀνατολική ὅψη καὶ στίς γωνίες (ξεχωρίζει τό γεῖσο πού περιθέει τόν ἀνατολικό τοῖχο στό ὑψος τῆς στέγασης τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ). Στά υπόλοιπα οημεῖα ἔχει χρησιμοποιηθεῖ ἀγρολιθοδομή. Φροντισμένο ἦταν καὶ τό πλακόστρωτο δάπεδο στό ἐσωτερικό. Πρόσφατες ἀνακατασκευές κάλυψαν μέ ἀσθέστη ὄλες τίς ἔξωτερικές ἐπιφάνειες πλήν τῆς ἀψίδας καὶ ἔστρωσαν τό δάπεδο μέ κεραμεικές πλάκες.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Ἔγιναν οἱ ἔξης ἐργασίες: Ἀλλαγή κεραμοσκεπῆς, σοθάτισμα ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ, νέο ξύλινο ταβάνι προστέθηκε, πλακόστρωση τοῦ ναοῦ, κατασκευὴ νέου ξυλόγυλυπτου τέμπλου, μερική ἀγιογράφηση, ἀγορά τῶν ἀπαραίτητων ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν, διαμόρφωση ἔξωτερικοῦ χώρου.

ΑΓΙΑ ΜΑΡΙΝΑ

Τύπος Α(;)Ι2α-ΙΙ2: Ἐρειπωμένο ἦταν στά 1991 πού ἀποτυπώθηκε ἡ δημοσιευμένη κάτοψη τό ξωκκλήσι τῆς ἀγίας Μαρίνας, στά Α τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Σωζόταν μόνο τό θεμέλιο τοῦ δυτικοῦ καὶ τμημάτων τοῦ βόρειου (κυρίως) καὶ νότιου τοίχου. Στά 1992-1993 ὁ ναός "ἀνακαινίσθη ἐκ βάθρων" καὶ τότε ἤρθε στό φῶς ἡ ἀγία τράπεζα, τοῦ ἐλεύθερου τύπου, σέ δύο κομμάτια, τόν κιονίσκο διαμέτρου 0,3 μ. καὶ ὕψους 0,7 μ. καὶ τήν ὄριζόντια πλάκα πού αὐτός στήριζε. Παρόμοιες ἄγιες τράπεζες ἀπαντοῦν

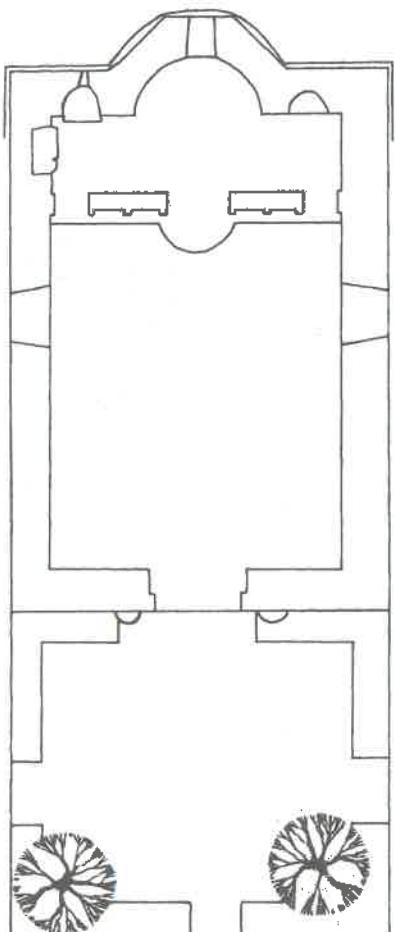
*Ἀγία Μαρίνα (Σχέδιο 4)

στόν "Άγιο Γεώργιο, τούς 'Άγιους Θεοδώρους και τόν "Άγιο Ιωάννη και προϋποθέτουν πλήρως διαμορφωμένο ήμικύλινδρο άψιδας ός τό έδαφος και δχι άπλη κόγχη.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

"Έκτισθη ἐκ θάθρων, ἔξοπλίσθη και τοιχογραφήθηκε μεταξύ τοῦ 1992-93.

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

"Άγιος Γεώργιος (Σχέδιο 5)
ναός φωτίζεται ἀπό δύο παράθυρα (ένα στό βόρειο και ένα στό

Τύπος Α-ΙΙαι-Ι2α-ΙΙ2-ΙΙΙ2α-ΙV3: Τό πιό καλοφτιαγμένο και μεγαλύτερο ἀπό τά ξωκλήσια είναι άφιερωμένο στόν ἄγιο Γεώργιο και θρίσκεται στήν κορυφή χθαμαλοῦ λοφίσκου μέσα στόν ἑλαιώνα. Στά Δ. του ἀπλώνεται μικρός περίθολος δριζόμενος και στίς τέσσερεις πλευρές του ἀπό χαμηλό πεζούλι μέ τρία ἀνοίγματα, στά Β., Δ. και Ν.

Ο ναός είναι μονόχωρος μέ είσοδο στά Δ. πού τή διαγράφει κτιστό πλαίσιο και τή στέφει τυφλό τόξο (μέ μηνοειδή φεγγίτη και κεραμωτή ἀετωματική ἀπόληξη) φερόμενο ἀπό δύο ήμικίονες ἀνισης διαμέτρου μέ ύποτυπώδη πλακοειδή "κιονόκρανα". Τό λιθόστρωτο δάπεδο ἀφθώνεται μέ μία βαθμίδα πού σχηματίζει ήμικυκλικό σκαλοπάτι μπροστά στήν ὡραία πύλη τοῦ κτιστοῦ (δεκαετίας 1970) τέμπλου ἀνάμεσα στόν κυρίως ναό και τό ιερό. Ο κυρίως

Άγιος Γεώργιος, δυτική ծψη ἀπό Δ (1995)
(Γιώργης Μαγγίνης)

νότιο τοῖχο) ἐνῶ τό iερό ἀπό ἔνα παράθυρο στὸν ἡμικύλινδρο τῆς ἀψίδας (πού διαγράφεται ὡς τό δάπεδο⁹) καὶ μιὰ στενὴ θυρίδα στήν κόγχη τῆς πρόθεσης. Στόν ἀνατολικό τοῖχο ἀνοίγεται ἄλλη μιὰ κόγχη (στά N τῆς ἀψίδας) καὶ μιὰ τρίτη στό ἄκρο τοῦ βόρειου τοίχου. Ἡ ἀγία τράπεζα ἀνήκει στόν ἐλεύθερο τύπο (πλακοειδῆς λίθος ἐπί κιονίσκου).

⁹ Όπως στήν περίπτωση τῆς Ἀγίας Μαρίνας, τῶν Ἀγίων Θεοδώρων καὶ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη.

“Αγιος Γεώργιος, λιθανάγλυφη κεφαλή από Β (1995)
(Τιώργης Μαγγίνης)

‘Η θεμελίωση ἔχει γίνει σέ λιθόκτιστο κρηπίδωμα (ήμικυκλικῆς κάτοψης κάτω ἀπό τὴν ἡμιεξαγωγική ἀψίδα - ἐνδιαφέρουσα κατασκευαστική λεπτομέρεια) πού διακρίνεται στό ἀνατολικό του μισό. Ο ναός καλύπτεται μέ δίρρυτη ξύλινη κεραμωτή στέγη καί μεταγενέστερη ὄροφη. Η τοιχοδομία στὴν ἀνατολική του ὅψη εἶναι ίδιαίτερα ἐπμελημένη πελεκητή, ὅπως καί στίς γωνίες, ἐνῶ οἱ πλαϊνές ὅψεις εἶναι ἀπό ἀργολιθοδομή καί ἡ δυτική φέρει ἐπίχρισμα δσθέστη.

Στό ἀνατολικό ἄκρο τοῦ θόρειου τοίχου καὶ σέ ψυγος περίπου 2,10 μ. ἀπό τό ἔδαφος ξεχωρίζει χαμηλό ἀνάγλυφο ἀνθρώπινης προτομῆς σέ ἀγκωνάρι, unicum γιά τούς ναούς πού ἐξετάζονται ἀλλά καὶ γιά τήν εὐρύτερη περιοχή. Παρόμοιες ὅμως κεφαλές ἀπαντοῦν συχνά σέ κτίσματα· τῆς Ἑλλάδας, τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς¹⁰ καὶ ἐρμηνεύονται ως προστατευτικά-ἀποτρεπτικά σύμβολα.¹¹ Χρονικά ἡ παρουσία τους ἐκτείνεται ἀπό τούς βυζαντινούς χρόνους¹² ὥς τό 19ο αἰ.¹³ καὶ ἡ διασπορά τους ἔχει ἀποδοθεῖ σέ τὴν Ηπειρώτες καὶ Μακεδόνες πελεκάνους,¹⁴ οἱ ὅποιοι δέν ἀποκλείεται νά ἀνήγειραν καὶ τὸν "Αγιο Γεώργιο, μολονότι καὶ ἡ πιθανότητα πελοποννησιακῆς καταγωγῆς τῶν κτιστά-

¹⁰ Π.χ. στό Aght'amar τῆς Ἀρμενίας (915-921), στίς κατάγλυφες ὄψεις τοῦ ὅποιου περιλαμβάνονται καὶ μοτίβα κεφαλῶν, βλ. M.S. Ipsiroglu, *Die Kirche von Aghtamar, Bauplastik im Leben des Lichtes*, Berlin et Mainz 1963, Sirarpie Der Nersessian, *Aght'amar. Church of the Holy Cross*, Cambridge Mass. 1965, Herman Vahramian, "La regione di Vaspourakan ed il complesso architettonico di Aght'amar", *Documenti di Architettura Armena* 8, Milano 1974. Κατερίνα Γ. Κορρέ, 'Η ἀνθρώπινη κεφαλή θέμα ἀποτρεπτικό στή νεοελληνική λαϊκή τέχνη', Αθῆναι 1978, 80.

¹¹ Κατερίνα Γ. Κορρέ, δ.π., 27,87.

¹² Π.χ. σέ ύδρορρόδες στήν Καπνικαρέα τῶν Αθηνῶν (11ος αἰ.), βλ. Λασκαρίνα Μπούρα, 'Ο γλυπτός διάκοσμος τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας στό μοναστήρι τοῦ Όσίου Λουκᾶ', Αθῆναι 1980, 40, εἰκ. 61-62. 'Επίσης, Κατερίνα Κορρέ, δ.π., 80-81 καὶ σημειώσεις 31-34: Τά ἀναφερόμενα παραδείγματα εἶναι μᾶλλον λεοντοκεφαλές, πρβλ. Λασκαρίνα Μπούρα, δ.π., 37-48.

¹³ Κατερίνα Γ. Κορρέ, δ.π., 81-88, εἰκ. 330-385 (μέ ἀναλυτική βιβλιογραφία), ὅπου καταλογογραφεῖται πλήθος ἀνάλογων μεταβυζαντινῶν παραδειγμάτων τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης (ἀπό τή Βουλγαρία καὶ τή Σερβία ὥς τή Μάνη) μέ γεωγραφικά κοντινότερο αὐτό στή Σουβάλα (Πολύδροσο) τῆς Παρνασσίδας, στό σπίτι τοῦ Θεοδώρου Θάνου, καὶ μορφολογικά ἐγγύτερο αὐτό στό Βαλτέτοι Μακεδονίας (1830-1840), εἰκ. 363. Τό ἀνάγλυφο τῆς Τοπόλιας δέν περιλαμβάνεται στόν κατάλογο, στόν ὅποιο θά 'πρεπε νά προσθέσουμε καὶ ἀνθρωπόμορφες ύδρορρόδες σέ κυπριακούς ναούς (ὑποτιθέμενο δεῖγμα δυτικῆς ἐπροροής μέσω τῶν γοτθικῶν μνημείων τοῦ νησιοῦ, βλ. Camille Enlart, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*, transl. David Hunt, London 1987, 109/fig. 49, 161/fig. 100, 189/fig. 134, 195/fig. 138, 298/fig. 263) -περίφημος εἶναι ὁ "καραροφρύδης" τοῦ Γιώργου Σεφέρη ἀπό τό ποίημα *Λεπτομέρειες στήν Κύπρο τοῦ 1954*, βλ. 'Αδαμάντιος Διαμαντής, *Λεπτομέρειες στήν Κύπρο*, Αθῆναι 1978, 14,29.

¹⁴ Κατερίνα Γ. Κορρέ, δ.π., 87.

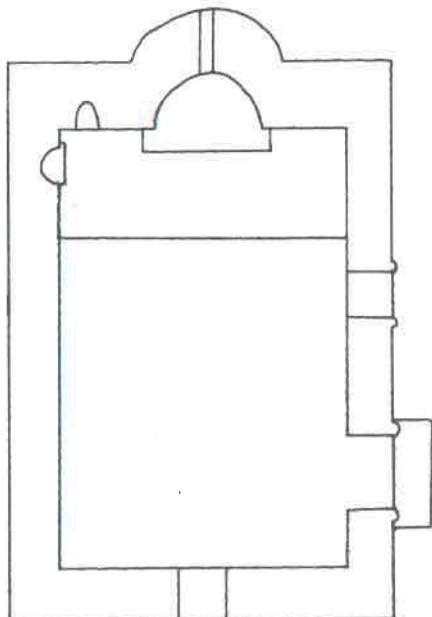
δῶν εἶναι ἰσχυρή.¹⁵

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Κατά τό 1996 ἔγιναν οἱ ἔξῆς ἐργασίες: Ἀλλαγὴ κεραμοσκεπῆς, προσθήκη νέας ξύλινης ὁροφῆς, τέμπλου καὶ διακόσμησῆς του, ἀγορά καθισμάτων, ἀναλογίου καὶ εἰκόνων, πλακόστρωση ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ, σοβάπιορα ἐντός καὶ ἐκτός ναοῦ, στήσιμο καμπαναριοῦ.

ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ

Τύπος Β2-Ι1βii-Ι2β-ΙΙ1-ΙΙΙ2α-ΙV2: Τό ναϊδριο αὐτό, σέ μιά μικρή ρεματιά στά Δ τοῦ χωριοῦ καὶ Ν τοῦ χειμάρρου Μελιγκοῦ¹⁶, ξεχωρίζει χάρη στή μοναδική (γιά τό ἐξεταζόμενο σύνολο) κτητορική ἐπιγραφή σέ μαρμάρινη πλάκα πού βρίσκεται πάνω ἀπό τήν είσοδο στό δυτικό τρῆμα τοῦ νότιου τοίχου: Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ/ΑΝΗΓΕΡΩΗ ΔΑΠΑΝΑΙΣ/ΙΩ. ΕΥΘ. ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΟΥ/ΕΝ ΕΤΕΙ 1923.

Ἄγιος Εύσταθιος (Σχέδιο 6) τά μόνα στοιχεῖα πού ἀρθρώνουν τούς ἀκόσμητους τοίχους ἐκτός ἀπό τίς δύο τυφλές κόγχες στή βορειοανατολική γωνία τοῦ ιεροῦ, τό δάπεδο τοῦ ὅποιου εἶναι κατά μία βαθμίδα ψηλότερο ἀπό ἐκεῖνο τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ χωρίζεται ἀπ' αὐτόν μέ ξύλινο τέμπλο. Ξύλινες εἶναι ἐπίσης ἡ τρικλινής κεραμωτή

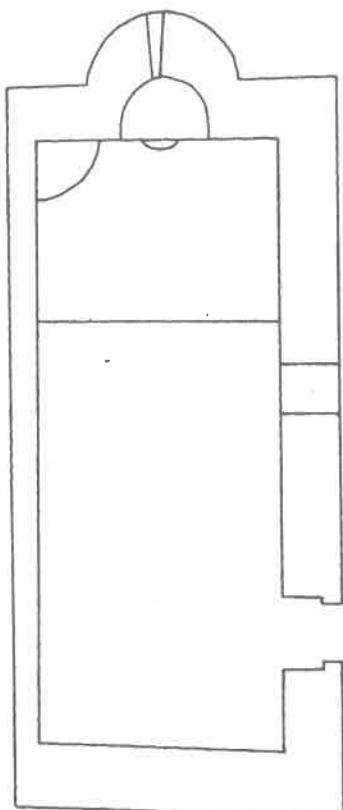
¹⁵ Χρῆστος Γ. Κωνσταντόπουλος, Οι παραδοσιακοί χτίστες τῆς Πελοποννήσου, Αθῆνα 1983, 55, εἰκ. 22.

¹⁶ Σλαβική ἡ καταγωγή τοῦ ὄντρατος, πρβλ. Εἰσαγωγή.

στέγη καί ἡ ὄροφή. Τόσο ἡ ἡμικυλινδρική ἔξωτερικά ἀψίδα
όσο καί οἱ ἀνεπίχριστοι (πλήν τῆς περιοχῆς τῆς θύρας) τοῖχοι
ἔχουν κτιστεῖ μὲ λογάδες λίθους καί λαξευτά ἀγκωνάρια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

*Καί ἐδῶ ἔχουμε: Νέα οκεπή καί ταβάνι, νέο τέμπλο, σοβάπι-
σμα μέσα καί ἔξω τοῦ ναοῦ, πλακόστρωση ναοῦ, ἔξωτερική
διαμόρφωση χώρου, ἀγορά ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν, εἰκόνων
καί ἀναλογίου.*

Άγιος Βλάσιος (Σχέδιο 7)

ανατολική γωνία ἐνῷ ἴδιόμορφῃ ἡμισφαιρική προεξοχή διαμέ-
τρου 0,50-0,60 μ. προβάλλει κάτω ἀπό τὴν τεταρτοσφαιρική
κόγχη τοῦ ἱεροῦ στὸν ἀνατολικό τοῖχο σὲ ὑψος 0,20 μ. ἀπό τό
δάπεδο πού εἶναι κατά ἓνα σκαλοπάτι ψηλότερο σὲ σχέση μὲ

ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ

Τύπος Β3-Ι1βii-Ι2β-ΙΙ1-ΙΙΙ1-
ΙV2: Χαμηλότερα μέσα στό
λόγγο, πάνω στὴ "ζωοδόχο"
πηγή πού διακρίνεται στὰ ΝΑ
κάτω ἀπό τὰ θεμέλια, ἔχει
ἀνεγερθεῖ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ
"Αη Βλάστη". Ο βόρειος τυφλός
τοῖχος χρησιμεύει ως ἀνάλημμα
οτίνα πλαγιά πού κλίνει ἀπό Β
πρός Ν καί ἡ ἐλεύθερη ἀνώτε-
ρη ἀπόληξή του ἀρθρώνεται σὲ
τρία τμῆματα (μέ τὸ μεσαῖο
ὑπερυψωμένο κατά 0,45 μ.) καί
στέφεται μέ κεραμίδια. Τὴν
ἀμελή τοιχοδομία καλύπτει
ἔσωτερικά ἀσθεστοκονία καί
ἔξωτερικά τοιμέντο, ἐκτός ἀπό
τὸ ἀνώτερο τμῆμα τοῦ νότιου
τοίχου.

Τῇ λειτουργίᾳ τῆς πρόθεσης
ἐξυπηρετεῖ τεταρτοκυκλικῆς
κάτοψης ἐπιφάνεια στὴ βορειο-

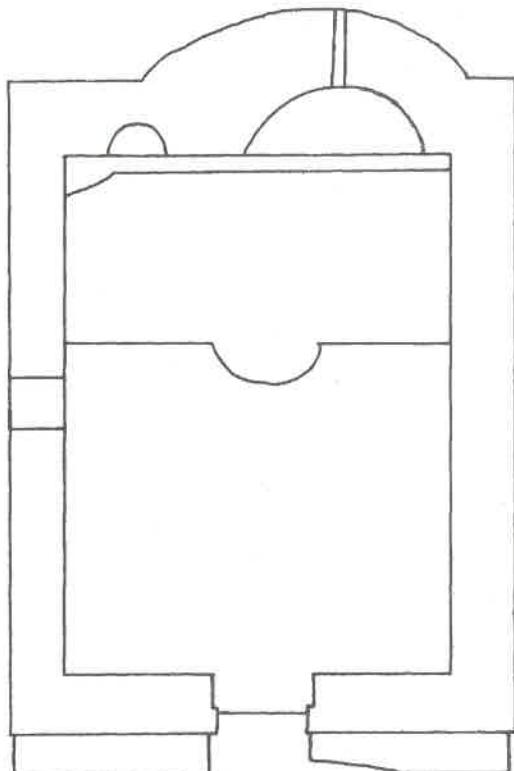
κεῖνο τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἡ ξυλοδεσιά τῆς μονόρρυτης (ἀπό Β πρός Ν) κεραμωτής στέγης καλύπτεται ἐσωτερικά ἀπό ξύλινη δροφή.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τό 1995 ἀρχισαν καὶ τελείωσαν ἔργασίες γιά τὴν ἐκ θάθρων ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ. Οἱ ἔργασίες ἀρχισαν μέ τὴν προσπάθεια νά γίνει ἡ ἀπαραίτητη ἀποστράγγιση γιά νά ἀποφευχθεῖ ἡ πολύ μεγάλη ύγρασία πού δημιουργοῦσε τίς μεγάλες ζημιές. Μετά τὴν ἀποπεράτωση τῶν ἔργων ἀποστράγγισης ἔγινε σοβάτισμα ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ, ἀλλαγή κεραμοσκεπῆς, πλακόστρωση τῆς ἐκκλησίας. Προστέθηκε νέο ξυλόγλυπτο τέμπλο καὶ ἀγοράστηκε νέο προσκυνητάρι μέ νέες εἰκόνες.

ΠΑΝΑΓΙΑ

Τύπος Β3-Ι1γ-Ι2β-ΙΙ1-ΙΙ1-ΙV2: Μέσα στὸν ἔλαιώνα καὶ στὸ κέντρο περίπου τῆς κοιλάδας πού ἀπλώνεται στὰ πόδια τοῦ χωριοῦ ἀπαντοῦν δύο μικρά ξωκλήσια ἀφιερωμένα στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου (Παναγία) καὶ τὸν ἄγιο Νικόλαο. Τό πρῶτο ξεχωρίζει γιά τὴν ἀσύμμετρη ἐντύπωση πού ἀποπνέει: Ἡ ἀψίδα εἶναι ἀκανόνιστη ἔξωτερικά καὶ οἱ τοῖχοι, ὅπο ἀφρόντιστη ἀργολιθοδομῇ μέ λαξευτά ἀγκωνάρια καὶ ἀνεπίχριστοι ἐκτός ἀπό τό νότιο, στηρίζουν τὴν ξύλινη δίρρυτη κεραμωτή στέγη. Ἡ θύρα ἀνοίγεται στὸ κέντρο τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ πλασιώνε-

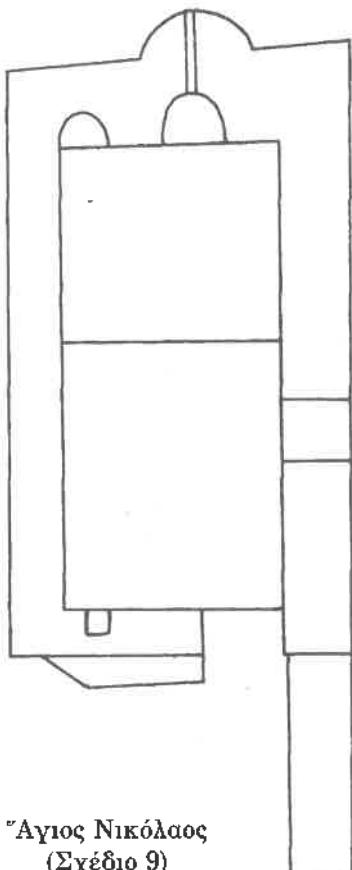
Παναγία (Σχέδιο 8)

ται ἀπό κτιστά θρανία. Στή βόρεια δψη ὑπάρχει παράθυρο ἐνῷ στήν κόγχη τοῦ ἱεροῦ στενή θυρίδα.

‘Ο κυρίως ναός χωρίζεται ἀπό τό ἱερό μέ ξύλινο τέμπλο καί τό δάπεδό του εἶναι ταπεινωμένο κατά μία βαθμίδα. Ἡ μικυκλικό σκαλοπάτι σχηματίζεται μπροστά στήν ὥραία πύλῃ. Παράλληλα μέ τόν ἀνατολικό τοῖχο ἐσωτερικά διατάρασσεται χαμηλό πεζούλι εύρυνόμενο κοντά στή βορειοανατολική γωνία, κάτω ἀπό τήν τυφλή κόγχη τῆς πρόθεσης.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τό 1993 ἔγιναν: ἀλλαγή κεραμοσκεπῆς καί ὄροφῆς, σοβάτισμα ἐντός καί ἐκτός τοῦ ναοῦ, πλακόστρωση, τοποθέτηση νέου ξυλόγλυπτου τέμπλου, ἀγορά νέων εἰκόνων, ἀγορά ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν καί ἀναλογίου, διαμόρφωση ἐξωτερικοῦ χώρου.

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

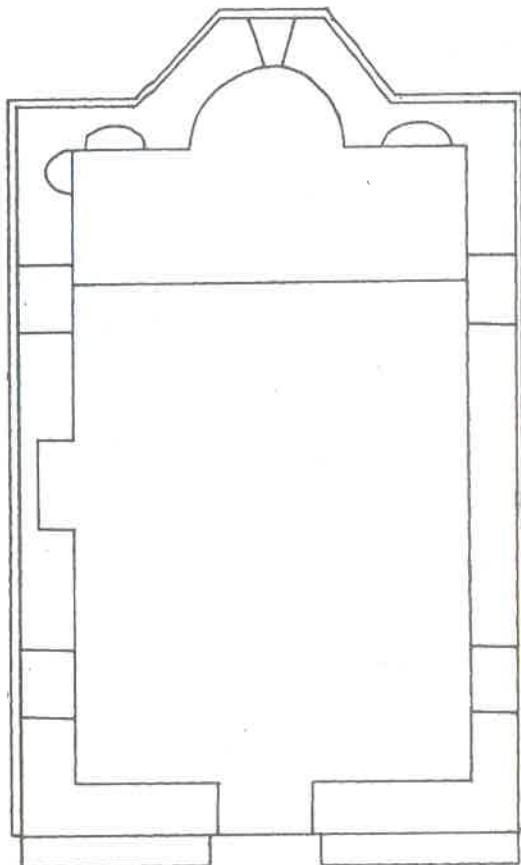
Τύπος Β3-Ι1βii-Ι2β-ΙΙ1-ΙΙ1-ΙV2: ‘Οχι μακριά ἀπό τήν Παναγία ἔχει κτιστεῖ τό μικρότερο σέ μέγεθος (πλήν τοῦ ‘Άγιου Νικολάου τοῦ Νέου) ξωκκλήσι ἀπ’ ὅσα ἐξετάζονται, δ ‘Άγιος Νικόλαος: Μονόχωρο μέ δίρρυτη ξύλινη κεραμωτή στέγη, ἔχει είσοδο στή νότια πλευρά τῆς δυτικῆς δψης ἡ ὁποία πλαισιώνεται ἀπό κτιστά πεζούλια, ἔνα στά Β ἀπόμενο στήν ἐξωτερική δψη τοῦ τοίχου κι ἔνα στά Ν πού προεκτείνει τό μεσημβρινό τοῖχο. Η διαμόρφωση τοῦ καλυπτόμενου μέ ξύλινη ὄροφή ἐσωτερικοῦ εἶναι ὑποτυπώδης: Μία

βαθμίδα κι ἔνα ξύλινο τέμπλο χωρίζουν τό iερό (μέ δύο τεταρτοσφαιρικές κόγχες γιά τήν ἀγία τράπεζα καί τήν πρόθεση στά Α, ἡ πρώτη μέ φωτιστική θυρίδα) ἀπό τόν κυρίως ναό (μέ ἔνα παράθυρο στά Ν καί μία χονδρικά τετράγωνης κάτοψης κόγχη στά Δ). Ἡ ἐντύπωση τῆς προχειρότητας είναι γενικότερη καί ἀποτυπώνεται στίς ἀσυμμετρίες τῆς κάτοψης (ἰδιαίτερα στόν ἀνατολικό τοῖχο) καί τήν τοιχοδομία.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τό 1994-95 ἀκολούθησαν οἱ ἕιδες ἐργασίες πού ἔγιναν στήν ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας.

ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ

“Ἄγιοι Θεόδωροι (Σχέδιο 10)

Τύπος Α-ΙΙαι-ΙΙα-ΙΙΙ2-ΙΙΙ2α-ΙV3: Στήν Τοπόλια ὑπάρχουν καί χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη δύο νεκροταφεῖα, ἐκεῖνο τοῦ ἀνώτερου, βόρειου τμήματος τοῦ χωριοῦ, σά ναός τοῦ ὅποιου λειτουργεῖ ὁ ἐνοριακός τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, καί ἐκεῖνο τοῦ κατώτερου, νότιου τμήματος, ὅπου λειτουργεῖ τό ξωκκλήσι τῶν ἀγίων Θεοδώρων. Βρίσκεται στό ΝΔ τμῆμα τοῦ περιθόλου, ἡ εἰσοδος τοῦ ὅποιου ἀνοίγεται πρός τόν ἐπαρχιακό δρόμο πρός τό Σάλωνα καί ἡ νότια πλευρά του είναι παράλληλη μέ τήν

κοίτη τοῦ χείμαρρου Κολοβατιανοῦ.

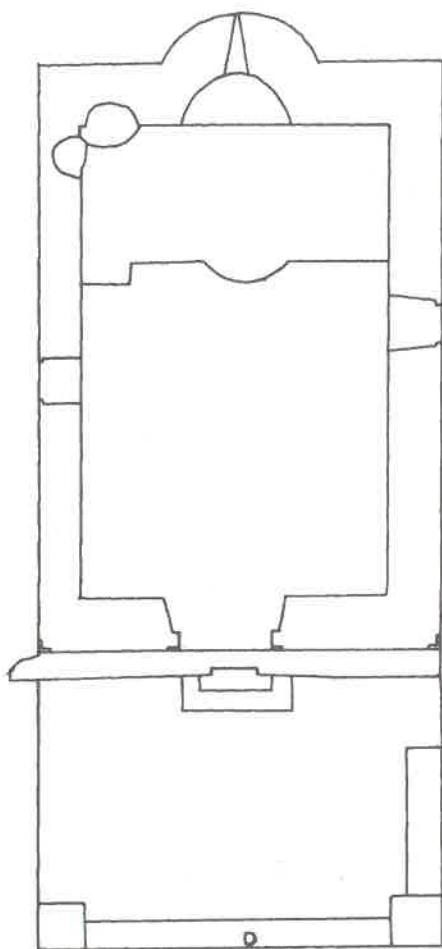
‘Ο ναός ἀποτελεῖ ἔνα ἀκόμη δεῖγμα ἐπιμελημένης ναοδομίας, συναφές μορφολογικά καὶ κατασκευαστικά μὲ τούς ‘Αγίους Ἀποστόλους καὶ τὸν ‘Άγιο Γεώργιο. Πάνω σέ κρηπίδωμα ἐντοπίζομενο κατά μῆκος τοῦ βόρειου, ἀνατολικοῦ καὶ νότιου τοίχου (ἀνάλογο ἀλλά λιγότερο καλοφτιαγμένο ὑπάρχει στὸ ἀνατολικό τμῆμα τοῦ ‘Αγίου Γεωργίου) ὑψώνονται οἱ ἐπιχρισμένοι μὲ κονίαμα (ἀρχαιότερο στὸ ἀνατολικό καὶ νότιο, νεώτερο καὶ καλύτερα σωζόμενο στὸ βόρειο καὶ δυτικό) τοῖχοι πού φέρουν τὴν ἴδιοτυπή, κεραμωτή δίρρυτη μὲ ἀπότμηση τῆς κορυφαίας γενέτειρας, στέγη, ἡ ξυλοδεσιά τῆς ὁποίας δέν εἶναι δυνατό νά μελετηθεῖ λόγω τῆς ὄροφῆς.

‘Ο ναός ἀρχικά θά πρέπει νά εἶχε δύο εἰσόδους, μία στὰ δυτικά καὶ μία στὰ βόρεια, ἡ δεύτερη δύως κτίστηκε σέ κάποια ἀπροσδιόριστη φάση καὶ ἔγινε ὁρθογώνιας διατομῆς τυφλό τόξο πού χρησιμεύει ως εἰκονοστάσι. Πέντε παράθυρα φωτίζουν τό ἐσωτερικό, τέσσερα (ἀνά δύο) στὸ βόρειο καὶ νότιο τοῖχο καὶ ἔνα στὸν ἡμικύλινδρο τῆς ἀψίδας, ὁ ὅποιος φθάνει ως τό δάπεδο (ὅπως στὸν ‘Άγιο Γεώργιο, τὴν ‘Άγια Μαρίνα καὶ τὸν ‘Άγιο Ιωάννη) καὶ πλαισιώνεται ἀπό δύο ἐσοχές ἡμιελλειψειδοῦς κάτοψης στὸν ἀνατολικό τοῖχο καὶ μία τρίτη στὴν ἀνατολική ἀπόληξη τοῦ βόρειου τοίχου. Τό ιερό χωρίζεται ἀπό τὸν κυρίως ναό μὲ μιά βαθμίδα καὶ ξύλινο τέμπλο.

‘Εξωτερικά τοῦ ναοῦ, στὰ δυτικά, ἔχουν πρόσφατα κτιστεῖ δύο θρανία ἐφαπτόμενα στὸν τοῖχο ἐκατέρωθεν τῆς θύρας καὶ ἔνα τοιμεντένιο στέγαστρο στηριζόμενο σέ δύο πεσσούς (δέ σημειώθηκαν στὴν κάτοψη) πού ἀλλοιώνουν τό χαρακτήρα τῆς πρόσοψης τοῦ οἰκοδομήματος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τό 1997 ἔγιναν πολλές ἐργασίες ὅπως: ‘Αμμοβολή ἐξωτερικά, ἀλλαγή κεραμοσκεπῆς καὶ ὄροφῆς, ἀλλαγή τοῦ παλλοῦ μὲ νέο ξυλόγλυπτο τέμπλο, μερική ἀγιογράφησις τοῦ ναοῦ, τοποθέτησις στασιδίων καὶ καθισμάτων, ἀγορά παγκαρίου καὶ προσκυνηταρίου, ἀλλαγή θύρας καὶ παραθύρων, διαμόρφωσις ἐξωτερικοῦ χώρου, τοποθέτησις καμινάδας καὶ δημιουργία δοτεοφυλακίου.

Αγία Τριάδα (Σχέδιο 11)

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ

Τύπος Β1-Ι1βii-Ι2β-ΙΙ1-ΙΙΙ2α-ΙV3: Πάνω σ' ἔνα χαμηλό ύψωμα πού δρίζει τό λόγγο στά Ν και ἀπέναντι ἀπό τό χωριό δεσπόζει ὁ ναΐσκος τῆς ἀγίας Τριάδας, βατός μέσφ κτιστῆς κλίμακας πού ξεκινᾶ ἀπό τή δημοσιά. Τό ξυλόστεγο προαύλιο πού ἀνοίγεται στά Δ προσφέρει θέα τοῦ ἔλαιωνα και τῆς Τοπόλιας.

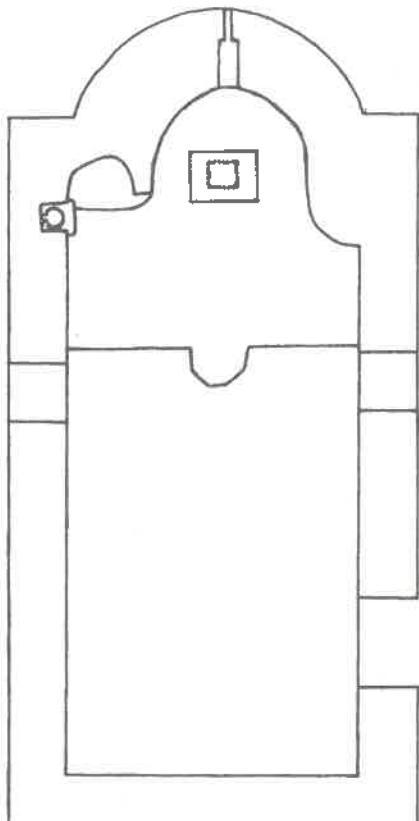
Ο ναός εἶναι μονόχωρος μέθυρα στά Δ (ύπερυψωμένη κατά τρία σκαλοπάτια) και τρία παράθυρα (ἀπό ἔνα στό βόρειο και νότιο τοῖχο και μιά θυρίδα στήν τεταρτοσφαιρική κόγχη τοῦ ιεροῦ - στά Ν δύο ἀκόμη κογχῶν πού

πλαισιώνουν τή βορειοανατολική γωνία). Μπροστά στή δυτική δύψη ἔχει κτιστεῖ χαμηλό πεζούλι, ἀντίστοιχο μέτεινο πού κλείνει τό προαύλιο στά Δ και Ν. Τά πλαίσια τῆς τοξωτῆς θύρας και τῶν παραθύρων και ἡ βορειοδυτική και νοτιοδυτική γωνία παρουσιάζουν ἴδιόμορφες ἐσοχές μέτριλοθες ἀπολήξεις, μοναδικές στό ἐξεταζόμενο σύνολο ναῶν: Οι διακοσμητικές αὐτές λεπτομέρειες ἀποτελοῦν τή μοναδική πρωτοτυπία τοῦ ἀπλούστατου οἰκοδομήματος μέτρη κεραμωτή στέγη και τήν δύλινη ὄφοφή. Στό ἐσωτερικό τό ιερό ἀπό τόν κυρίως ναό χωρίζουν μάθημάδα (διακοπτόμενη ἀπό δύο σκαλοπά-

τια, ἔνα ἡμιελλειψοειδές μπροστά στήν ώραία πύλη καί ἔνα ὄρθογώνιο μπροστά στή βόρεια πύλη) καί ἔνα ξύλινο τέμπλο μέ διακοσμημένη θύρα στήν ώραία πύλη πού φέρει παράσταση τῆς Ἀγίας Τριάδας στή δυτικότερο προστατευόμενη της καί ἀφιερωτική ἐπιγραφή μέ τή χρονολογία 1987.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Εἰς τήν Ἀγία Τριάδα συνεχίζονται οι ἔργασίες καί μέχρι τώρα ἔχουν γίνει: Ἀλλαγή σκεπῆς καί ὄροφῆς, πλακόστρωση τοῦ ναοῦ, ἀντικατάστασης τοῦ τέμπλου, ἀγορά νέων εἰκόνων, συβατίσματα ἐσωτερικά κι ἐξωτερικά καί δημιουργία νέου νάρθηκα, μέ τή μετατροπή τοῦ ξυλόστεγου προαύλιου.

“Ἄγιος Ἰωάννης (Σχέδιο 12)

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Τύπος Β3-Ι1βι-Ι2α-ΙΙ2-ΙΙ2β-ΙV3: Πιό ἀπομακρυσμένο ἀπ’ ὅλα τά ξωκλήσια είναι ἐκεῖνο τοῦ ἀγίου Ἰωάννη, στούς πρόποδες τοῦ ὑψώματος τῆς Ἀγίας Τριάδας. Παρά τά ἐμφανῆ σφάλματα στή σχεδίαση καί τήν τοιχοδομία του, παρουσιάζει ίδιαίτερο ἐνδιαφέρον ως πρός τήν κάτοψη καί κάποιες λεπτομέρειες.

Ἡ ἀψίδα στά ἀνατολικά είναι ἐξωτερικά ἡμικυκλική καί διαγράφεται ἐσωτερικά ως τό δάπεδο, ὅπως στόν “Ἄγιο Γεώργιο, τήν Ἀγία Μαρίνα καί τούς Ἀγίους Θεοδώρους - χαρακτηριστικό πού συνηγορεῖ σέ φροντισμένη κατασκευή. Ἰδιότυπη είναι ἡ διαμόρφωση τῆς ΝΑ γωνίας, ὅπου

“Άγιος Ιωάννης, άνατολική όψη (1995)
(Γιώργης Μαγγίνης)

ένας τεταρτοκυκλικός δύκος ίσως περικλείει κάποιο άρχαιότερο άρχιτεκτονικό στοιχείο (τί είδους όμως και γιά ποιό λόγο;) ή άποκρύπτει μιά κακοτεχνία στόν άνατολικό τοίχο. Η άγια τράπεζα είναι έλευθερη ἐπί κιονίσκου, ἐνῶ ή σκευή τοῦ ιεροῦ συμπληρώνεται ἀπό τήν πρόθεση καί τή μοναδική γιά τό σύνολο τῶν ἔξεταζόμενων ναῶν θάλασσα στό άνατολικό ἄκρο τοῦ θόρειου τοίχου, μιά πλάκα εἰσεχόμενη σέ δξικόρυφης ἀπόληξης κόγχη φέρουσα κυκλική κοιλότητα καί αὐλακα ἐκροῆς πρός τόν τοίχο. Τό ἐσωτερικό φωτίζεται ἀπό τρία παράθυρα (ένα στόν ἡμικύλινδρο τῆς ἀψίδας καί ἀπό ένα σέ κάθε τοίχο) καί τή θύρα στό νότιο τοίχο. Η στέγαση ἐπιτυγχάνεται μέ επιμήκη τετρακλινή ξύλινη στέγη μέ κεράμους πού καλύπτεται ἐσωτερικά ἀπ’ ὁροφή.

Τό πιό ἐνδιαφέρον στοιχεῖο τοῦ ναοῦ βρίσκεται στό παράθυρο τοῦ νότιου τοίχου: Κοσμεῖται ἐξωτερικά μέ δύο ἀρχιτεκτονικά μέλη (ἐπίκρανα ἀμφικιονίσκων ή κιλλίθαντες) μέ ἀνάγλυφη διακόσμηση δύο λογχωτῶν φύλλων πού πλαισιώνουν σταυρό μέ πεπλατυσμένα ἄκρα ὁ ὅποιος ἀπολήγει σέ

“Αγιος Ιωάννης, ἁγία τράπεζα ἀπό Δ (1995)
(Γιώργης Μαγγίνης)

καρφί - πιθανότατα ἀπεικονίζεται σταυρός λιτανείας. Μολονότι καί τά δύο ἀνάγλυφα ἔχουν ἐπιχρισθεῖ μέσω ασθεντοκονίαμα καί οἱ λεπτομέρειες δέ διακρίνονται καθαρά, εἶναι σαφές ὅτι πρόκειται γιά spolia ἀπό παλαιότερο κτίσμα, πιθανότατα παλαιοχριστιανικό, πού ἐνσωματώθηκαν στήν παρούσα, πρόσφατη κατασκευή. Ἡ πρέλευσή τους δέν μπορεῖ νά προσδιοριστεῖ,

δέν ἀποκλείεται ὅμως στήν ἵδια θέση νά ύπηρχε ἀρχαιότερος ναός, ἀπό τόν ὃποιο ἐπιβίωσαν τό σχέδιο τῆς ἀψίδας, ἡ ἁγία τράπεζα, ὁ λίθος μέ τήν κοιλότητα τῆς θάλασσας, ἡ ἀνισορροπία στό σχεδιασμό τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου καί τά γλυπτά μέλη. Ἀν ὁ ὑποτιθέμενος αὐτός ναός εἶναι καί ὁ ἀρχικός δέν ύπάρχει τρόπος νά διαπιστωθεῖ. Εἶναι πάντως ἀξιοσημείωτο ὅτι ὁ “Αγιος Ιωάννης βρίσκεται πολύ μακρυά ἀπό τήν Τοπόλια, κοντά στό Σάλωνα, τήν κοίτη τοῦ χείμαρρου Κολοβατιανοῦ καί τήν ὁδική ἀρτηρία Σαλώνων-Γραβιᾶς-Λαμίας.

"Άγιος Ιωάννης, άνάγλυφο άρχιτεκτονικό μέλος (1995)
(Γιώργης Μαγγίνης)

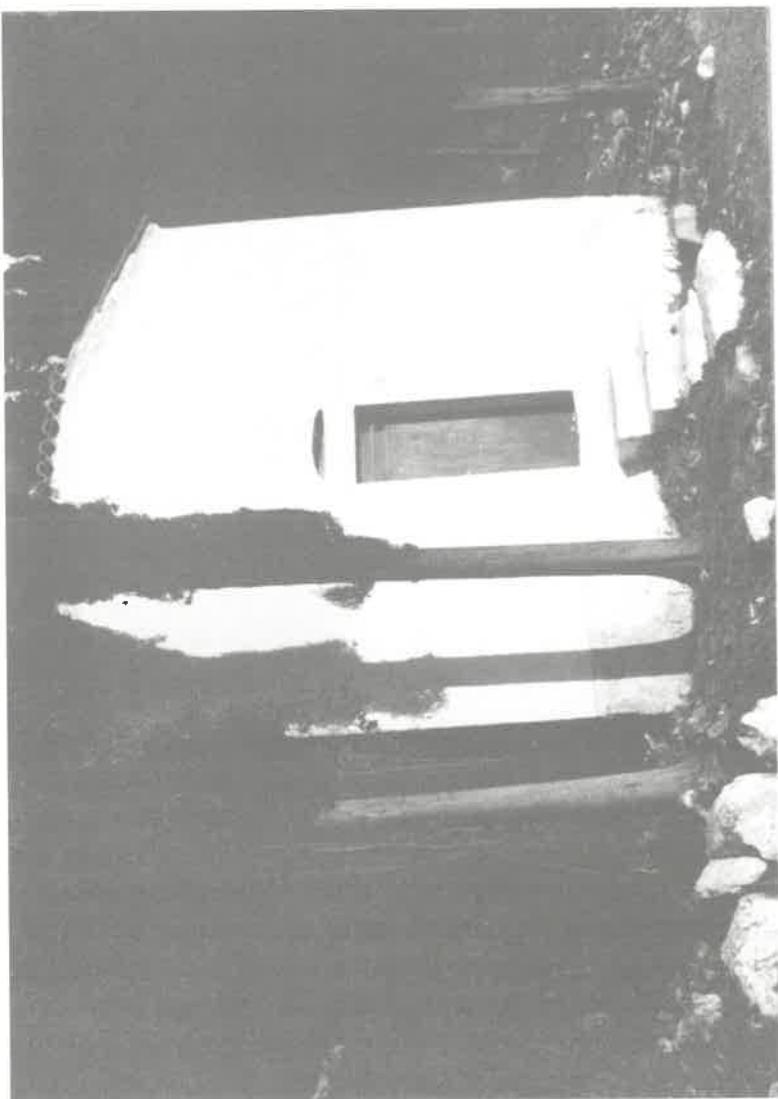
Π ΑΡΑΤΗ - ΡΗΣΙΣ ΣΥΝΤΑ- ΞΕΩΣ

Εἰς τόν "Άγιο Ιωάννη" ἔγιναν τό 1995-96 οἱ παρακάτω ἐργασίες: ἀλλαγὴ κεραροσκεπῆς, σοφαντίσματα ἐντός καὶ ἐκτός τοῦ ναοῦ, ἀλλαγὴ παραθύρων, πλακόστρωσις ναοῦ, ἀντικατάστασις παλαιοῦ μέν νέον τέμπλον, ἀγορά ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν καὶ ἀναμόρφωσις ἐξωτερικοῦ χώρου.

Στά ἐξωκκλήσια πού περιγράφονται παραπάνω πρέπει νά προστεθοῦν καὶ ἄλλα,

καινούργια ὅπως ὁ μικρός ναός τοῦ Άγίου Νεκταρίου, πού κτίστηκε ἐντός τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Έλαιωνος τό 1995-97. Πρόκειται γιά ναό ρυθμοῦ Βυζαντινοῦ-Σταυροειδοῦς μετά τρούλου, πλήρως ἐξοπλισμένου. Κάτω ἀπ' τόν οἰκισμό κτίστηκε τό 1998 μέ προσφορά τῆς κ. Εύτυχίας Πούλου τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ εἰς μνήμην τοῦ υἱοῦ τῆς Στυλιανοῦ, ὁ "Άγιος Στυλιανός" ρυθμοῦ Βασιλικῆς ἀρτια ἐξοπλισμένος. Εἰς τό ἐπάνω νεκροταφεῖο ἀρχισε ἡ ἀνέγερσις νέου ναοῦ ἀφιερωμένου εἰς μνήμην τῆς Άγίας Αναστασίας τῆς Ρωμαίας.

(συνεχίζεται στήν ἐπόμενη ἔκδοση)

Αγιος Αθανάσιος (1989)

τοῦ π. Νικολ. Καραγιάννη

Πάσχα Κυρίου Πάσχα!!!

Πάσχα Κυρίου Πάσχα!!! Τό λέμε καί δέν χορταίνουμε νά τά
ἐπαναλαμβάνουμε!!! Πόσο θεόσοφα ἡ ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας
τονίζει καί ὑπερτονίζει τό γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοῦ
Κυρίου!!! Γιατί χωρίς τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ μας, θά ἦταν,
ὅπως λέγει ὁ ἀπ. Παῦλος ἡ πίστις μας κενή χωρίς δηλαδή
οὐσιαστικό περιεχόμενο. Δικαιολογημένα, λοιπόν, νά ἀποτελῇ
γιά μᾶς τούς ὁρθοδόξους ἡ μέρα τοῦ Πάσχα τήν πιό μεγάλη
καί λαμπρή γιορτή τῆς πίστεώς μας.

Πέρα ὅμως ἀπό αὐτές τίς σκέψεις, ἀποτελῇ ταυτόχρονα ἡ
Ἀνάσταση γιά μᾶς χαρά, γιατί ὁ χλευαστικός χιτώνας τοῦ
Κυρίου μας αὐτή τήν μέρα ἔγινε σουδάριο στόν κενό τάφο. Ὁ
ἐμπαικτικός κάλαμος μετατράπηκε σέ σκῆπτρο οὐράνιας ἔξου-
σίας, τό ἀκάνθινο στεφάνι ἀναδείχθηκε σέ ἀστραφτερό φωτο-
στέφανο, τό Αἷμα ἀπό τίς πληγές του γέμισε τά ἄγια ποτήρια
μέ τήν γλυκειά γεύση τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν καί τῆς
αιώνιας ζωῆς, οἱ ἱαχές καί οἱ κατάρες τοῦ Ἐθραϊκοῦ δχλου
καλύφθηκαν ἀπό τό τραγούδι τῆς χαρᾶς τοῦ Ἀγγέλου καί
τῶν Μυροφόρων ὅτι **ΑΝΕΣΤΗ Ο ΚΥΡΙΟΣ**, ὁ Πιλάτος ὡς
ἐκπρόσωπος τῆς ἀπιστης ἔξουσίας καί οἱ Γραμματεῖς καί
Φαρισαῖοι σάν ἐκφραστές τῆς ὑποκρισίας καί τῆς τυπικῆς
εὔσεβειας, ἔξαφανίστηκαν μπροστά στά ἄδοξα, ταπεινά, τίμια,
ἀνιδιοτελῇ καί ἰερά πρόσωπα τῆς Παναγίας μας καί τῶν
Ἀποστόλων. Γ' αὐτό ἄς προσέξουμε, χριστιανοί μου, ἄς προ-
σέξουμε, γιατί ἔξω ἀπό τήν ἐκκλησία καί τήν Ἀνάσταση τοῦ
ἰδρυτοῦ τῆς δέν ὑπάρχει χαρά, δέν βασιλεύει εἰρήνη, δέν
ὑπάρχει σωτηρία. Εἶναι δοντως σκληρή ἡ ἀνθρώπινη ζωή στίς
μέρες μας, γι' αὐτό ὁ καθένας μας καί γενικώτερα ὁ
Ἐλληνισμός ἄς ἔξαρθεῖ ἀπό τά πρόσωπα καί ἀπό τά πάθη καί
ἄς ἔορτάση τήν ἀναστάσην μέρα.

Τό γνωρίζουμε καλά καί τό ζοῦμε ὅτι ὁ ἐλληνικός λαός
διέρχεται κρίση. Κρίση ἐθνική, κρίση ἀρχῶν, κρίση πίστεως,
κρίση οἰκονομική, εἰς δέ τό ἔξωτερικό πικνώνουν τά νέφη

τῆς ἐπιθουλῆς κατά τῆς χώρας μας. Καί ἀκόμη ἂς μήν θέλουμε νά κάνουμε τόν ἀφελῆ, τά γεγονότα μιλᾶνε μόνα τους, ὑπάρχει ἔνα χάος, χάος πού προῆλθε ἀπό τήν πολεμική κατά τῶν θεσμῶν, τῆς κατασπατάλησης τοῦ χρήματος, τήν γενικώτερη χαλάρωση καί ὑποβάθμιση τῶν πνευματικῶν καί ἡθικῶν ὑποβάθρων τοῦ 'Ελληνισμοῦ, χάος δχι βέβαια σέ μεγάλη ἔκταση ἀλλά ἐπίφοβου, γιατί ἡ ἀδυούπητη προπαγάνδα μερικῶν ψευτοδιανοούμενων καί ἀρνησίθεων πού κάνουν δῆθεν τόν προοδευτικό μᾶς δῦνηγούν σέ δρόμους ἀδιαφορίας, ἐγωκεντρισμοῦ, μόνωσης, πνευματικῆς φτώχειας καί ἐθνικῆς ἀποδυνάμωσης.

'Ετσι, φίλοι μου, ὁ ἐλληνισμός διέρχεται μιά συνεχῇ Μεγάλη Παρασκευή καί μόνη του ἐλπίδα ἔξαναστάσεως ἀποτίθεται πλέον στόν ἴδιο του τόν λαό.

Νά ἔξαρθεῖ, λοιπόν, τῶν μικρῶν καί ἄχαρων πραγμάτων καί ψευδοϊδεολογημάτων τοῦ καιροῦ τούτου τοῦ πονηροῦ καί νά ἀναθυμηθεῖ τό πάτριο ἥθος. Στίς σκέψεις αὐτές θά ἥθελα ἀκόμα νά προσθέσω ὅτι τά τελευταῖα χρόνια, ὑπῆρξαν χρόνια μεγάλης δοκιμασίας γιά τόν 'Ελληνισμό καί τόν πολιτισμό του.

'Αλλά καί ἄλλοτε ὁ 'Ελληνισμός πέρασε παρόμοιες ἵσως καί χειρότερες καταστάσεις. 'Ομως οὔτε φράγκεψε, οὔτε τήν παντούφλα τοῦ πάπα φίλησε, οὔτε στόν Τούρκο ὑπέκυψε, οὔτε στόν Φράγκο λύγισε. Πολλές φορές οἱ διάφοροι πού τό ἔπαιξαν ἢ τό παίζουν φίλοι μας πείσθηκαν ὅτι ἔθαψαν τόν ἐλληνισμό. Σέ πεῖσμα τους, δρως, ὁ ἐλληνικός ὁρθόδοξος λαός τοῦ 'Αδου καθεῖλε τήν δύναμιν καί ὅπως ὁ Γλυκύτατος 'Ιησοῦς, ἐκ τοῦ τάφου ἀνέστη ἔτσι καί ὁ λαός μας τῆς πίκρας καί τοῦ ζόφου, ἔλαρψεν σάν ἥλιος. Σήμερα, λοιπόν, δσον ποτέ ἄλλοτε, ἀπαιτεῖται γιά νά μήν πῶ ὅτι ἐπιβάλλεται νά ὑψώσουμε τήν σημαία τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Αύτό τό καθῆκον ἔπαφίσται στόν καθένα μας.

Πρέπει νά ξαναβροῦμε τόν ἑαυτό μας καί τήν πίστη μας στό ἀδιαίρετο θαῦμα πού λέγεται ἐλληνισμός καί ὁρθοδοξία. Φθάνει πά ἡ κάθοδος. Κατήλθαμε στά κατώτατα "ταῖς τόν ἄδου σειραῖς συνεχόμενοι". Καιρός νά σπάσουμε τά δεσμά τῆς ἀθείας πού θέλουν νά μᾶς ἐπιβάλουν οἱ ξενόφερτοι τῆς

ἀπιστίας καὶ τοῦ ὑλιστικοῦ χάους.

Ἐστω καὶ ἂν δέν ὄρθρίσαμε ὄρθρου βαθέως, ἔστω καὶ ἂν δέν δουλέψαμε παρά μόνο ἐλάχιστα, ἔστω καὶ ἂν δέν κοπιάσαμε σχεδόν καθόλου, ἔστω καὶ ἂν ἡ πνευματική μας προετοιμασία εἶναι ἀνεπαρκής αὐτῇ τήν στιγμή μᾶς δίδεται ἡ εὔκαιρία νά ξαναπάρουμε θέση, τήν θέση πού μᾶς ἀνήκει, τήν θέση τοῦ νικητῆ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ ἡ θέση αὐτῇ δέν δρίσκεται παρά μόνο στό πλευρό τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ.

Δέν εἶναι ἐπιτρεπτό νά ἀφεθεῖ, νά περάσῃ καὶ αὐτή ἡ Ἀνάσταση χωρίς νά γίνουν αἰσθητά τά βιώματα καὶ τά μηνύματά της. Θά εἶναι κρίμα ἂν ἀφεθῇ τό Πάσχα τῶν Ἑλλήνων νά ταυτισθεῖ μέ τήν ἀγωνιώδη προσπάθεια τῶν ἀδελφῶν μας τῶν μεγαλουπόλεων πού προσπαθοῦν νά γλυτώσουν ἀπό τίς ἀσφυκτικές συνθήκες τῆς ζωῆς τους, ἔστω καὶ στιγμιαῖα μέ τήν ἀπόλαυση στήν ὑπαιθρο χώρα τῆς Ἀναστάσεως καὶ θά εἶναι κρίμα ἂν ἀκόμη συνδέσουμε τήν Ἀνάσταση μέ τόν ὅθελία καὶ τό βαρύ φαγοπότι.

Χθές ἀκούσαμε τόν Ἀγιο Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο νά μᾶς λέγει στόν κατηχητικό του λόγο ”έγκρατεῖς καὶ ράθυμοι τίν ἡμέρα τιμήσατε. Νηστεύσαντες καὶ μή νηστεύσαντες εύφρανθητε σήμερον. Ή τράπεζα γέμει τρυφήσατε πάντες... μηδείς ἔξέλθῃ πεινῶν. Πάντες ἀπολαύσετε τοῦ συμποσίου τῆς πίστεως;” Καί πραγματικά γιά τόν Ἑλληνισμό ἡ Ἀνάσταση ὑπέρ πᾶσα ἀλλη ἔννοια ἐνσαρκώνει τήν πνευματική ἀνάσταση τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπό τά ταπεινά, τά φθαρτά, τά σημερινά, τά πικρά καὶ τό ἀνέβασμα σέ ψηλότερους καὶ λαμπρότερους πνευματικούς χώρους.

Τό Πάσχα τῶν Ἑλλήνων, χριστιανοί μου, εἶναι συνώνυμο τῆς νίκης κατά τοῦ θανάτου καὶ τοῦ θριάμβου τῆς ζωῆς. Τό Πάσχα τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀληθινά εύφρόσυνο, τερπνό, πανσεβάσμο, λύτρον λύπης. Εἶναι τό σάλπισμα γιά νά παρατήσουμε αὐτά πού κατατυραννοῦν τή ζωή μας· τήν πνευματική φτώχεια, τό κυνήγι τῆς κατανάλωσης, τήν μοναξιά, τό μῖσος, τίς κραυγές δλων αὐτῶν πού καλλιεργοῦν τό μῖσος καὶ τό διχασμό. Μᾶς δίνει τήν εύκαιρία τουλάχιστον ἔστω καὶ ἀπό φέτος, τό Πάσχα τῶν Ἑλλήνων γιά ἔνα νέο ξεκίνημα μέ πίστη, ἀρχές, μέ προτροπή ”ἴνα ἐν χαρᾶ ἀλλήλους περιπτυξώ-

μεθα” καὶ ἀκόμα μᾶς ὑποδεικνύει τὸν δρόμο γιά τὰ ὑψηλά, τὰ πραγματικά, τὰ ὠφέλιμα, τὰ μόνα ἀληθινά, τὰ ὑψηλόφρονα καὶ ὅ, τι ἄλλο περικλείει τὸ Χριστός Ἀνέστη.

Ἐμπρός, λοιπόν, ως Ἐλληνες μέ τὸ χρέος πού ἀφορᾶ τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση καὶ μέ πίστη καὶ σωφροσύνη, μὲ ἐνότητα καὶ ἀφοσίωση ἃς πράξουμε τὸ καθῆκον μας γιά μά γνήσια δρθιδοξία γιά μιά Ἐλλάδα δοξασμένη κατά Χριστόν καὶ ἔθνική συνείδηση. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ.

“Άγιος Νικόλαος τοῦ λόγγου (1989)

ΒΟΥΝΙΧΩΡΑ

10η Ἀπριλίου 1943

(Ιστορική ἀναδρομή)

τοῦ πρωτ. π. Ταξάρχη Ν. Γκιούλου
θεολόγου - φιλολόγου

Ἡ 10η Ἀπριλίου 1943, εἶναι μιά μέρα φρίκης καὶ πένθους. Εἶναι ἡμέρα φοβερῶν ἀναμνήσεων καὶ συνταρακτικῶν γεγονότων. Ἐφέτος συμπληρώνονται (56) δλόκληρα χρόνια, ἀπό τότε. Ἡταν τό Σάββατο τοῦ Ἀκαθίστου "Үμνου, ἡ ἡμέρα ἐκείνη. Στίς Ἔκκλησιές μας - ἀν καὶ μαύρη κατοχή - ἀκουγόταν κατανυκτικά τό "Τῇ Ὑπερμάχῳ Σεραπηγῷ..." καὶ τό "Χαῖρε Νύμφῃ Ἀνύμφευτε". Ἐκείνο τό πρωΐνο, μέ ἔνα ξάστερο οὔρανό, μέ μιά ἀνοιξη ντυμένη ἀπό φόβο καὶ τρόμο πού ἔκαναν τίς καρδιές μας νά σφίγγονται, μᾶς κρατοῦσαν σέ κατάσταση ἀπογνώσεως. Ὁ πρωΐνος ἀνοιξιάτικος ἥλιος, ἄρχισε νά μαυρίζει καὶ νά σκοτεινιάζει. Ἀλήθεια! Ποιός ἥλιπιζε, δτὶ σέ λίγο χαλασμός, καπνός καὶ ἀντάρα, θά σκέπαζε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τόν οὔρανό τῆς Βουνιχώρας; Καὶ ὅμως. "Ἄς πάρουμε γι' αὐτό τά πράγματα ἀπό τήν ἄρχη.

Μετά τή μάχη τῆς Ἀγίας Εύθυμιας (8 Ἀπριλίου 1943), πού πραγματοποιήθηκε μεταξύ τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς καὶ τῶν ἀντιστασιακῶν τμημάτων ὑπό τόν Νικηφόρον (Δημητρίου), οἱ ὁρες ἔγιναν φοβερά δύσκολες μέ συνέπειες ἀπρόθλεπτες. Οἱ ἀνταρτικές ὁμάδες χτύπησαν ἀποφασιστικά μόλις ἔνα χιλιόμετρο ἔξω καὶ δυτικά τῆς Ἀγίας Εύθυμιας ἴταλική φάλαγγα αὐτοκινήτων, κατευθυνομένων πρός Ἀμφισσα, μέ ἀποτέλεσμα νά φονευθοῦν μερικοί ἀπ' αὐτούς καὶ ώρισμένοι πού προσγειώθηκαν κάτω ἀπό τά αὐτοκίνητά τους γιά νά σωθοῦν κάηκαν μαζύ μέ αὐτά. Ὁ Δημήτριος Ἱ. Μαγκριώτης στό βιθλίο του "ΘΥΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΓΚΑΗΜΑΤΑ ΚΑΤΟΧΗΣ" (Ἀθῆναι ἀχρονολόγητο), γράφει συνοπτικά γιά τήν ἐν λόγῳ μάχη: "Τήν 8ην

Απριλίου 1943, 15 στρατιώται άνήκοντες εἰς Ιταλικήν φάλαγγα ἐφονεύθησαν ύπό άνταρτῶν. Χωρίς καμπίαν διαδικασίαν, τά δύο χωριά (Βουνιχώρα και Ἀγία Εὐθυμία) ἐλεηλατήθησαν και κατεστράφησαν διά μυδραλλιοθόλων και χειροβομβίδων. Δέν ἐφείσθησαν δέ οὕτε τούς ἀναπήρους τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου, οὕτε ἔνα τυφλό γέροντα ἡλικίας 90 ἔτῶν...". Έτοι τήν ἐπομένη τῆς μάχης (9.4.1943), οἱ Ιταλοί περικύκλωσαν τήν Ἀγία Εὐθυμία, ἡ ὁποία ἐκκενώθηκε πρίν τήν εἰσβολή τῶν ιταλῶν στρατιωτῶν, ἔκαψαν τό χωριό και ἐφόνευσαν ἔνα γέροντα. Ήρθε στή συνέχεια ἡ σειρά τῆς Βουνιχώρας. Ξημέρωσε ἡ ἀποφράδα ἡμέρα τῆς 10ης Ἀπριλίου τοῦ 1943. Η περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα εἶναι ἀκρως ἀνησυχητική. Φόβος κρύος, ἥταν ἀπλωμένος παντοῦ. Η σχετική ἀπόσταση ἀπό τό χῶρο ὅπου ἔγινε ἡ μάχη τῆς Ἀγίας Εὐθυμίας, ἐνίσχυσε τήν ἀποψη̄ ὅτι, "δέν θά μᾶς πειράξουν οἱ ιταλοί". Η ἐλπίδα αὐτή ἀποδείχθηκε φρούδα, γιά πολλούς. "Οσοι ἀποφάσισαν νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τά σπίτια και τό "θιό" τους, ἐσώθησαν. Οι ἐναπομείναντες, κατά κανόνα γέροντες και παιδιά, παρέμειναν γιά νά γίνουν μάρτυρες ἐνός ὀλοκαυτώματος, μᾶς φρικτῆς τραγωδίας, ἐνός φοβεροῦ δράματος.

Συνοπτικά οημειώνουμε, ὅσα ἔμειναν στή μνήμη μας ἀπό τήν ιστορική ἐκείνη ἡμέρα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1943.

Οι ιταλοί στρατιώτες, ξεχύθηκαν ἀστραπιαίως μέσα στό χωριό. Τά σπίτια ἀρχισαν νά καίγονται, μέ μιά πιστολιά πού ξέρναγε φωτιά και φλόγα. Ἐκεῖνοι πού είχαν φεύγοντας στίς ἀπέναντι πλαγιές, ἔθλεπαν μέ τά ἴδια τους τά μάτια τά σπίτια τους πού καίγονταν. Ακούγαν ἔντονα, τούς πυροβολισμούς, τούς ἀλαλαγμούς και τούς θρήνους τῆς μανιώδους δοκιμασίας τῆς ἐχθρικῆς παραφορᾶς ἐναντίον τῶν πατέρων και μητέρων μας. Οι καπνοί και οἱ οἰμωγές, δημιουργοῦν ἀπελπισία, ἀποτροπιασμό και ὀσμή θανάτου ἀπλώνεται παντοῦ.

Οι παπποῦδες μας, μέ τρόπο βίαιο και ἀπάνθρωπο, ύπό τήν ἀπειλή τῆς λόγχης, συγκεντρώνονται χωριστά ἀπ' τά γυναικόπαιδα και κατευθύνονται πρός τόν "κρανίου τόπον" (Μάνδρα Σκαρτσίνη). Καταθλιμένοι σέρνουν τά βήματά τους

πρός τόν τόπο τῆς θυσίας. Σηκώνουν τό σταυρό τοῦ μαρτυρίου, ώς ἄλλοι Κυρηναῖοι. Τά σπίτια καίγονται. Τά γυναικόπαιδα εἶναι μαζεμένα στά "ἐπάνω ἀλώνια" (σημερινή πλατεία τοῦ χωριοῦ), μέ προορισμό τά Σάλωνα. Μεταξύ τους συγκαταλέγονται ὁ ἀείμνηστος ιερέας Ἀθανάσιος Βογομύλος καί ὁ μακαριστός προεστώς Παναγιωτάκης Γκλάβανος, μέ τή φορεοία τῆς φουστανέλλας (ράσο καί φουστανέλλα) σύρθολα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς. Φλάρπουρο καί ίστος σημαίας μέ ἀσπρόμαυρο σταυρό. Μιά πένθιμη λιτανεία πού τήν ἀποτελοῦν, πρόσωπα ἡλικιωμένα. Γιαγιάδες κυρτωμένες ἀπ' τά χρόνια καί μικρά παιδιά στήν ἀγκαλιά, βαδίζουν βιαίως πρός τήν Ἀρφισσα, γιά νά γίνουν ἀσπίδα προστασίας σέ περίπτωση κάποιας ἄλλης συμπλοκῆς μέ τίς ἀνταρτικές ὄμάδες.

Σέ λίγο θά "κελαηδήσουν" τά πολυθόλα, γιά νά σημάνουν τό ἀποκορύφωμα τῆς φρικιαστικῆς καταστροφῆς, τῆς ἐκδικητικῆς μανίας τῶν ιταλῶν. Τό αἷμα ἀρχισε νά ρέει. Ἡταν αἷμα ἀθώων. Μανάδων καί γερόντων. Μνημονεύομε μέ εύγνωμοσύνη τά ὄνόματα τῶν πέντε γυναικῶν οἱ δρόσες ἐξετελέστηκαν μέσα στά σπίτια τους, βλέποντας τό μόχθο καί τόν κόπο ἐτῶν καί τίς περιουσίες τους νά γίνωνται παρανάλωμα τοῦ πυρός. Φώτο Γ. Καϊμάρα, Ἀφροδίτη Ε. Καρμανιόλα, Ἀργυρή Μαστρογιάννη, Λουκία Μπαρτοώτα, Εὐθυμία Ηλ. Σκουφάκη. Ψυχές ἀδάμαστες.

Οι γέροντες εἶναι ἥδη στημένοι μπροστά στίς κάνες τῶν ὅπλων. Είναι μαντρωμένοι. Ζοῦν στιγμές ἀγωνίας καί τρόμου. Ἡ πυρπόληση συνεχίζεται, οἱ φλόγες καταβροχθίζουν τά πάντα. Τά γυναικόπαιδα ἔχουν ἀπομακρυνθεί. Ἡδη γράφεται ἡ τελευταία ἄνανδρη πράξη τοῦ ὀλοκαυτώματος τῆς 10ης Ἀπριλίου 1943. Εἶναι ἡ βάρθαρη ἐκτέλεση τῶν ἀδυνάμων πατέρων καί παππούδων μας, τῶν ὅποιων τά ὄνόματα ἔχουν χαραχθεῖ στήν ἐπιτύμβια στήλη στό χώρο πού ἔπεσαν. Τή στιγμή πού οἱ ἀπαίσιοι βάζουν τό χέρι στή σκανδάλη τῶν ἡττημένων ὅπλων τους, γιά νά ξεράσουν φωτιά καί σίδερο ἐπάνω στά κορμιά τῶν γερόντων, ὁ μεταξύ αὐτῶν εύρισκόμενος ἥρωας - ἀνάπηρος τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους Ἡλίας Ἀνδρέα Κατσακούλας, μέ κομμένα καί τά δυό πόδια ἀπό κρυσταγήματα, στηριζόμενος στίς πατερίτσες του, βγῆκε ἔνα βῆμα μπρο-

στά καὶ ἀνεφώνησε: "Αὐτό πού ἔτοιμάζεσθε νά κάνετε, εἶναι ἄνανδρο καὶ δέν ταιριάζει σέ ἐμᾶς τούς Ἑλληνες πού εἴμαστε ἔνας λαός ὑπερήφανος. Ζήτω ἡ Ἑλλάδα". Τότε, συνέβη κάτι τό ἀνήκουστο. Ὁ ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικός, κατέβηκε μέσα στή μάνδρα καὶ ἔκοψε τοῦ γενναίου ἐκείνου τή γλῶσσα, μάλιστα ἐνώπιον τοῦ πατέρα του Ἀνδρέα. Τοῦτο τό γεγονός ώμολόγησε ὁ Ἰωάννης Ἀναγνωστόπουλος (Κακαλίνης), παππούς τοῦ σημερινοῦ Ἰ. Ἀναγνωστοπούλου, ὁ ὅποιος σώθηκε καὶ ἀπό τή λεγόμενη χαριστική βολή, ὅπως καὶ ὁ Γεώργιος Ἀναστασίου Γκούλτας (Σκαρτούνης). Ἀπό τή μάνδρα τῆς φρίκης ἔλειπε ὁ Λουκᾶς Γ. Γκιούλος, ἐνενήκοντούτης τήν ἡλικία, ὁ ὅποιος λογχίστηκε στό ἀλώνι τό ἀλεξανδρέικο καὶ ἦταν ὁ παππούς τοῦ γράφοντος.

‘Η Βουνιχώρα κυριολεκτικά καίγεται. Μαζύ μέ τούς καπνούς της, ἀνεβαίνουν στόν οὐρανό καὶ οἱ ψυχές τῶν παιδιῶν της. "Θρήνος καὶ κλαυθμός καὶ ὀδυρμός πολύς. ‘Η Βουνιχώρα ἔκλαιγε τά παιδιά της"… Τά γυναικόπαιδα στήν Ἀμφισσα ὕστερα ἀπό πορεία τριῶν ὥρων δέν γνωρίζουν τί ἀκριβῶς ἔγινε. "Υποπτεύονται πολλά. Θά ζήσουν; Θά ἐπιστρέψουν πίσω στό χωριό; Τί θά ἀντικρύσουν τά μάτια τους; Νηστικοί καὶ διψασμένοι, ὑπό τόν φόβο τῆς ἔξοντώσεως, βρῆκαν προστασία καὶ θαλπωρή ἀπό τόν τότε Μητροπολίτη Φωκίδος Ἀθανάσιο. Μέ παρέμβασή του οι ἀρχές κατοχῆς, κατένειμαν τούς μεταχθέντες σέ διάφορα σπίτια στήν Ἀμφισσα ὅπου ἔμειναν ἐπί τρεῖς ἡμέρες. Μετά ταῦτα, ὅλος ἐκείνος ὁ ἀριθμός τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν πού δέν γνωρίζομε πόσοι ἦταν, ἐπέστρεψαν καὶ πάλι πεζῇ στό χωριό γιά νά γευτοῦν τήν πίκρα τῆς μεγάλης συμφορᾶς. Νά ἀντικρίσουν νεκρούς ἀδελφούς καὶ πατέρες καὶ μητέρες ἀταφους. Φρίκη καὶ ἀπόγνωση. Τό αἷμα τῶν σκοτωμένων ζημώθηκε μέ τό χῶμα καὶ ἔγινε "λύθρο". Τά δάκρυα τρέχουν ἀσταμάτητα. Καπνός καὶ χαλάσματα παντοῦ. Οἱ νεκροί ἐνταφιάζονται χωρίς παπᾶ καὶ ψάλτη. Χωρίς λουλούδια καὶ σάθανα. ‘Η Βουνιχώρα ἐρημώθηκε. Πέπλος ἀπελπισίας σκέπαζε τά πάντα. Ἐξαθλίωση, πείνα καὶ δυστυχία. Σπίτια δέν ὑπάρχουν πιά. Διαμονή στό ὑπαιθρο, μέσα σέ καλύθες καὶ "ἐν τοῖς οπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς".

Τή Λαμπροδευτέρα (Δευτέρα τῆς Διακαινησίμου) κάθε χρόνο τιμᾶμε τή θυσία τῶν ἀθανάτων νεκρῶν μας. Τιμᾶμε τή μνήμη τῶν πατέρων καί μητέρων καί πάππων καί γιαγιάδων μας, πού πλήρωσαν τή μανία τῶν κατακτητῶν μέ τό ἀθῶο αἷμα τους. Καλοῦνται ὅλοι ὅσοι αἰσθάνονται τήν ὑποχρέωση νά ἀποτίσουν φόρο τιμῆς, στά θύματα τῆς κατοχῆς τῆς Βουνιχώρας νά προσέλθουν στίς 12 Ἀπριλίου 1999 - Δευτέρα τοῦ Πάσχα - στή Βουνιχώρα γιά νά λάθουν μέρος στίς ἐκδηλώσεις πού διοργανώνει ἡ Κοινότητά μας.

Ίδιαιτέρως καλοῦνται οἱ ἀρχές καί ἔξουσίες τοῦ Νομοῦ μας νά τιμήσουν μέ τήν παρουσία τους τή θυσία τῶν ἐκτελεσθέντων πατέρων μας. Παρακαλοῦνται δέ πάντες οἱ δυνάμενοι νά συντρέξουν καί βοηθήσουν στήν προσπάθεια πού καταβάλλεται, ὥστε ἡ 10η Ἀπριλίου 1943 νά καθιερωθεῖ ως ΤΟΠΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΘΥΣΙΑΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΟΧΗΣ ΒΟΥΝΙΧΩΡΑΣ.

Καί ὅλα αὐτά, διότι, μέ σχέδιο Π.Δ. πού ἔχει κατατεθεῖ στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας γιά νά χαρακτηριστοῦν ως μαρτυρικά χωριά καί πόλεις ὅσα καί ὅσες ἀπ' αὐτές ἔχουν ὑποστεῖ καταστροφές στή διάρκεια τῆς κατοχῆς 1941-1944, ΔΕΝ συμπεριλαμβάνεται ἡ Βουνιχώρα.

Πῶς μᾶς βλέπουν οἱ ἄλλοι

‘Απ’ τὴν ἐφημερίδα “ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΑΙΓΑΛΕΙΑΣ”
 (Πιάννη Ανδρικόπουλου)

Περιοδικό ”ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ’ ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ (ἀπό τήν ‘Ιστορία καὶ τή Λαογραφία της). ‘Υπηρετεῖ τήν πλούσια τοπική ιστορική καὶ λαογραφική παράδοση τῆς Φωκίδας ἡ ‘Εταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, ἀπό τή μιά μεριά μὲ τή λειτουργία τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας κι ἀπό τήν ἄλλη μέ τήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ ”ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ’ ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ”.

Τό περιοδικό τῆς ‘Εταιρείας, πού ἰδρύθηκε τό 1973, ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο κι ἔχει στό ἐνεργητικό του 88 τεῦχη, μέ διευθυντή του τόν κ. Νικ. Καστανᾶ.

Τό τελευταῖο τεῦχος (Δεκ. 1998) περιλαμβάνει μέσα στίς 64 σελίδες του, μεταξύ ἄλλων:

- Τά Σχόλια - γνῶμες ”ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ”
- Τά Δημοτικά τραγούδια γιά τό 1940 τοῦ Δημ. Κουτσουλέλου
- Τά Φθίνοντα ἐπαγγέλματα τοῦ Γ. Κουτσοκλένη
- Τήν ”Καλή Ψαριά” τοῦ ’Απ. Μελίστα
- Τό Μοναστήρι στή Σεγδίτσα τοῦ Εύθ. Ταλάντη
- Τά Παληομάναστρα τῆς Φωκίδας τοῦ Γ. Παπαϊωάννου
- Καλήν ἐσπέραν ἄρχοντες τοῦ Γ. Ἡλιόπουλου
- ‘Επίσης δημοσιεύονται λογοτεχνικά κείμενα (ποίηση καὶ πεζογραφία) τοῦ Ε. Δρόλαπα, Λιάσκου Ρούλας, Δ. Σανιδᾶ, Γιάν. Σαντάρμη κ.ἄ.

Νέα τῆς Ἐταιρείας

1. Ἡ Ἐταιρεία μας τήν Κυριακήν 17 Ἰανουαρίου 1999 πραγματοποίησε τήν Ἐτήσια Τακτική Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν τῆς, στό Πνευματικό Κέντρο Δήμου Ἀμφισσας.

Πρίν ἀρχίσουν οἱ ἐργασίες τῆς Γ.Σ. ἔγινε ἡ κοπή τῆς θαυματούπιττας παρουσία πολλῶν καὶ καλῶν φίλων. Στή Γ.Σ. ἐξετέθησαν τά πεπραγμένα τοῦ ἔτους 1998 ἀπ' τὸν Πρόεδρο κ. Γ. Κουτσοκλένη. Ἡ Γ.Σ. ἐνέκρινε ὄμοφωνα καὶ εὐχαρίστησε τὸ ἀπερχόμενο Δ.Σ.

Ἀκολούθησαν ἀρχαιρεσίες καὶ ἀπ' αὐτές ἐξελέγη τό νέο Δ.Σ. καὶ ἡ νέα Ε.Ε. γιά τό 1999 καὶ 2000, ἡ σύνθεση τῶν ὁποίων ἔχει ὅπως παρακάτω:

A. ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος ὁ κ. Γ. Κουτσοκλένης Ἀξ/κός ἐ.ἀ.
 Ἀντιπρόεδρος ὁ π. Ταξιάρχης Γκιοῦλος Ἱερέας
 Γραμματέας ὁ κ. Ἡλ. Δημητρέλος Γεωπόνος
 Ταμίας ὁ κ. Γ. Καραϊνδρος Ἐφοριακός
 Ἐφορος ἡ κ. Φανή Φουσέκη Ἐπιχειρηματίας
 Μέλος ἡ κ. Μαρία Τριάντη Ὑπάλ. ΔΕΗ
 Μέλος ὁ κ. Ἄθ. Δημόπουλος Συντ/χος ΟΤΕ

B. ΕΞΕΛΕΓ. ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρόεδρος ὁ κ. Ἰωάν. Τσινταβῆς Ἡ. Ὑπάλ.
 Ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Ἡλ. Κοντονίκος Δ. Ὑπάλ.
 Γραμματέας ὁ κ. Νικ. Σιδηρόπουλος Ἐμπορος
 Τά πεπραγμένα τοῦ ἔτους 1998 ἔχουν ως ἀκολούθως:

Ἄγαπητοί μου,

Θά μποροῦσε νά πεῖ κανείς ὅτι καί ἡ φετεινή χρονιά πού μᾶς ἔφυγε δέν εἶχε κάτι τό καινούργιο ἢ τό ἰδιαίτερο, ἐκτός ἀπ' τό ὅτι τό κτίριο στό ὅποιο στεγαζόμεθα ἔγινε ἀκατάλληλο ὅχι μόνο γιά Μουσεῖο, ἀλλά καὶ γιά ἀποθήκη ἀκόμα, ἀφοῦ οι ζημιές ἀπ' τούς σεισμούς εἶναι μεγάλες καὶ ἀφοῦ ἡ σπιτονοικοκυρά μας δέν ἔκανε κάτι γιά τή θεραπεία τους ἀκόμη.

Τό Λαογραφικό Μουσεῖο συνεχίζει τόν ἐμπλουτισμό του.

Τό θέμα τῆς μεταστεγάσεώς του βρίσκεται στό ἑξῆς στάδιο, ὅπως ἡ κ. Δήμαρχος μέχει πληροφορήσει. Ἐχουν θγεῖ μερικά ἔκατομμύρια γιά τίς ἀναγκαῖες, τίς ἀπαραίτητες μελέτες, ἀλλά ἐπειδὴ μεσολάθησε ἡ χρονιά τοῦ "ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ" καὶ δέν ἦταν δυνατή ἡ ἐκταμίευσίς των, ἀναγκάστηκε ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ νά καταφύγει στή σκέψη νά χαρακτηρισθεῖ τό κτίριο τοῦ παλιοῦ Νοσοκομείου ως διατηρηταῖον, ὅπότε θά ἐλύετο τό πρόβλημα. Ὁμως μία τέτοια διαδικασία εἶναι χρονοβόρα καί μείς εἴμαστε ἐν ἀναμονῇ.

"Ο νέος Δήμαρχος, στόν ὅποιο εύχόμαστε καλή ἐπιτυχία στό πολύ δύσκολο ἔργο πού ἀναλαμβάνει, μᾶς διαβεβαίωσε ὅτι θά συνεχίσει τίς προσπάθειες γιά τή μεταστέγαση τοῦ Μουσείου μας.

Τό περιοδικό μας συνεχίζει κανονικά πλέον τήν ἑκδοσή του, ἐπειτα ἀπό τή θέληση τῶν σημερινῶν ἀποδεκτῶν. Ἐφθασε τίς 3.652 σελίδες καί τό 88ο τεῦχος.

"Εξακολουθοῦν νά μᾶς ἔρχονται ἐπαινετικά γράμματα γιά τήν προσπάθειά μας αὐτή. Ὁμως χρειαζόμαστε καί νέους καί ἄλλους πού θά μπορούσαν νά μᾶς γράψουν κάτι σχετικό γιά τό περιοδικό αὐτό. Εἶναι βέβαιο ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτα τέλειο, παρά μόνο ὁ Θεός. Ἡ δική μας καί ἡ δική σας προσπάθεια πρέπει νά εἶναι ἡ συνεχής βελτίωσίς του. Καί ὑπάρχουν ἀκόμα πολλά περιθώρια.

Καί φέτος σάν πρώτη ἑκδήλωση τῆς Ἐταιρείας μας ἦταν τό κόψιμο τῆς πίττας, τό καλωσόρισμα τοῦ 1998, συντροφιά μέ πολλούς καί ἐκλεκτούς φίλους.

Στίς 23 Μαρτίου ἀνεβήκαμε, ὅπως κάθε χρόνο, καί πάλι στό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία γιά νά ἐκπληρώσουμε τό μεγάλο χρέος μας πρός τούς γίγαντες στήν ψυχή, ἐκείνους πού ἀποφάσισαν καί συμμετεῖχαν στή συνέχεια, σέ κείνον τόν πολύ μεγάλο Ιερό ἀγῶνα τοῦ '21 καί οἱ περισσότεροι ἐπεσαν γιά τή δική μας λευτεριά.

Φέτος ἀλλάξαμε, βελτιώσαμε τόν τρόπο τῆς ἑκδηλώσεως αὐτῆς. Ἐγινε ἐντός τοῦ Ναοῦ μνημόσυνο καί μνημονεύτηκαν τά ὄνόματα τῶν πρωταγωνιστῶν, ἀλλά καί τῶν ἀνωνύμων καί ἔγινε ὄμιλία ἀπό τόν ἀντιπρόεδρο τοῦ Δ.Σ. μας, π. Ταξιάρχη Γκιούλο, σχετική μέ τό θέμα καί τόν Ἡσαΐα. Στή συνέχεια

έγινε έπιμνημόσυνος δέησις στό 'Ηρων καί μικρή δεξίωσις μέσα στό 'Αρχονταρίκι.

'Επτρέψτε μου, φίλοι, νά κάνω μιά παρένθεσή ἐδῶ.

Στίς ἀρχές τοῦ 1979 δηλαδή 20 χρόνια ἀκριθῶς ἀπό τώρα είχαμε γράψει στό περιοδικό, "Η ΦΩΚΙΔΑ ΣΤΟ '21 καί ποιός δικαιοῦται τά πρωτεῖα". Φέτος ἀκοῦμε ὅτι πλέον ἔγιναν οἱ ἀπό τότε ἀπόψεις μας βιβλίο πού θά διδάσκεται στά σχολεῖα καί ἄς ἀντιδροῦν τά Καλάθρυτα. 'Αλλά τό γεγονός ὅτι δέν ύπηρξαν "Λάθαρο" καί Π. Πατρῶν Γερμανός στήν 'Αγία Λαύρα, ἐνῶ ύπηρξε γεγονός τό ὅτι στό Μοναστήρι μας "... συνορκίσθησαν ἐκ νέου νά ἐγερθεῖ τό ἔθνος ώς εἰς ὁπλίτης μόνος τήν 25η Μαρτίου" καί κράτησαν τόν ὄρκο τους, οι πανέλληνες, είναι γιά μᾶς μιά ίκανοποίηση, ἀλλά καί μιά εὐθύνη μεγαλύτερη γιά τόν τρόπο πού πρέπει στό ἔξης νά γίνονται οἱ ἐκδηλώσεις στό Μοναστήρι μας.

'Η 'Εταιρεία μας ἔδωσε παρόν σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς Τοπικῆς Δημοτικῆς καί Νομαρχιακῆς Αύτοδιοικήσεως.

Παρευρέθη καί κατέθεσε στεφάνους ἐκτός ἀπ' τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία καί στή Γραβιά κατά τήν ἐκδήλωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς ἐπετείου τοῦ Χανιοῦ καί στήν "Αμπλιανή, στίς 12 Ιουλίου '98 ἡμέρᾳ, ἐπέτειο τῆς μεγάλης μάχης τοῦ 1824, πού ὁργάνωσε ὁ Σύλλογος τῶν Αμπλιανητῶν.

Μέ τήν εὐκαιρία σᾶς γνωρίζω ὅτι ἀπό τοῦ χρόνου τήν εὐθύνη τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν ἀνέλαβε ἡ Παρφωκική 'Ομοσπονδία Πολιτιστικῶν Συλλόγων Ν. Φωκίδος, οἱ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ, μέ τή συνεργασία τοῦ Συλλόγου 'Αμπλιανητῶν καί τῆς Ε.Φ.Μ.

'Ακόμα στίς ἐκδηλώσεις πού ἔκαναν διάφοροι φορεῖς ὅπως:

α. Στήν 'Ιτέα ὅταν γιορτάστηκε ἡ Κ. Δευτέρα ἀπ' τόν Πολιτιστικό Σύλλογο τόν ΔΕΣΜΟ. "Οταν γιορτάστηκε ἡ Ναυτική 'Εθδομάδα, ὁ πολιούχος τῆς πόλεως Σωτῆρας καί ὅταν γιορτάστηκε ἡ ἐπέτειος τῆς Ναυμαχίας τῆς Σκάλας τῶν Σαλώνων.

β. Στούς Πενταγιούς, στίς πολιτιστικές ἐκδηλώσεις τοῦ Αύγουστου, ὅπου ὁ Πρόεδρος τῆς 'Εταιρείας ἦταν ὁ πρῶτος ὀμιλητής καί ἀνέπτυξε τό θέμα "ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ 200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ".

γ. Στήν 'Αγία Εύθυμια, όπου κατά τήν διάρκεια τοῦ Α' 15θημέρου τοῦ Αύγουστου, ἔγιναν οἱ καθιερωμένες ἐκδηλώσεις, τά ΣΚΑΡΙΜΠΕΙΑ.

δ. Στήν Κίρρα ὅταν ὁ Πολιτιστικός Σύλλογος, ὀργάνωσε τή βραδυά τῆς σαρδέλας, στά πλαίσια τῆς Ναυτικῆς Έθδομάδας.

ε. Στή Γραβιά ὅταν ὁ ἐκεῖ Πολ. Σύλλογος μέ επιτυχία ὀργάνωσε τή γιορτή τοῦ κρασιοῦ.

στ. Στόν 'Ελαιώνα όπου ὁ Π.Σ. ὀργάνωσε τό Πάσχα τή Λαογραφική Θεατρική παράσταση "ΧΩΡΙΑΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ" καί γιά δεύτερη φορά ὅταν ὀργάνωσε τή χορευτική βραδυά.

ζ. Στό Γαλαξείδι καί σέ ὅλες του τίς ἐκδηλώσεις μέ κορυφαία ἐκείνη τῶν ναυτικῶν ἀγώνων.

Μέ βήματα σημειωτόν προχωρεῖ ὁ ἐμπλουτισμός τῆς βιβλιοθήκης μας. Φέτος, τό 1998, μπῆκαν μέσα μόνο 31 βιβλία. Ἀλήθεια είναι τόσο δύσκολο νά δώσουμε ἀπό ἓνα βιβλίο ὁ καθένας μας γιά τόν ἐμπλουτισμό της; Σκεφθεῖτε τί θαυμάσιο ἐργαλεῖο θά ἀποκτήσει τό Λαογραφικό μας Μουσεῖο.

Μέ τήν εύκαιρία πού μιλᾶμε γιά βιβλία, σᾶς γνωρίζω ὅτι ἡ ἐπετηρίδα μας, τά "ΦΩΚΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ", μένει τόσα χρόνια ἀδιάθετη.

"Οπως είδατε τά οἰκονομικά μας - τό θέμα πού καίει ὄλους μας καί σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις μας - τό ἀντιμετωπίσαμε κάπως. Ἀπευθυνθήκαμε καί πάλι στίς μεγάλες μεταλλευτικές ἐταιρεῖες καί αὐτές καί πάλι ἀνταποκρίθηκαν καί ἡ μέν ΔΕΛΦΟΙ-ΔΙΣΤΟΜΟΝ μᾶς βοήθησε μέ 200.000 ἡ δέ Α.Ε.Ε. ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ μέ 500.000 δρχ.

'Εδω θά πῶ κάτι πού μόνο "στό 'Ελλάδα" μπορεῖ νά συμβεῖ. Ἡ πολιτεία μας ἀντί νά σκύψει καί νά δεῖ τά προβλήματά μας, νά τά κάνει δικά της καί νά φροντίσει νά τά ἰκανοποιήσει, ίδιαίτερα σήμερα, τό 1999 πού μπήκαμε πιό βαθειά στό χωνευτήρι τῆς ἐνωμένης Εύρωπης, ἐκεῖ δηλαδή πού ὑπάρχει ὁ πολύ μεγάλος φόβος νά ἀφανιστοῦμε σάν φυλή, σάν 'Ελληνες, κάτι γιά τό δόποιο πολλοί ἀσπονδοί ἔχθροί μας τό ἐπιδιώκουν, ἀντί λέω, νά τά κάνει δικά της τά προβλήματα αὐτά, γιατί είναι μόνο δικά της καί ὅχι τῆς Ε.Φ.Μ. ἡ κάποιου Προέδρου της, ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς γι' αὐτά.

Καί είναι προβλήματα τῆς ίδιας τῆς 'Ελλάδας, ἀφοῦ ἡ

Ε.Φ.Μ. δέν μοχθεῖ ἡ δέν προσπαθεῖ νά προθάλει τόν έαυτόν της ἡ τά μέλη της, ἀλλά ἀγωνίζεται γιά τή διαφύλαξη αὐτῆς τής κληρονομιᾶς πού παραλάβαμε καί πού πρέπει νά τήν παραδώσουμε ἀκέραια στούς ἐπερχόμενους γιά νά μή μᾶς ἀναθεματίζουν αὔριο.

Κράτη τής ἐνωμένης Εύρωπης πού δέν ἔχουν κάτι τό ἰδιαίτερο, διαθέτουν τεράστια ποσά γιά νά κρατήσουν τήν ταυτότητά τους στό ... χωνευτήρι, ὅπως είπα, ἐνῶ ἐμεῖς, οἱ Ἑλληνες, καίτοι ἔχουρε τεράστια τέτοια κληρονομιά, τή μεγαλύτερη θά ἔλεγα καί ἐνῶ παραδεχόμαστε ὅλα ὅσα ἔγω ἐδῶ ἀναφέρω, ἐν τούτοις ὅχι μόνο δέν διαθέτουμε ἔστω καί μία δραχμή - ἐνῶ διαθέτουμε πολλά ἑκατομμύρια γιά συμπόσια, γιά καραγκιόζηδες, γιά μασκαράδες - ἔρχεται καί τό ἀπερίγραπτο κράτος καί μᾶς φορολογεῖ μέ 100.000 δρχ. στίς 600.000.

Ναί, ἔτοι εἶναι γιατί ἐμεῖς ὑπογράψαμε ἀπόδειξη γιά 600.000 δρχ. καί πήραμε τίς 500.000 γιατί τίς ἄλλες 100.000 τίς πήρε ώς φόρο τό Ταμεῖο. Ἀπίστευτο; Ὁμως ἀληθινό.

Ίδιαίτερη μνεία θέλω νά κάνω γιά τήν προσφορά τής Κινηματογραφικῆς Λέσχης Ἀμφίσσης. Οἱ προοδευτικοί ἄνθρωποι τής Λέσχης αὐτῆς, βλέποντας τίς ἀξεπέραστες οἰκονομικές ἀνάγκες τής Ἐταιρείας μας καί γνωρίζοντας τήν προσφορά της στόν πολιτισμό, μᾶς βοήθησαν μέ 500.000 δρχ. Δηλαδή μᾶς ἔξησφάλισαν τά μισά ἐνοίκια. Νά ἔνα εὐγενικό παράδειγμα πρός μίμηση.

Ἐπειδή, ἀγαπητοί Ἐταῖροι, ἔνα ἀπλό εὐχαριστῶ τοῦ Δ.Σ. εἶναι πάρα πολύ μικρό γιά τίς συνεχεῖς προσφορές τῶν δύο μεγάλων μεταλλευτικῶν Ἐταιρειῶν, ἀλλά καί τής Κινηματογραφικῆς Λέσχης, τό Δ.Σ. τής Ἐταιρείας μας ἀποφάσισε καί θέτει τό ζήτημα στή Γ.Σ. καί σᾶς παρακαλεῖ νά πάρετε θέση.

Ὦμως θερμά εὐχαριστοῦμε καί ὅλους ὅσους καί μέ ὁποιούδηποτε τρόπο, ὑλικό ἡ ἡθικό, μᾶς συμπαραστάθηκαν στήν πολύ δύσκολη ἀποστολή μας.

Εὐχαριστοῦμε τή διαχειριστική Ἐπιτροπή τοῦ Κληροδοτήματος Γιαγτζή γιά τήν παραχώρηση τής αἴθουσας αὐτῆς τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Δήμου Ἀμφίσσης καί ἰδιαίτερα τό προσωπικό του.

Θερμά εὐχαριστῶ ἀπευθύνω σέ ὅλους ἑσᾶς τούς φίλους μας πού βρίσκεσθε σήμερα κοντά μας νά μοιραστεῖτε τά προβλήματά μας, νά γιορτάσετε μαζί μας, νά χαρεῖτε και νά ἐνώσετε τίς εὔχές σας μέ τίς δικές μας γιά ἔνα 1999 εύτυχισμένο, μέ λιγότερους πόνους και αἴματα και μέ περιοσότερη δύναμη νά μποροῦν οι ἄνθρωποι νά ἀντιμετωπίζουν ὅσα ἡ ζωή τούς φέρει.

Πρίν παραδώσω τό λόγο παρακαλῶ πρῶτα, ἐάν ὑπάρχει κάποιο σημεῖο γιά διευκρίνηση, νά τό διευκρινήσουμε τώρα, και δεύτερον θέλω νά παρακαλέσω τούς ἀγαπητούς 'Εταίρους νά ἐνδιαφερθοῦν και ὑποβάλουν ὑποψηφιότητα γιά τή Διοίκηση τῆς 'Εταιρείας, στίς ἀρχαιρεσίες πού θά ἀκολουθήσουν σέ λίγο.

Τούς διαβεβαιώνω ὅτι ἀξίζει τόν κόπο, ἂν και δέν εἶναι μεγάλος, ἀρκεῖ νά πιστέψουν στό πολύ εὐγενικό, ἀλλά και ὠφέλιμο γιά τήν "Αμφισσα, τή Φωκίδα και τήν 'Ελλάδα ἀκόμα, ἔργο.

Κάποτε πρέπει οι νεώτεροι νά ἀναλάβουν τίς εὐθύνες τους... και μείς θάμαστε πάντα κοντά τους.

Εὐχαριστῶ.

2. Γιά τήν οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς 'Εταιρείας μας προσέφεραν οι φίλοι μας τά παρακάτω ποσά, τούς ὁποίους και εὐχαριστοῦμε θερμά.

1. Νικ. 'Αλεξανδρόπουλος, "Αρφισσα	"	5.000
2. Γεώργ. Γκούνης, "Αμφισσα	"	5.000
3. 'Αριστ. Παπαλάϊος, 'Ιτέα	"	6.000
4. Καλλιόπη Κουτρολίκου, "Αρφισσα	"	5.000
5. 'Ιωάν. Φουσέκης, "Αρφισσα	"	5.000
6. Νικ. Παπαγεωργίου, Καλλιθέα	"	10.000
7. Γ. Κουτσοκλένης, 'Ελαιώνας εἰς μνήμην 'Αθαν. Μανδρέκα	"	10.000
8. 'Ανώνυμος	"	5.000
9. Γ. Κουτσοκλένης εἰς μνήμην Δημ. 'Αθ. Κανάτα	"	10.000

Απαγορεύεται ή μερική ή όλική άναπαραγωγή τῶν κειμένων, ή
άναδημοσίευση, ή άποθήκευση σέ όποιοδήποτε σύστημα ήλεκτρονικό,
μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί
μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη έγγραφη άδεια τοῦ
συγγραφέα ή τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105 - 6215